

Henna Juusola

**PERHEEN JA TYÖN
YHTEENSOVITTAMINEN ARJESSA**
Laadullinen analyysi asiantuntijatyötä tekevistä naisista

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
maaliskuu 2023

TIIVISTELMÄ

Henna Juusola: Perheen ja työn yhteensovittaminen arjessa. Laadullinen analyysi asiantuntijatyötä tekevästä naisista
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2023

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa asiantuntijatyötä tekevien naisten kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta arjen näkökulmasta. Suomessa naiset kokevat painetta niin kokopäivätyön tekemiseen kuin perheen perustamiseen. Perheen ja työn yhteensovittamisen haasteita paikantamalla ja käytäntöjä kehittämällä voidaan saada nämä kaksi yhteiskunnallisesti tärkeää elämän osa-aluetta sopimaan paremmin yhteen.

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu perhetutkimuksen, työelämän tutkimuksen ja arjen tutkimuksen ympärille. Määrittelen perheen ja arjen konstruktionistisen näkökulman kautta toiminnassa ja vuorovaikutuksessa rakentuviksi. Kuvaan naisten siirtymistä osaksi työmarkkinoita Suomessa sellaisena historiallisena muutoksena, jolla on edelleen vaikutusta perheen sisäiseen työnjakoon arjessa. Asiantuntijatyö taas määrittyy tutkielmassa intensiiviseksi ja kuormittavaksi, mutta samalla tärkeänä pidetyksi ja joustavaksi työksi.

Vastaan tutkielman empiirisessä osiossa laadullisen sisällönanalyysin avulla kahteen tutkimuskysymykseen: 1) miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen? ja 2) millaiseksi haastateltujen arki kuvastuu Felskin (2000) määrittelemien arjen ulottuvuuksien läpi tarkasteltuna? Aineistona käytän vuonna 2015 Tampereen yliopiston FlexLife-hankkeessa kerättyä laajaa haastatteluaineistoa, josta analyysiin olen valinnut seitsemän naista, joilla on alaikäisiä lapsia. Aineisto määrittyy haastateltujen koulutustason, työmarkkina-aseman ja arjen kuvausten perusteella varsin keskiluokkaiseksi.

Aineiston perusteella asiantuntijatyö sekä haastaa että edistää perheen ja työn yhteensovittamista. Haastetta arkeen tuovat työn sisällöllinen kuormittavuus sekä vapaa-ajalle valuva työ. Myös työn vahva sidosteisuus haastaa asiantuntijoiden ajanhallintaa. Toisaalta työn joustavuus ja mahdollisuus osittaisiin työajan lyhennyksiin tukevat haastateltujen arjen sujuvuutta. Haastatellut reflektoivat työntekoaan suhteessa keskiluokkaiseen työn eetokseen, jonka mukaan työ määrittyy intohimon kohteeksi ja itseilmaisun keinoksi.

Toisen tutkimuskysymyksen tulokset jaan viiteen arjen ulottuvuuteen, joita ovat ajallisuus, kodintuntu, modaalisuus, sukupuolitapaisuus sekä yhteiskunnan ja yksilön rytmit. Haastatellut naiset kertovat olevansa päävastuussa perheen arjen sujuvuudesta, eli he tekevät suurimman osan arjen hallinnassa välttämättömästä metatyöstä. Arkisilla valinnoillaan haastatellut vastaavat keskiluokkaisen arjen normiin, jossa kiire nähdään tehokkuuden ja aikaansaamisen myötä tietynlaisena statussymbolina. Työn ja perheen välillä on haastateltujen elämässä hankausta, mutta yleisesti arki koetaan miellyttäväksi kokonaisuudeksi omia tietoisesti valittuja ajankäytön kohteita.

Avainsanat: arki, perhe, työ, työelämä, ura, vanhemmuus, sukupuoliroolit, rutiinit, lapset

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

Johdanto	2
1 Naiset perheen perustamisen ja urakehityksen ristivedossa	4
1.1 Suhteissa rakentuva ja neuvoteltu perhe	4
1.2 Sukupuoli, työ ja perhe.....	6
1.3 Asiantuntijatyön erityispiirteet	8
2 Arkielämä tutkimuksen viitekehystenä	11
2.1 Arjen määritelmä ja käsitteen kehitys	11
2.2 Yhteiskunta ja arki vuorovaikutuksessa	14
2.3 Eletyn arjen ulottuvuudet	15
2.4 Ajankäyttö suomalaisten perheiden arjessa.....	17
2.5 Työn ja perheen yhteensovittaminen.....	19
3 Aineisto ja analyysimenetelmät	22
3.1 Haastattelu osana laadullisen tutkimuksen perinnettä.....	22
3.2 Valmis haastatteluaineisto	26
3.3 Teemoittelu ja tutkimuskysymykset.....	27
3.4 Laadullinen sisällönanalyysi ajattelun tukena.....	28
4 Asiantuntijatyö osana perheen ja työn yhteensovittamista	30
4.1 Vastuullinen ja itseohjautuva asiantuntija.....	30
4.2 Työnteon ajat ja paikat	35
4.3 Työn ja perheen ristivedossa	40
5 Arjen ulottuvuudet	43
5.1 Ajallisuus.....	43
5.2 Kodintuntu.....	48
5.3 Modalisuus	52
5.4 Sukupuolitapaisuus.....	55
5.5 Yhteiskunnan ja yksilön rytmit	59
6 Johtopäätökset	63
6.1 Yhteenvedo	63
6.2 Pohdintaa.....	66
Lähteet	69

Johdanto

Syntyvyys on ollut Tilastokeskuksen mukaan Suomessa laskussa jo useita vuosia (Rantakari, Toivola & Lahtela 2023) ja perheitä onkin kannustettu lasten hankintaan esimerkiksi taloudellisin houkutuksin (Yle 2020). Samaan aikaan naisten työllistymistä tukemalla pyritään saavuttamaan tavoiteltu työllisyysasteen nousu, kuten alkuvuodesta 2021 ehdotus kotihoidontuen lopettamisesta viestii (Helsingin Sanomat 6.1.2021). Tutkimusten mukaan erityisesti naiset kokevat ristipainetta kokopäivätyön ja lasten saamisen ihanteiden välillä (Helenius 2020; Luoto, Kauppinen & Luotonen 2012; Hochschild & Machung 2012; Anttila, Nätti & Väisänen 2007). Työn ja perheen yhteensovittamisen käytäntöjen kehittämisen voidaan nähdä hyödyttävän laajasti niin perheitä, työntekijöitä, työnantajia kuin koko yhteiskuntaa (Luoto ym. 2012, 12). Tämä tekee työn ja perheen yhteensovittamisesta merkittävän tutkimuskohteen monilla eri tasoilla.

Nykyään erityisesti korkeakoulutetut naiset kokevat tarvetta sekä vastata yhä intensiivisemmän äitiyden vaatimuksiin että kehittyä urallaan. Kun samaan elämänvaiheeseen pyritään sijoittamaan sekä urakehitys että lasten hankinta, suomalaiset perheet kokevat kiirettä ja aikapulaa (Anttila ym. 2007, 247). Perheen ja työn yhteensovittamista kuvataankin usein yhteiskunnallisessa keskustelussa ruuhkavuosina. Vastuu perheen ja työn yhteensovittamisen onnistumisesta paikannetaan vaihtelevasti niin yksilön, organisaation kuin yhteiskunnan kannettavaksi. Julkisessa keskustelussa näkökulma painottuu usein yksilön vastuuseen ja toimintaan, mikä ohjaa katsetta pois työpaikkojen ja yhteiskunnan rakenteiden kehittämisestä (Yle 26.1.2019).

Tässä tutkielmassa keskityn korkeasti koulutettujen ja asiantuntijatyötä tekevien naisten työn ja perheen yhteensovittamiseen eletyssä arjessa. Vastaan kahteen tutkimuskysymykseen: 1) miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen? ja 2) millaiseksi haastateltujen arki kuvastuu Felskin (2000) määrittelemien arjen ulottuvuuksien läpi tarkasteltuna? Tarkasti rajatut tutkimuskysymykset auttavat rajaamaan tutkimustehtävää, sillä työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimuksessa eri tutkimusperinteet, tutkimustasot ja -aiheet risteävät toistensa kanssa muodostaen moninaisen kokonaisuuden (Salmi 2004, 27–28). Arjen tutkimus teoreettisena viitekehyksenä yhdistettynä asiantuntijatyöhön tuo tutkielmaan erityisen ja toimivan näkökulman.

Aloitin esittelemällä luvuissa yksi ja kaksi tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, joka nojaa perhetutkimukseen, työelämän tutkimukseen sekä arjen tutkimukseen. Kuvailin myös työn ja perheen yhteensovittamista erityisenä tutkimuskenttänä. Sen jälkeen luvussa kolme kirjoitan laadullisen tutkimuksen perinteestä, valmiin haastatteluaineiston käytöstä sekä sisällönanalyysistä, jonka avulla toteutin tutkielmani empiirisen analyysin. Luvussa neljä vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kertoen aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuloksista, jotka kuvaavat asiantuntijatyön erityisyyttä työn ja perheen yhteensovittamisen kontekstissa. Luvussa viisi vastaan toiseen tutkimuskysymykseen esittämällä analyysin toisen vaiheen tulokset sekä pohdintaa haastateltujen arjesta, nojaten Rita Felskin (2000) määrittelemiini ja Eeva Jokisen (2005) täydentämiini arjen ulottuvuuksiin. Viimeisessä luvussa tiivistän tutkielmani tulokset yhteenvedoksi sekä esitän johtopäätöksiä ja pohdintaa tutkielmani aiheeseen liittyen.

1 Naiset perheen perustamisen ja urakehityksen ristivedossa

Suomessa vanhemmuutta on lykätty 2010-luvulta lähtien yhä myöhemmäksi yksilön elämäkulussa. Yksi yleisimmin tunnetuista syistä ensisynnyttäjien keski-ikäen nousulle on yhteiskunnan odotusten ristiriitaisuus. Erityisesti naisia kannustetaan vahvasti sekä niin kutsuttuihin synnytystalkoisiin että kokoaikatyöhön. Tämä perustavanlaatuisen ristiriita voi johtaa tyytymättömyyteen yksilön elämäkulussa, kun yhteiskunnan odotukset tarjoavat kaksi erkanevaa suuntaa, joiden koetaan olevan ristiriidassa keskenään. (Rotkirch, Tammisalo, Miettinen & Berg 2017.)

Tässä luvussa esittelen, miten perheen käsitettä on perhetutkimuksen kentällä määritelty ja täsmennän, millaista tulkintaa hyödynnän tutkielmassani. Lisäksi käsittelen naisten työllistymisen historiaa ja sen yhteiskunnallisia piirteitä sekä lähihistoriassa tapahtuneita muutoksia äitiyteen liittyviin odotuksiin ja normeihin. Määrittelen myös asiantuntijatyön käsitettä aiemman tutkimuksen pohjalta.

1.1 Suhteissa rakentuva ja neuvoteltu perhe

Karkeasti ottaen perhe voidaan määritellä rakenteellisesta ja konstruktionistisesta näkökulmasta. Rakenteellisessa näkökulmassa perhe määrittyy yhteiskunnalliseksi toimijayksiköksi, jolla on erilaisia tehtäviä, kuten lasten sosiaalistaminen yhteiskunnan jäseniksi. Konstruktionistisessa näkökulmassa taas perheen nähdään rakentuvan toiminnan ja vuorovaikutuksen kautta. Tutkielmassani hyödynnän konstruktionismiin perustuvaa näkökulmaa.

Konstruktionistisessa näkökulmassa perheen nähdään relationaalisuuteen perustuen muodostuvan erilaisista suhteista, roolineuvotteluista ja toiminnasta. Perhe määrittyy jatkuvasti muuttavana virtana käytäntöjä, puhetapoja ja valtasuhteita, ja näin ollen sitä on vaikea määritellä tarkkarajaisesti. (Jokinen 2014, 167–168.) Perhe ei siis ole jossain valmiina oleva konkreettinen asia, vaan sitä tuotetaan jatkuvasti ja merkityksellistetään toiminnan ja puheen kautta.

Eräs tunnettu konstruktionistisen näkökulman edistäjä perhetutkimuksen kentällä on brittiläinen sosiologi David Morgan. Hänen mukaansa tutkimuksessa tulisi puhua perhekäytännöistä

perheen käsitteen sijaan. Tällä käsitteellisen tason näkökulmamuutoksella Morgan tuo esiin haasteen, joka liittyy perheen määrittelyyn. Konstruktionistisessa näkökulmassa perhettä ei pyritä määrittelemään ennalta, vaan perheen sallitaan määrittäytyä suhteiden ja toiminnan kautta suhteessa toimintaympäristöön. (Morgan 2011, 6–7.) Tätä tarkoittaa perheen relationaalisuus. Yksittäisiä perheitä kuvaa parhaiten se, keitä perheeseen kuuluu sekä millaista vuorovaikutusta heidän välillään on. Perheeseen kuuluminen ja toisaalta myös ulossulkeminen tapahtuu nimenomaan vuorovaikutuksen kautta. (Em. 10.)

Perheen tarkastelu käytäntöjen kautta limittyy hyvin myös tutkielmassa hyödyntämäni arjen tutkimuksen viitekehyksen kanssa, sillä perhetutkimuksessa käytäntöjen tarkastelulla tavoitellaan samankaltaista tietoa kuin arjen tutkimuksessa. Käytännöissä kuvastuvat perheiden tavallinen elämä ja sitä koskettavat ilmiöt, kuten vanhemmuus, parisuhde, kotityöt ja perheenjäsenten väliset suhteet. Käytännöt rinnastuvat tavan käsitteeseen. Toistuvilla tavoilla kuvataan juuri omalle perheelle tavallista tapaa toimia erilaisissa tilanteissa. Näitä yksilöllisiä toimintatapoja muovaavat myös kulttuuriset, yhteiskunnalliset, taloudelliset ja lailliset reunaehdot. (Morgan 2011, 6–8, 19–20.)

Viime vuosikymmeninä perhemuodot ovat moninaistuneet aiemmin selvästi yleisimmästä ydinperheestä, johon kuuluvat vanhemmat ja heidän lapsensa (Tilastokeskus 2023a). Moninaistumisesta huolimatta on syytä huomioida, että myytti ydinperheestä elää yhä vahvana (Ukskoski 2018, 5). Ulrich Beck on kuvannut tätä perheiden muodonmuutosta osaksi normaalibiografian kriisiä, jonka mukaan yksilöiden odotettu elämäntilanne on viime vuosikymmeninä muuttunut paljon niin perheen kuin työelämänsäkin suhteen. Siinä missä aiemmin avioliitto, eläkevirka ja varsin vakiintuneet sukupuoliroolit perheessä määrittivät perheiden arkea, nykyään yksilöillä on enemmän valinnanmahdollisuuksia ja näin ollen myös isompi vastuu omasta elämästään. (Beck 1986, 119–126; Jokinen 2014, 171.)

Suomessa solmittujen avioliittojen määrä on vähentynyt, mutta avioeroja on yhtä paljon kuin aiemmin (SVT 2020). Avioliitto ei siis ole enää merkittävin parisuhdetta ylläpitävä rakenne, vaan parisuhteet ovat vahvemmin neuvoteltavissa ja siten myös hauraampia kuin aiemmin. Tämä on eräs syy perhemuotojen moninaistumisen taustalla, sillä yhden yhteiskunnallisesti hyväksytyyn elämäntilanteeseen muuttuessa sallivammaksi myös erilaiset perhemuodot ovat hyväksytympiä kuin muutama vuosikymmen sitten. (Jokinen 2014, 171–175.) Erilaisten

perhemuotojen yleistymisestä huolimatta voidaan edelleen nähdä heterotapaisuuden normin olevan läsnä suomalaisessa yhteiskunnassa (Jokinen 2005, 50). Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että perheiden moninaistuesssa yhteiskunnalliset instituutiot ja rakenteet eivät ole pysyneet mukana muutosten tahdissa. Yleisten ajattelutapojen muutos vaatii paljon aikaa.

Eeva Jokinen (2005) määrittelee tapaisuuden rakenteisiin sopeutumiseksi. Arkiset tavat eivät kuvasta ainoastaan yksilöiden toimintaa, vaikka ne usein havaitaan yksilötasolla. Esimerkiksi ajatus siitä, että nainen on miestä parempi tietyissä kotitöissä uusintaa normia kotitöiden nais-tapaisuudesta ja näkemystä siitä, että mies ja nainen täydentävät toisiaan perheen työnjaon suhteen. (Em. 47.) Sukupuolitapaisuus juontaakin juurensa historiaan, jolloin naisilla ja miehillä on ollut tapana olla vastuussa erityyppisistä tehtävistä (Jokinen 2004, 286). Heterotapaisuuden normi näkyy ja kuuluu alitajuisena oletuksena siitä, että parisuhteen muodostavat mies ja nainen. Jako niin sanottuihin miesten ja naisten töihin voi kuulostaa vanhanaikaiselta ja epätasa-arvoiselta, mutta tämänkaltaiset normit kuitenkin muovaavat edelleen arkeamme ja käsityksiämme perheestä. Ne perustelevat osaltaan sitä, miksi valtaosa perhevapaiden ja erityisesti koti-hoidontuen hyödyntäjistä on edelleen naisia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022).

Tilastokeskus määrittelee perheen tilastoissaan asumisjärjestelyjen perusteella. Tilastokeskuk-sen (2020a) mukaan perheen muodostavat samassa taloudessa asuvat aikuiset sekä heidän mah-dolliset lapsensa. Asumisperustaiseen perheen määrittelyyn liittyy useita ristiriitoja, eikä tämä määritelmä vastaa perheiden arkea esimerkiksi eroperheissä, joissa lapset asuvat vuoroviikoin molempien vanhempien luona. Tässä tutkielmassa hyödynnän asumisperusteisuuden sijaan aja-tusta perheestä yksilön ajankäytön kohteena työssäkäynnin ja vapaa-ajan rinnalla (Tammelin & Mustosmäki 2017, 114). Tämä valinta tukee myös intensiivisen eli aikaa ja vaivannäköä vaati-van vanhemmuuden käsitteen tarkastelua.

1.2 Sukupuoli, työ ja perhe

Naisten siirtyminen kotoa perheen piiristä työelämään on muuttanut perhekäytäntöjä ja yhteis-kuntaa niin maailmalla kuin Suomessa. Nykyään suomalainen yhteiskunta rakentuu näkemyk-selle kahden elättäjän perheistä ja yleisesti korkeasta työllisyysasteesta (Miettinen & Rotkirch 2012, 13). Molempien vanhempien työssäkäynti on kuitenkin suhteellisen uutta, sillä naisten työllisyys on Suomessa yleistynyt vasta 1950-luvulta lähtien muun muassa kaupungistumisen

ja teollistumisen johdosta. Laajan julkisen päivähoitojärjestelmän kehittyminen 1970-luvulla on osaltaan mahdollistanut naisten siirtymisen työelämään kodin ulkopuolelle. (Lounassalo 2001, 232.)

Työelämän tasa-arvo on jo pitkään ollut tärkeä yhteiskunnallinen ja poliittinen tavoite, mutta edelleen naisten asema työmarkkinoilla on miehiä heikompi esimerkiksi ansio- ja urakehityksen suhteen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 67–70). Asiantuntijatyössä miesten ja naisten välillä on havaittu eroavaisuutta perheen ja työn välisessä rajanvedossa sekä työntekijään suhtautumisessa työpaikoilla. Äitien odotetaan priorisoivan perhe työn edelle, kun taas miehille odotus on päinvastainen. (Correll ym. 2007; Chung & van der Lippe 2020.) Muun muassa tästä syystä päätin tarkastella tutkielmani analyysiosiossa ainoastaan äitien haastatteluita.

Mielenkiintoinen ja tärkeä jäsennys naisten työssäkäyntiin liittyen on yksityisen ja julkisen elämän alueen eli sfäärin välinen rajanveto. Yleisesti perheen nähdään kuuluvan yksityiseen sfääriin, missä yksilöt voivat toimia haluamallaan tavalla. Työ ja työpaikka taas määrittyvät julkiseen sfääriin kuuluviksi, missä yksilö on toimija vain tiettyjen ehtojen puitteissa. Yksilön toimintaa voidaan säädellä eri tavoin, eikä työssä välttämättä voi olla täysin oma itsensä, vaan huomioon täytyy ottaa erilaisia käyttäytymisnormeja (Turpeinen & Toivanen 2008, 91–97). Historian valossa koti on määrittynyt naiselle ja työ miehelle luontaiseksi toimintaympäristöksi, mikä edelleen ohjaa ajatteluamme ja näyttäytyy muun muassa siten, että naiset jäävät miehiä useammin hoitamaan lapsia kotiin ja tekevät enemmän kotitöitä. (Jokinen 2005, 14, 46.)

Työnantajaorganisaatioilla on mahdollisuus helpottaa työn ja muun elämän yhteensovittamista konkreettisten toimien kautta. Muun muassa mahdollisuudet työn erilaisiin joustoihin helpottavat eri sfäärien yhteensovittamista. Pia Helenius (2020, 24–25) korostaa väitöskirjassaan, että työn ja perheen yhteensovittamista tutkittaessa organisaatiotaso tulisi ottaa huomioon vahvemmin. Useilla eri tieteenaloilla on todettu lähes itsestäänselvydeksi saakka, että hyvinvoiva työntekijä on myös tuottavampi. Hyvät käytännöt työn ja muun elämän yhteensovittamisessa lisäävät hyvinvointia ja motivaatiota sekä sitouttavat työntekijää organisaatioon. (Nätti & Anttila 2012; O’Neil 2017.) Lisäksi perhemyönteisyys voi toimia jopa yrityksen kilpailuvalttina erityisesti niillä aloilla, joilla parhaista työntekijöistä joudutaan kilpailemaan. (Savolainen, Lammi-Taskula & Salmi 2004, 13.)

On tärkeää huomioida, että työn ja perheen yhteensovittamista tutkittaessa tulee ottaa huomioon useita eri näkökulmia. Työn ja perheen yhteensovittaminen on ilmiönä monitahoinen, mikä luo haastetta sen tavoittamiseen ja jäsentämiseen. Minna Salmi (2004, 27–28) esittää, kuinka ilmiötä voi tarkastella kolmella toisiinsa limittyvällä tasolla. Tasot ovat 1) työelämä ja työpolitiikka, 2) perhe-elämä ja sosiaalipolitiikka sekä 3) sukupuolta rakentavat prosessit ja tasa-arvopolitiikka. Eri tasot vaikuttavat toisiinsa ja niiden erottelu voi olla paikoin haastavaa. Toinen tapa jäsentää työn ja perheen yhteensovittamista tutkimuksessa on ilmiön jako yksilön, ryhmän, organisaation, yhteiskunnan ja kulttuurin tasoille. Riippuen siitä, millä tasolla ja mistä näkökulmasta aihetta tarkastelee, vastuu ja toiminnan mahdollisuudet vaihtelevat. (Kivimäki 2009, 40).

1.3 Asiantuntijatyön erityispiirteet

Rajaan näkökulmani erityisesti asiantuntijatyön käsitteeseen, sillä tutkielmassa analysoimani empiirisen aineiston haastateltavat ovat korkeakoulutettuja asiantuntijatyöntekijöitä. FlexLife-hanke, jonka puitteissa aineisto on kerätty, tutki erityisesti työn joustoja. (Tampereen yliopisto 2020.) Asiantuntijatyö pitää sisällään paljon erilaisia tehtäviä kaikilla työnantajasektoreilla, mutta se voidaan määritellä yleisesti korkeakoulutusta vaativaksi työksi, jossa tietoa sovelletaan erilaisten ongelmien ratkaisuun (Toivanen ym. 2016, 12). Asiantuntijatyön määrä on kasvanut Suomessa 2000-luvulta lähtien (em. 6, 29; Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 17).

Asiantuntijatyö voidaan määritellä monin eri tavoin, joten tässä esittämäni kuvailu ei ole pois-sulkevaa. Asiantuntijatyöllä tarkoitetaan usein työtä, jossa työntekijällä on melko paljon päätösvaltaa työn järjestämisestä aikataulujen, työskentelypaikan, työn sisällön ja työtehtävien suhteen (Toivanen ym. 2016, 52). Työpäivän aikatauluihin vaikuttaa ennalta määrättyjen ja tarkkarajaisten työvuorojen sijaan työtehtävien suorittaminen. Asiantuntijatyön kuvaillaan olevan sisällöllisesti mielekästä ja tärkeäksi koettua. (Anttila ym. 2007, 253.) Autonomian myötä työhön sisältyy laaja vastuu omista päätöksistä sekä siitä, että annetut työtehtävät tulevat suoritetuksi ajallaan. Näin ollen työ voi olla kuormittavaa ja intensiivistä mahdollisesta joustavuudesta huolimatta. Työn vaatimukset voivat haastaa työntekijän ajanhallintaa ja työtehtäviä saatetaan hoitaa myös vapaa-ajalla. (Toivanen ym. 2016, 5.) Sutelan ja Pärnäsen (2021, 153–154) tutkimuksessa todettiin kokemuksen työ- ja vapaa-ajan rajanvedon haasteista korostuvan ylemmillä toimihenkilöillä.

Asiantuntijatyötä määrittää myös projektiluonteisuus. Tilastokeskuksen työolotutkimuksessa projekti määritellään väliaikaiseksi tehtäväksi, jolla on selkeä aikataulu, ennalta määritellyt resurssit ja tavoite. Projektin parissa työskennellään tiiminä ja sillä on erikseen määritelty johtaja. Työolotutkimuksen mukaan ylemmät toimihenkilöt tekevät enemmän projektityötä kuin muissa ammattiasemissa tehdään. Projektityötä käytetään niin työn organisoimiskeinona vakituisissa työsuhteissa kuin perusteena määräaikaisille työsuhteille silloin, kun rahoitus on projektisidonnaista. (Sutela ym. 2019, 59–61, 165–166.) Muun muassa hankekohtainen rahoitusmalli aiheuttaa työelämän prekarisaatiota asiantuntijatyöntekijöille. Prekaarisuus voidaan määritellä epävarmaksi asemaksi työmarkkinoilla, työpaikkojen nopeaksi vaihtuvuudeksi ja koetuksi huoleksi työn jatkuvuudesta (Pyöriä & Ojala 2017).

Työn ja perheen yhteensovittamisen näkökulmasta erityisen tärkeäksi osaksi asiantuntijatyötä nousevat työnteon aikaan ja paikkaan liittyvät joustot. Työajan joustot voidaan määritellä työnantaja- tai henkilöstölähtöisiksi. Työnantajalähtöisiä joustokäytäntöjä ovat esimerkiksi pyynnöt tehdä ylitoita. Henkilöstölähtöisiä etuja taas ovat liukuva työaika ja mahdollisuus lyhentää työaika. (Nätti & Anttila 2012, 156–157.) Henkilöstölähtöiset joustomahdollisuudet, joita asiantuntijatyöhön usein kuuluu, lisäävät tutkimusten mukaan sekä työntekijöiden tyytyväisyyttä työhönsä että organisaation menestystä taloudellisesti, muun muassa henkilöstön pienempänä vaihtuvuutena (em. 166, 170). Sutelan ja Pärnänen (2021, 41) mukaan toimihenkilöt tekevät selvästi enemmän etätyötä kuin työntekijät.

Vaikka organisaatio tarjoaisi laajoja liukuma-aikoja työajan sijoittamiseksi itselle sopiviin vuorokauden aikoihin, arjessa erilaiset normit ja asiantuntijatyön vahva sidoksisuus muihin henkilöihin voivat rajoittaa joustojen hyödyntämistä (Toivanen ym. 2016, 5–6, 12). Sovittuja tapaamisia niin organisaation sisällä kuin sidosryhmien kanssa järjestetään yleensä yhteiskunnallisesti vakiintuneena työaikana. Erilaiset ajankäytön normit ja vakiintuneet organisaation tavat siis rajoittavat asiantuntijatyönkin autonomiaa ja toisaalta asettavat työntekijälle vaatimuksen erinomaisesta ajanhallinnasta. (Em. 12–13, 40–43.) Eri ajankäyttörytmien yhteensovittamisen lisäksi asiantuntijatyössä ajan käyttöä ohjaa työn ennakoimattomuus. Työtehtävien ajoitusta on välttämätöntä suunnitella etukäteen, mutta on silti yleistä, etteivät aikataulut lopulta toteudu suunnitellusti reaaliajassa ilmenevien, nopeaa reagointia vaativien tehtävien

myötä. (Em. 35.) Ennakoimattomat tehtävät voivat esimerkiksi estää lopettamasta töitä suunniteltuun aikaan.

Kun tarkastellaan asiantuntijatyötä työn ja perheen yhteensovittamisen näkökulmasta, työ voi toimia niin arkea hankaloittavana ja vaatimuksia asettavana kuormitustekijänä kuin edistää joustoineen arjen sujuvuutta. Kunkin perheen tilanne on aina yksilöllinen ja asiantuntijatyön edut ja haitat voivat toteutua myös samanaikaisesti. Esimerkiksi Toivasen, Väänäsen, Pentin, Kivimäen ja Vahteran (2009, 24–25) tutkimuksen mukaan ylemmät toimihenkilöt käyttävät muita ammattiryhmiä vähemmän tilapäistä hoitovapaata lasten sairastaessa. Tätä selitetään muun muassa etätöiden mahdollisuudella, taloudellisilla edellytyksillä palkata ulkopuolista apua lastenhoitoon sekä urakehityksen suuremmalla merkityksellä.

2 Arkielämä tutkimuksen viitekehystenä

Arki voidaan määritellä monista eri näkökulmista. Tukeakseni parhaiten tämän tutkielman analyysia, esittelen arjen tutkimusta erityisesti konstruktionistisesta näkökulmasta. Sen valossa arki näyttäytyy yksilötasolla totuttuina ja toistuvina tapoina toimia ja puhua (Jokinen 2005, 7–8). Toisaalta arkea ja toimijoiden valintoja ohjaavat aina myös yhteiskunnalliset rakenteet, jotka voivat näyttäytyä yksilön omina valintoina. Yksilötason eletty arki vaikuttaa myös yhteiskunnan rakenteisiin, sillä juuri arkisissa valinnoissa voidaan uusintaa, muuttaa ja purkaa totuttuja tapoja toimia ja ajatella. (Em. 22, 31–33.) Juuri tämä rakenteiden ja yksilöiden toisiinsa kietoutuneisuus tekee arjesta mielenkiintoisen ja merkittävän tutkimuskohteen. Toinen arjen tutkimuksen tärkeäksi tekevä seikka on se, että arki koskettaa kaikkia ihmisiä, eli arki on niin sanotusti demokraattinen ilmiö (Felski 2000, 79). Avasin edellisessä luvussa hieman yksityisen ja julkisen rajaa ja sen historiallista muutosta perheissä. Esimerkiksi tätä muutosta tutkittaessa arjen käsitteen määrittely on tärkeää. (Em. 78.)

Tässä luvussa asetan laajan arjen tutkimuksen kentän sopiviin raameihin tutkielman mittasuhteissa. Arjen tutkimuksella on pitkät perinteet niin yhteiskuntateorian kuin filosofian puitteissa (Lefebvre & Rabinovitch 2000; Felski 2000, 78), mutta tutkielmani analyysia tukeakseni pitäydyn pääosin konkreettisella eletyn arjen tasolla. Aloitan esittelemällä arjen tutkimuksen perinnettä sekä erilaisia tapoja jäsentää arkea. Seuraavaksi avaan sitä, kuinka yksilöiden arkinen toiminta on vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisten rakenteiden ja instituutioiden kanssa. Sitten kuvailen eletyn arjen jäsentämistä arjen ulottuvuuksien kautta Rita Felskin (2000) ja Eeva Jokisen (2005) tutkimusten pohjalta. Hyödynnän teoriaa arjen ulottuvuuksista tutkielmani analyysin tukena luvussa viisi. Viimeiseksi esittelen arjen tutkimusta ajankäytön näkökulmasta.

2.1 Arjen määritelmä ja käsitteen kehitys

Arki on käsite, jota käytetään yleiskielessä päivittäisellä tasolla. Kaikilla on käsitys siitä, millaista arki on tai minkälainen toiminta arkeen kuuluu. Sanakirjoissa arki nimetään juhlan ja viikonlopun vastinpariksi esimerkiksi ruuan ja vaatetuksen osalta. Mielikuvissa arkivaatteet tai -ruoka kuvastuvat helpoksi, tavanomaiseksi ja vaivattomaksi. Kysymys ”Miten paluu arkeen sujui?” loman jälkeen tai toteamus siitä, kuinka kiireistä arki on, harvoin innostavat pohtimaan,

mitä termillä tarkoitetaan sen tarkemmin. Kun arkea pitäisi selittää, se kääntyy tavanomaisen tai rutiinin synonyymiksi vailla syvempää merkitystä.

Puhekielen havaintojen lisäksi myös tutkijoiden, kuten Eeva Jokisen (2005, 10) mukaan arkea on vaikea tavoittaa, mikä tekee sen tarkasta määrittelystä haastavaa. Rita Felski (2000, 78) kuvailee arkea kokoelmaksi pakollisia toimia, jotka kehystävät elettyä elämää. Felski esittää määrittelyn vaikeuden johtuvan muun muassa siitä, ettei arki rajaudu mihinkään vaan on läsnä kaikkialla. Myös Jokisen (2005, 9) mukaan arkea on kaikkialla rutiinien ja odotetun elämänkulun muodossa. Arki kuvastuu tavalliseksi ja turvalliseksi elämäksi, jossa ei ole mitään yllättävää. Arkea kehystävät rutiinit ja toimintojen syklisyys (Lefebvre & Rabinovitch 2000, 18). Arki jäsentyy valinnoiksi erilaisten toimintamahdollisuuksien välillä ja arkinen elämä joko niin sanotusti rullaa omalla painollaan tai vaatii uudelleenorganisointia erilaisten elämänmuutosten yhteydessä. Arkiset tavat ja ajatusmallit tulevatkin näkyviksi erityisesti silloin, kun jokin horjuttaa totuttuja rutiineja. (Jokinen 2005, 7–11.)

Arki on kiinnostanut tutkijoita jo 1800-luvulta modernin yhteiskunnan muotoutumisesta alkaen (Salmi 2004, 12). Arjen tutkimuksen juuret kietoutuvat niin sosiologiaan kuin filosofiaankin. Felski (2000, 78) nostaa aiemmista arkea käsitelleistä tutkijoista esiin erityisesti ranskalaisen sosiologi ja filosofi Henri Lefebvren, mutta myös Martin Heideggerin, Jürgen Habermasin ja Erving Goffmanin. Jokinen (2005, 23) mainitsee lisäksi Georg Simmelin ja Anthony Giddensin arjen tutkimuksen edistäjinä. Erilaisia arkea jäsentäviä tutkimussuuntia on paljon ja niitä on myös ajoittain kritisoitu. Esittelen seuraavaksi perhetutkimuksen kannalta tärkeimpiä arjen määrittelyyn vaikuttaneita ajatuksia. Tutkielmani kannalta mielekkäimmäksi tavaksi tarkastella arkea nousee näkemys arjesta sosiaalisen vuorovaikutuksen ja objektiivisten rakenteiden liittona (Salmi 2004, 13–14).

Salmi (2004, 13–21) esittelee erilaisia näkemyksiä arjen rakentumisesta ja siitä, kuinka arkea on käsitteellistetty eri tutkimusaloilla. Arkitutkimus pohjaa alkujaan filosofiseen kriittiseen traditioon, jota esimerkiksi Lefebvre edustaa. Kriittisessä traditiossa arkinen elämä nähdään pelkkänä rutiinina ja arkea voi muovata vain nousemalla tietoisesti sen yläpuolelle. (Lefebvre & Rabinovitch 2000; Jokinen 2005, 23; Salmi 2004, 20.) Lefebvren ajattelusta Jokinen (2005) kokee tärkeäksi, että ihmisten arkea tutkimalla voidaan tavoittaa laajempia yhteiskunnallisia rakenteita. Lisäksi Jokinen yhtyy Lefebvren oivallukseen siitä, ettei arki ole aikaan ja paikkaan

sidottua tai muuttumatonta. (Lefebvre & Rabinovitch 2000, 28; Jokinen 2005, 23.) Arkeen ja arkisiin toimiin sisältyy monia erilaisia merkityksiä ja kokemus arkisuudesta syntyy monin eri tavoin.

Vaikka Jokinen (2005) hyödyntää osaa Lefebvren ajatuksista, hän myös kritisoi näkemystä siitä, että erityiset hetket yksilöiden elämässä nousevat arjen yläpuolelle. Lefebvren näkemyksen mukaan näinä hetkinä ihmisen tietoisuus kasvaa ja hän näkee, kuinka oma elämä on sidottua yhteiskunnan määräämiin rytmeihin ja vain tämän uuden tietoisuuden kautta ihminen pystyy muuttamaan arkea. Jokisen mukaan ihmisillä päinvastoin on kyky muuttaa arkea koko ajan sitä eläessään. (Jokinen 2005, 32.) Lefebvren hetkien korostus viittaa arkeen hierarkisesti alempiarvoisena kuin tietoinen arjen yläpuolelle nouseminen, mikä on saanut osakseen kritiikkiä. Lefebvren edustamaa kriittistä traditiota on kritisoitu myös naisiin liittyvästä ristiriidasta. Jos naiset paikantuvat arkeen, näyttäytyy tietoinen, filosofinen arjen tarkastelu miesten alueena ja luo näin epätasa-arvoisen valta-asetelman. (Salmi 2004, 19–20.)

Suuri osa kriittisen tradition saamasta kritiikistä on tuotettu feministisen arkitutkimuksen keinoin (Jokinen 2005, 22–23; Salmi 2004, 12). Siinä naiset nostetaan arkielämän keskipisteeksi ja heillä nähdään olevan mahdollisuus arkisten tapojen ja näin myös oman identiteettinsä muovaamiseen (Jokinen 2005, 23). Salmi nostaa esiin myös etnometodologisen suuntauksen, jonka myötä yksilön toiminta korostuu, mutta rakenteiden asettamat rajoitteet toiminnalle jäävät huomiotta. Eräs tapa määrittellä arkea on vastakohtien avulla, mutta Salmi kritisoi myös tätä arjen määrittelyä, sillä siten ei tavoiteta arkea elettyinä kokonaisuutena. Arjen sisin olemus kadotetaan, jos se yritetään pilkkoa erillisiksi osiksi, joita peilataan vastakohtiin. Eräs tapa arjen käsittelyyn on tarkastella vain rutiineja, mutta silloin mahdollisuus tarkastella yksilön vaikutusmahdollisuuksia ja rakenteiden osuutta arkeen häviää. (Salmi 2004, 13–17.) Fenomenologiassa arki määrittyy eleyksi prosessiksi, jossa toimintaa ohjaavat itsestään selvät ja kyseenalaistamattomat tavat. Tämän määrittelyn kritiikiksi on nostettu tutkimussuunnan soveltumattomuus tapojen ja rutiinien muodostumisen tarkasteluun (Jokinen 2005, 29). Edellä kuvaamani arjen tutkimussuuntia koskeva kritiikki toimii perusteluna sille, miksi valitsin analyysini tueksi Eeva Jokisenkin (2005) hyödyntämän näkemyksen, jossa yhteiskunnan määrittelemät rakenteet ohjaavat yksilöiden toimintaa arjessa. Esittelen seuraavaksi tätä näkökulmaa tarkemmin.

2.2 Yhteiskunta ja arki vuorovaikutuksessa

Arki on tärkeä ja mielenkiintoinen käsite tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä, sillä sen avulla voi hahmottaa yksilön arkisen elämän valintojen lisäksi laajempia yhteiskunnallisia rakenteita sekä muutoksia (Jokinen 2005, 11–12, 22). Arki ei ole ihmisten elämää määrittävää, vaan se antaa yksilöille paljon valinnan mahdollisuuksia. Yhteiskunnalliset instituutiot ja rakenteet, kuten perhevapaajärjestelmä, vaikuttavat kuitenkin konkreettisesti perheiden valintoihin.

Arkiset valinnat perustuvat suurelta osin itsestään selvänä pidettyyn eli doksamaiseen tietoon (Jokinen 2005, 27.) Arjen valinnat pitävät yllä ja tuottavat uudelleen erilaisia normeja ja laajempia yhteiskunnallisia rakenteita. Rutiinit ovat yksilölle myös tapa osoittaa kuulumista. Arjen valinnoilla kuvataan mihin yhteiskuntaluokkaan, asemaan, kulttuuriin ja aikakauteen yksilö kokee kuuluvansa. Samalla uusinnetaan näkemyksiä erilaisista rooleista ja niihin liittyvistä normeista. (Lefevbre & Rabinovitch 2000, 35–36.) Jokisen mukaan näitä sosiaalisia normeja on tärkeää tutkia siksi, että niiden kautta nähdään, miten rakenteet tulevat esiin subjektiivisissa elämän kokemuksissa. Lisäksi normeista muodostuvat odotukset ja yleiset toimintatavat voivat vaikeuttaa normin ulkopuolella elävien toimintamahdollisuuksia. (Jokinen 2005, 27.) Esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmä Suomessa ei taivu siihen, että eronneet vanhemmat olisivat kaikin puolin yhteisesti vastuussa yhteisen lapsensa asioista. Lapsi voi virallisesti asua vain yhdessä osoitteessa ja lapsilisää voi saada vain lähivanhempi.

Eeva Jokinen (2005, 31–33) korostaa arjessa toisin tekemisen mahdollisuutta. Toiminnan ja puheen kautta arkiset tavat tuotetaan jatkuvasti uudelleen ja näin ollen niitä voidaan myös muuttaa yksittäisistä toimijoista lähtien. Rutiinit ja niiden reflektiivinen tarkastelu eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia seikkoja, vaan molemmissa on kyse rutiinien uusintamisesta. Tapa ja tietoisuuden taso vain vaihtelevat. (Jokinen 2004, 301; Peteri 2006, 30–31.) Jokisen kuvaama tapa muovata arkea uudelleen, eli niin kutsuttu vastarinta, vaatii normin olemassaolon ja sen tiedostamisen. Jokisen (2005) paljon käyttämä esimerkki tällaisista arkisista tavoista on sukupuolitapaisuus. On doksamaista tietoa, että kotona on miesten ja naisten töitä, mutta nykyään melko yleisesti tiedostetaan tämän ajatustavan olevan merkki tasa-arvokehityksen keskeneräisyydestä eikä luonnollisista taipumuksista. Osa naisista vastaa normiin edelleen kertomalla, että haluaa itse tehdä tietyt kotityöt, sillä on niissä parempi kuin mies. Vastarintaa naisten puheessa

esiintyy kuitenkin esimerkiksi korostettaessa vanhempien välistä tasa-arvoa muilta osin. (Jokinen 2005, 47.)

Kuten pohjustin aiemmin, perheiden arkea voi hahmottaa myös julkisen ja yksityisen rajanvedon kautta. Arkinen elämä koetaan perheissä yksityiseksi, vaikka monet yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavatkin ajanviettopoihin. Aiemmin perheen arki ja koti koettiin vielä vahvemmin yksityiseksi ja naisen vastuulla olevaksi elämänalueeksi ja sukupuolittuneet roolit olivat nykyistä selkeämpiä. Arjen nähtiin koskevan vain naista ja kodinhoitoa, eli niin sanottua arkisen kotielämän pyörittämistä. Heteronormatiivisuuden antaessa hiljalleen tilaa erilaiselle työnjaolle perheissä, on antoisaa tarkastella arkea laajempänä kokonaisuutena, johon kuuluvat niin yksityinen kuin julkinen elämänalue vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Jokinen 2005, 14–15.)

2.3 Eletyn arjen ulottuvuudet

Tutkielmani kannalta merkittävän roolin saa arjen ulottuvuuksien jäsenitys, jota esittelen tässä luvussa. Käytän tätä osaa teoreettisesta viitekehyksestä myös tutkimusteorian vastatessani toiseen tutkimuskysymykseeni luvussa viisi. Rita Felski (2000, 81) tutkii arkea kolmen ulottuvuuden kautta ja perustaa ulottuvuudet Lefebvren, Hellerin ja Schutzin teksteihin. Ensimmäinen ulottuvuus on ajallisuus (*repetition*) eli toisto ja rutiinit. Toiseksi ulottuvuudeksi hän määrittelee kodintunnun (*home*), joka ei kuitenkaan liity tilallisesti ainoastaan kotiin vaan näyttäytyy olemisen ja toimimisen helppoutena arkisissa tilanteissa. Kolmannen ulottuvuuden Felski nimeää modaalisuudeksi (*habit*), joka kattaa arjen laadun eli sen, millaista arki on. Siihen sisältyvät esimerkiksi toimijan tavat, teot ja asenteet. Felskin ulottuvuuksia on täydentänyt Eeva Jokinen, joka lisää teoriaan kaksi uutta ulottuvuutta: arki sukupuolitapojen ylläpitäjänä sekä yhteiskunnan ja yksilön rytmien ristiriita (Jokinen 2005, 32).

Ajallisuuden ulottuvuus käsittää arkista elämää jäsentävät toiminnot, jotka tapahtuvat toistuvasti tietyllä ajallisella syklillä. Nukkuminen, töihin lähtö ja tiskaaminen ovat esimerkkejä toistuvista arkisista tehtävistä. Toiston myötä tehtävät muotoutuvat rutiineiksi, joita voi suorittaa miettimättä niitä kovinkaan paljoa sekä kyseenalaistamatta niiden merkitystä. Toiston avulla järjestetään maailmaa ja omaa elämää. Lisäksi rutiinit vapauttavat energiaa tärkeämmäksi miel-

lettyihin tehtäviin. Usein rutiineiksi muodostuvat tehtävät ovat pohjimmiltaan pyrkimystä sopeutua ympäristöön. Kun omat valinnat todetaan yleisesti hyväksytyiksi, ei niiden pohtimista tarkemmin enää koeta tarpeelliseksi. (Felski 2000, 81–84.)

Toisto on tärkeässä osassa myös toimijan identiteetin rakentumisen suhteen, sillä karkeasti sanottuna olemme sellaisia, miten jatkuvasti ja toistuvasti toimimme. Vaikka termissä rutiini on tietynlainen robottimainen kaiku, voidaan toistuvat askareet päättää tehdä myös toisin. Toiston avulla yksilö voi siis joko uusintaa normien mukaista toimintaa tai osoittaa vastarintaa. (Felski 2000, 83–84.) Ajallisuuden ulottuvuuteen liittyy myös ajatus syklisyydestä, jota käsittelem tarkemmin viidennen ulottuvuuden myötä. Erilaiset ajankohdat rytmittävät arkea. Viikonloput, pyhäpäivät ja koulujen loma-ajat toistuvat tiettyihin aikoihin ja haastavat rutiineja. (Em. 81–83.)

Toinen ulottuvuus eli kodintuntu on hieman abstraktimpi kuin ajallisuus. Sillä pyritään tuomaan ilmi, ettei arki ole paikkaan sidottua, vaan pikemminkin tunne tai ajatus. Arkisissa tilanteissa toimija on niin sanotusti kotonaan, eli tilanne koetaan tutuksi ja turvalliseksi. (Felski 2000, 85.) Kodin fyysistä merkitystä arjessa ei kuitenkaan sovi unohtaa, sillä koti toimii arjen keskipisteenä ja määrittyy pysyväksi ja tutuksi ympäristöksi. Fyysisesti koti määrittyy arjessa paikaksi, josta lähdetään johonkin ja johon palataan muualta. Koti on kuin varasto, niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Tärkeä materiaallinen omaisuus säilytetään yleensä kotona ja kotiin liitetään paljon ajatuksia, tunteita, odotuksia ja muistoja. Koti ei ole kuitenkaan kaikkien kohdalla fyysiseen paikkaan sidottu, vaan koti voi määrittäytyä paikan sijaan esimerkiksi perheenjäseniin. (Em. 87–88.) Moderni, globaali liikkuvuus on yleistänyt ajatusta siitä, että on normin mukaista olla kotonaan missä vain. Tätä on edesauttanut teknologisen kehityksen mahdollistama kaukasiinkin kulttuureihin ja ympäristöihin tutustuminen kotisohvalta. (Em. 86–87.)

Modaalisuus on viimeinen Felskin (2000) määrittelemä arjen ulottuvuus. Arkea voi elää monin eri tavoin ja arki voi olla hyvinkin eri sisältöistä ja näköistä riippuen ympäröivästä kulttuurista tai yhteiskuntaluokasta. Arkeen sisältyvät ajatukset ja oletukset siitä, mitä ja millaista elämämme on, millaisia ihmisiä kohtaamme ja miten oma toimintamme määrittyy suhteessa ympäröivään maailmaan. (Em. 93.) Tietyllä tapaa modaalisuudessa yhdistyvät kaksi aiemmin käsiteltyä arjen ulottuvuutta. Modaalisuus rakentuu tavoista, jotka pohjimmiltaan ovat toistoa. Tapoihin Felski liittää kuitenkin toiston lisäksi asenteen. Tavat muodostuvat ajan kuluessa ja

ne muovaavat meitä joka kerta, kun jatkamme toimintaa totutulla tavalla tai tiedostamme tarpeen jonkinlaiseen muutokseen rutiineissa. Arkiset tavat tuovat näkyviin merkityksiä, periaatteita ja arvoja toimintamme taustalla. (Em. 89–91.)

Viitaten aiempiin filosofisiin jäsenyyksiin, Felski tuo esiin kiistan siitä, kuinka tietoisesti tai kriittisesti toimija itse voi arkeen suhtautua niin, että arki säilyy arkena. Tästä riippumatta toimijan identiteetti rakentuu tapojen rytmittämänä. Rutiinien rikkoutuminen joko toimijan itsensä niitä kriittisesti tarkastellessa tai ulkopuolisen ärsykkeen johdosta asettaa aina vaatimuksen itsestään selvänä pidettyjen tapojen uudelleen muodostamiselle. Näin tapoja toimia muovataan jatkuvasti monien eri syiden johdosta. (Felski 2000, 90–92.)

Jokinen käsittelee arkea Felskin ulottuvuuksien lisäksi sukupuolitavan sekä rytmien avulla. Sukupuolitapaisuus perustuu vahvasti Bourdieun habituskäsitteeseen sekä sukupuolen performatiivisuuteen. Tuotamme sukupuolta jatkuvasti erilaisia toimia toistaessamme. Toimintamme perustuu, mutta osaltaan myös muokkaa poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia ehtoja sukupuolelle ominaisesta tavasta olla. Tasa-arvo- ja valtaneuvotteluita käydään arjessa koko ajan ja Jokisen mukaan ne on otettava huomioon arkea tutkittaessa. (Bourdieu 1990; Jokinen 2005, 50; Butler 1999, 25–33.)

Toinen Jokisen lisäämä ulottuvuus liittyy ajallisuuteen, muttei kuitenkaan asetu osaksi Felskin (2000) ajallisuuden ulottuvuutta. Toimintaamme arjessa ohjaavat ympäröivän yhteiskunnan rytmit. Yksilöstä ja elämäntilanteesta riippuen oma arki kulkee joko suhteellisen helposti mukailien yhteiskunnan rytmejä tai ollen ristiriidassa niiden kanssa. Nämä rytmien ristiriidat näkyvät vaikeutena tehdä omasta arjesta sujuvaa ja toimivaa. Rytmien ulottuvuuden teoreettinen tausta paikantuu Lefebvren teoriaan yksilölle itselleen omalta tuntuvien ja yhteiskunnan määrittämien rytmien kohtaamisesta. (Lefebvre & Rabinovitch 2000; Jokinen 2005, 32.)

2.4 Ajankäyttö suomalaisten perheiden arjessa

Arkea voi tutkia konkreettisesti perheiden ajankäytön kautta. Pelkästään työ- ja vapaa-ajan erotelulla ei päästä käsiksi siihen, millaista rajanvetoa perheissä tehdään näiden osa-alueiden kesken. Perhetutkimuksen näkökulmasta ei myöskään riitä vapaa-ajan tarkastelu yhtenä kokonaisuutena, sillä siihen sisältyy paljon erilaisia toimintoja, osa kuormittavia ja osa niin

sanottua laatu-aikaa. Ajankäytön osa-alueita on siis syytä tarkastella sisällöllisesti työ- ja vapaa-aikaan erottelun lisäksi. Perheen arkisten toimien hoitaminen vaatii työssäkäyville vanhemmilta suuren määrän metatyötä eli arjen organisointiin ja suunnitteluun käytettävää aikaa. Lisäksi perheaika, eli tietoisesti perheen kesken ja usein lasten ehdoilla vietetty aika jonkin mukavan tekemisen äärellä koetaan nykyään yhä merkityksellisemmäksi (Jallinoja 2009).

Ajankäyttöä voi käsitteellistää ja luokitella eri tavoin. Eräs tapa on jakaa ajankäyttö välttämättömiin, sovittuihin ja omistettuihin menoihin sekä täysin vapaaseen aikaan. Välttämätöntä on syödä ja nukkua, sovittuja tai sopimukseen perustuvia menoja ovat työssä ja koulussa käyminen, omistettuja menoja ovat itsesovitut vapaaehtoiset tapaamiset ja täysin vapaana aikana voi päättää itsenäisesti omasta ajankäytöstään. (Miettinen & Rotkirch 2012, 16.) Myös erilaiset taustatekijät kuten biologiset tekijät, elämänvaihe, ympäristö ja sosiaalinen asema vaikuttavat ajankäytön tapoihin (Oinas 2010, 17). Perheissä vanhempien ajankäyttö on vahvasti sidoksissa muihin henkilöihin, sillä esimerkiksi työn vaatimukset, kumppanin sovitut menot, lasten harrastukset ja omat vapaa-ajan menot rytmittävät aikuisten arkea. Lisävaivaa ajanhallintaan koi-tuu erityisesti, jos muista ihmisistä riippuvien menojen aikataulut muuttuvat äkillisesti. (Savolainen ym. 2004, 21.)

Suomessa perheiden arkea on tutkittu paljon myös Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen kautta. Ajankäyttötutkimus on noin kymmenen vuoden välein kerättävä aineistosarja, jonka perusteella voidaan tarkastella perheiden sisäisen ajankäytön ajallista muutosta. Tämän tutkielman kannalta ajankäyttötutkimuksissa mielenkiintoista on erityisesti perheen sisäinen työnjako, eli miten palkaton työ ja ansiotyö perheissä jakaantuvat. Yleinen kehityslinja on jo pitkään ollut, että työnjako perheissä on tasaantunut. Naisten työmarkkinasiirtymän myötä miehet ovat alkaneet tehdä enemmän kotitöitä ja naiset vähemmän, eli suunta on ollut kohti yhdenvertaisempaa ajankäyttöä sukupuolten välillä. (Tilastokeskus 2022.)

Tomi Oinas (2010, 83) kuvaa väitöskirjassaan useaan 2000-luvulla kerättyyn aineistoon perustuen miesten osuuden kotitöistä olevan kuitenkin alle 40 %, mikä osaltaan selittyy sillä, että miehet käyttivät ansiotyöhön hieman naisia enemmän aikaa. 2020-luvun alussa ensimmäistä kertaa havaittiin miesten ja naisten käyttävän kokonaisuudessaan koti- ja ansiotöihin saman verran aikaa (Tilastokeskus 2022). Aiemmin Suomessa naisten kokonaistyöaika on ollut miehiä suurempi, mikä vastaa kansainvälisiä havaintoja (Hochschild & Machung 2012). 2020-luvulle

tultaessa naiset käyttävät kuitenkin edelleen kotitöihin enemmän aikaa kuin miehet (Sutela & Pärnänen 2021, 145–148; Tilastokeskus 2022).

Tutkimusten mukaan myös jako niin sanottuihin miesten ja naisten töihin on vähentynyt 2010-luvulle tultaessa. Perheiden sisäistä työnjakoa ja siihen liittyviä päätöksiä selitetään tutkimuksessa erilaisin tavoin, kuten resurssi-, sosialisatio-, sukupuolirooli- ja käytettävissä olevan ajan teorioiden kautta. (Oinas 2010, 18–19, 25–31.) Vuonna 2021 kerätty ajankäyttötutkimus kuvaa kotitöiden edelleen jakautuvan perinteisten sukupuoliroolien mukaan. Kärjistetysti naisten aika kuluu kodinhoitoon, kun taas miehet tekevät enemmän korjaus- ja rakennustöitä. Erilaisista kodin toiminnoista miesten ajankäytössä suurin muutos 1980-luvulta vuoteen 2021 on tapahtunut lastenhoitoon käytetyn ajan kasvussa. Kaikkiaan suomalaisten ansiotyöhön käyttämä aika on vähentynyt viime vuosikymmenten kuluessa. (Tilastokeskus 2022.)

2.5 Työn ja perheen yhteensovittaminen

Kuten johdannossa totean, työn ja perheen yhteensovittamisen kenttä on laaja-alainen ja monitasoinen (Salmi 2004, 27–28). Aihetta tarkasteltaessa on huomioitava eri näkökulmien rajoitukset. Toisaalta eri elämän osa-alueet saatetaan tutkimuksissa erottaa toisistaan liian tiukasti, jolloin niiden välinen vuorovaikutus jää tarkastelun ulkopuolelle. Toisaalta tutkimus saattaa myös jäädä liiaksi rakenteelliselle tasolle, jolloin subjektiivisia kokemuksia ei huomioida eikä tutkimus kuvasta ihmisten elettyä elämää. (Turpeinen & Toivanen 2008, 10–11.) Esittelen tässä luvussa muutamia tutkimuksia, joiden kokonaisvaltainen näkökulma tarjoaa pohjaa omalle tutkielmalleni.

Ensimmäiseksi työn ja perheen yhteensovituksen kentältä on mielekästä esitellä yhdysvaltalaisen Arlie Hochschildin *Second Shift* -tutkimus vuodelta 1990. Käytän tutkielmassa teoksen uutta painosta (Hochschild & Machung 2012). Niin havainnointia, haastatteluja kuin kyselymenetelmää hyödyntävässä tutkimuksessa Hochschild painottaa perheiden sukupuolittuneen työnjaon ongelmaa. Naisten siirryttyä osaksi kodin ulkopuolista työvoimaa kotiarjen hoitaminen jäi edelleen naisen vastuulle, mihin tutkimuksen nimi *Second Shift* viittaa (em. 28–30). Nyt kolmekymmentä vuotta myöhemmin naisten kokema tuplataakka on edelleen ajankohtainen ilmiö, tosin laadukkaan perheajan ihanteen on nähty asettavan vielä lisää vaatimuksia naisten ajankäytölle (Anttila ym. 2007, 248).

Helenius (2020) tarkasteli väitöstudkimuksessaan korkeasti koulutettujen vanhempien puheta-
poja työn ja perheen yhteensovittamisesta. Hän tuo analyysissään esiin perhearjen vastuiden
sukupuolittuneen jaon: äidit tuovat vahvemmin esiin kokemusta vastuun kantamisesta. Perhear-
jen pyörittäminen vaatii paljon suunnittelua ja järjestelyä eli metatyötä, jonka usein äidit tekevät
(em. 33–36). Perhearkea kuvaillaan kiireiseksi ja uran kanssa kilpailevaksi, ristiriitaiseksi päi-
vien kuluksi, josta selvittää rutiinien avulla. Iltoja, jolloin perheelle pitäisi olla aikaa, kuvail-
laan lyhyiksi, sillä työhön ja työmatkaan kuluu paljon aikaa. (Em. 39–41.) Pienikin muutos
sovittuihin järjestelyihin voi synnyttää kokemuksen kaaoksesta hyvin järjestetyn arjen sijaan
(em. 43). Helenius on löytänyt haastattelemiensa vanhempien puheesta kolme laajempaa dis-
kurssia, joita tarkastelemalla työn ja perheen yhteensovittamista on jäsennetty: hyvän vanhem-
muuden diskurssi, äitiysdiskurssi sekä ura- ja työelämädiskurssi (em. 174).

Hieman eri näkökulmasta aihetta ovat lähestyneet Jouni Kempe, Riikka Kivimäki ja Katri Oton-
korpi-Lehtoranta (2008) tutkimuksessaan siitä, miten työpaikan joustot vaikuttavat työn ja per-
heen yhteensovittamiseen. He nostavat esiin tärkeänä seikkana sen, ettei kahden elättäjän malli
ole ollut vielä kovin pitkään normi Suomessa, mikä vaikuttaa ennakoajatuksiin perheen ja työn
yhteensovittamisesta ja sukupuolten välisistä eroista. Esimerkiksi, miesvaltaisilla työpaikoilla
on usein valloilla ajatusmalli, jonka mukaan perhe on naisen vastuulla. (Em. 4–5.) Nykyään
yritykset käyttävät perheystävällisyyttä myyntivalttina rekrytoinnissa. Perheystävällisyys on
kuitenkin veteen piirretty viiva, sillä toimintatavat vaihtelevat paljon eri organisaatioissa, ei-
vältä arvot aina päädy käytäntöön saakka (em. 8). Tässä toimintatutkimuksessa selvitettiin eri-
tyyppisten organisaatioiden käytäntöjä ja pyrittiin luomaan uusia, työn ja muun elämän
yhteensovittamista helpottavia toimintatapoja työpaikoille.

Savolaisen, Lammi-Taskulan ja Salmen (2004) tutkimuksen tuotos ohjaa parempiin työn ja per-
heen yhteensovittamisen käytäntöihin eri tasoilla. Tutkimus toteutettiin osana kahta suurta han-
ketta ja aineistoa kerättiin monin eri menetelmin, kuten haastatteluin, kehityspäivien
työpajoissa sekä eläytymismenetelmällä 17 suomalaisella työpaikalla (Savolainen ym. 2004, 4,
58–59). Erityisen tärkeäksi nostan heidän huomionsa siitä, että perheen ja työn yhteensovitta-
miseen liittyy jopa viisi toimijaa: perhe, työpaikkaorganisaatio, julkinen sektori, kolmas sektori
sekä markkinat (em. 9). Tämä kuvaa hyvin ilmiön monitahoisuutta. He korostavat, että sekä
perhe että organisaatio hyötyvät perheen ja työn yhteen sopimisesta ja tärkeäksi tekijäksi nos-
tetaan työorganisaation ilmapiiri sekä esihenkilön taidot ja asenne (em. 33, 37). Toimivia

keinoja parempaan arkeen ovat erilaiset ajalliset ja tilalliset joustot kuten liukuva työaika ja etätyö. Etätyö tukee arkea kuitenkin vain, jos sille on mahdollista rauhoittaa erillistä aikaa ja tila kotona. (Em. 39, 45). Suuri osa työntekijöiden joustomahdollisuuksista määrittyy työnantajasektorin, -organisaation sekä työntekijän työnkuvan kautta.

3 Aineisto ja analyysimenetelmät

Hyödynnän tässä tutkielmassa Tampereen yliopiston FlexLife-hankkeessa kerättyä teemahaastatteluaineistoa. Päädyin valmiin aineiston käyttöön erityisesti siksi, että se mahdollistaa laajemman ja tarkemmin rajatun analyysin kuin pro gradu -tutkielman puitteissa itse kerätyllä aineistolla olisi ollut mahdollista. Usein aineiston keruu on yksi tutkimuksen työläimmistä vaiheista. Lisäksi aineiston keruuta olisi saattanut hankaloittaa myös vallitseva koronapandemia.

Työn ja perheen yhteensovittamisesta erityisesti ajankäytön näkökulmasta on saatavilla paljon tilastotietoa, jonka avulla on mahdollista tutkia aihetta esimerkiksi erilaisten arjen haasteiden yleisyyden näkökulmasta. Olen kuitenkin kiinnostunut tarkastelemaan asiantuntijatyötä tekevien vanhempien arjen järjestämisen käytäntöjä, minkä johdosta valitsin laadullisen tutkimusotteen. Tavoitteenani ei ole yleistää tekemiäni havaintoja, vaan syventää ymmärrystä aiheesta, jolloin laadullinen tutkimusote on parempi valinta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98, 122; Billups 2021; 5–6). Hyödynnän aineiston järjestämisessä teemoittelua ja sisällönanalyysia.

3.1 Haastattelu osana laadullisen tutkimuksen perinnettä

Tässä alaluvussa esittelen ensin hyvin tiiviisti tiedon luonnetta ihmistieteissä sekä yleisesti tieteellisen tutkimuksen historiaa ja lähtökohtia. Sen jälkeen etenen laadullisen tutkimusperinteen esittelyn kautta kuvailemaan haastattelua metodologisista näkökulmista. Lopuksi tuon esiin yleistä keskustelua laadullisen aineiston avaamiseen ja uudelleen analysointiin liittyen.

Ihmistieteet ovat erkaantuneet omiksi tieteenaloikseen filosofiasta, ja haastattelututkimuskin voidaan paikantaa jo Aristoteleen aikoihin (Aaltola 2018; Hirsjärvi & Hurme 2022, 11). Laadullinen tutkimusperinne on hieman kvantitatiivista tutkimusperinnettä nuorempi, sillä vaikka laadullisia menetelmiä on käytetty jo pitkään, niiden laajempi käyttö on yleistynyt sosiaalitieteissä Suomessa vasta 1970-luvulta lähtien. Laadullisen tutkimuksen historia paikantuu monialaisesti muun muassa hermeneutiikkaan ja fenomenologiaan. (Hyvärinen 2017; Eskola & Suoranta 1998, 25–26.) Eräs syy laadullisen tutkimuksen yleistymiseen on, että tiedon tarve moninaistui väestötason kyselyistä ihmisten kokemuksiin yksilötasolla, mihin kysely ei aineistonkeruumenetelmänä taivu kovin hyvin. Tutkimuksessa haluttiin päästä lähemmäs inhimillistä toimintaa. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 16; Eskola & Suoranta 1998, 32.) Laadullisen tutkimuksen

tavoitteena on ymmärtää ja kuvailla tutkittavaa ilmiötä (Hyvärinen 2017; Billups 2021, 1, 5–6). Yleensä laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten kokemuksia tai ajatuksia tietyistä ilmiöistä. Laadullisen aineistonkeruun tärkein tavoite on mahdollistaa tutkittavan ilmiön tarkastelu empiirisen aineiston kautta. Ilmiö niin sanotusti muovataan muotoon, jota on mahdollista tutkia. (Hyvärinen 2017; Flick 2018, 5, 7.)

Eri tieteenaloilla tieto on eri luonteista, mikä on tärkeää ymmärtää tutkimusta tehdessä. Ihmistieteiden osalta on keskusteltu paljon laadullisin menetelmin tuotettavan tiedon luonteesta ja siitä, voiko laadullisin menetelmin tuottaa objektiivisia tutkimustuloksia tai onko laadullisen tutkimuksen avulla tarpeen edes pyrkiä tuottamaan objektiivista tietoa (Eskola & Suoranta 1998, 31–32). Kun puhutaan todellisuudesta ihmistieteissä, tarkoitetaan yleensä ihmisten sosiaalisesti rakentunutta tapaa elää ja olla osana yhteiskuntaa. Ihmiset oppivat nämä tavat ja muodostavat näkemyksensä maailmasta osana sosialisoitumisprosessia. Näin ollen voidaan nähdä, että kunkin ihmisen omakohtaiset kokemukset kuvaavat parhaiten hänen elämismaailmaansa. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 17, 41.)

Aiemmin yleinen näkemys oli, että haastateltava on kuin säiliö, josta tutkimuksen kannalta relevantti tieto täytyi saada ulos. Tutkittavan ilmiön nähtiin sijaitsevan jokseenkin valmiina haastatellun mielessä. Nykyään antoisampi näkökulma on, että haastateltu tuottaa ilmiön vasta siitä kertoessaan ja vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa. (Hyvärinen 2017; Holstein & Gubrium 1995, 8–9; Billups 2021, 36.) Haastattelumenetelmin kerätty aineisto on siis aina sosiaalisesti konstruoitua, kielivälitteistä ja tutkijan toiminnallaan muovaamaa. Väite, jonka mukaan laadullisin menetelmin kerätty tieto ei ole ontologisesti ja epistemologisesti samalla tasolla totta kuin esimerkiksi fysiikkaan tai maantietoon liittyvät lainalaisuudet, pitää paikkansa. Ihmistieteissä totuus ja tieto perustuvat ihmisten kokemuksiin, minkä myötä tieto on aina tilanne-, aika- ja paikkasidonnaista. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 11, 16–19; Holstein & Gubrium 1995, 9.)

Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että tutkija menee tutkittavan ilmiön luokse, eikä yritä uusintaa erilaisia ilmiöitä esimerkiksi laboratorioissa (Billups 2021, 3–5; Flick 2018, 5). Metodologisessa keskustelussa on esitetty erilaisia näkemyksiä tutkijan roolista. Aiemmin on ajateltu, ettei tutkija saa osallistua tutkittavan ilmiön tuottamiseen tai häiritä informantteja millään tavalla (Hyvärinen 2017; Flick 2018, 4). Nykyään ei kuitenkaan enää nähdä ideaalitalanteena huomaamatonta havainnointia, vaan on hyväksyttyä, että tutkija osallistuu tutkittavan ilmiön

tuottamiseen haastateltavan kanssa yhdessä (Holstein & Gubrium 1995, 4, 7–8; Hyvärinen 2017). Laadullisen aineistonkeruun suunnittelun voi jakaa kolmeen osaan. Ensimmäiseksi tehdään päätös siitä, että jokin ilmiö on tutkimuksellisesti kiinnostava. Toiseksi päätetään, mitä ilmiön puolia tai tasoja halutaan tarkastella, eli tutkimusilmiö rajataan. Kolmanneksi tehdään metodologiset päätökset liittyen aineistonkeruuseen ja alustavasti myös analyysimenetelmään, sillä nämä ovat usein sidoksissa toisiinsa. Kerätty aineisto muovautuu siis tutkijan päätösten mukaiseksi jo ennen aineistonkeruun aloitusta. (Flick 2018, 7; Billups 2021, 170–172.)

Tutkittua tietoa on tarpeen pystyä arvioimaan ja määrällisen tutkimuksen arviointiin on olemassa selkeät kriteerit ja määritelmät. Koska laadullisia menetelmiä voi käyttää todella laajasti erilaisia ohjenuoria soveltaen, ei tutkimuksen luotettavuuden osoittaminen ole välttämättä yhtä selkeää. Laadullisessa analyysissä tutkijan subjektiivinen asema tuleekin ottaa huomioon ja tuoda myös esiin analyysissä. (Suoranta & Eskola 1998, 30, 209–212; Billups 2021, 27.) Merkittävä ero laadullisessa ja määrällisessä tutkimuksessa on myös se, ettei laadullisen tutkimuksen tuloksia ole yleensä tarkoitus yleistää, vaan ne ovat niin sanottuja tapaus tutkimuksia (em. 213; Hirsjärvi & Hurme 2022, 11). Lukijan tulisikin arvioida aineiston ja menetelmien soveltuvuutta kuhunkin tutkimuskontekstiin tapauskohtaisesti. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voi lisätä huolellisella aineistonkeruun suunnittelulla, oman haastattelutaidon kehittämisellä sekä kuvailemalla läpinäkyvästi tutkimusprosessia niin suunnittelun, aineistonkeruun kuin analyysin osalta (Billups 2021, 166–167; Flick 2018, 5–6; Holstein & Gubrium 1995, 3).

Laadullista tutkimusta voidaan tehdä monilla erilaisilla aineistoilla, joiden joukosta haastattelu nousee yhdeksi käytetyimmistä tiedonkeruumenetelmistä yhteiskuntatieteissä (Eskola & Suoranta 1998, 86). Alun perin haastattelu oli enemmänkin kyselytutkimuksen tiedonkeruutapa, eikä strukturoidun lomakkeen ulkopuolista keskustelua pidetty tutkimuksellisesti arvokkaana. Muun muassa naistutkimuksen myötä avoimempi haastatteluaineisto ja laadullinen analyysi on saavuttanut lisää arvostusta. (Hyvärinen 2017.) Haastattelumenetelmän suosio piilee siinä, että se on varsin joustava tiedonkeruutapa ja sen avulla voidaan saada hyvinkin syvällistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastatteluun kerätty aineisto on usein määrällisesti laaja ja sisältörikas (Hirsjärvi & Hurme 2022, 11, 135). Haastattelumenetelmän avulla voidaan saada kattava kuva ihmisten eletystä elämästä (Jokinen 2005, 17; Billups 2021, 9).

Haastattelumenetelmä perustuu kielelliseen vuorovaikutukseen haastattelijan ja haastateltavan välillä. Tutkimusaineisto muodostuu kokoelmasta tekijöitä, kuten tilanteen valta-asetelma, tutkijan rooli ja haastattelutaidot sekä osapuolten asenteet toisiaan kohtaan. (Hyvärinen 2017.) Haastattelutilanne siis poikkeaa niin sanotusta arkikeskustelusta. Haastatellut voivat esimerkiksi kokea painetta vastata odotetulla ja yleisesti hyväksytyllä tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 35.) Haastattelutilanteessa hierarkkinen valta-asema näkyy odotuksena siitä, että tutkija kysyy ja haastateltu vastaa parhaansa mukaan. Tutkija voi toiminnallaan tasavertaistaa keskustelua esimerkiksi sallimalla haastatellun tuoda keskusteluun itselleen tärkeitä teemoja tutkimusaiheesta sen sijaan, että rajaisi käsiteltävät aiheet tarkasti etukäteen (Hyvärinen 2017). Ilmaus haastattelusta keskusteluna, jolla on tietty tarkoitus, kuvaa haastattelua aineistonkeruumenetelmänä hyvin (Holstein & Gubrium 1995, 76).

Flick (2018, 11–12) ottaa teoksessaan kantaa kvalitatiivisen datan uudelleenkäyttöön. Kuten Flickin mukaan Saksassa, myös Suomessa tutkimusrahoittajat toivovat tai jopa edellyttävät paljon resursseja vievän aineistonkeruun tuottavan sellaista aineistoa, jota voi käyttää uudelleen. Haasteena Flick esittää aineiston kontekstin katoamisen arkistoinnin yhteydessä. Tämä voi pitää paikkansa esimerkiksi Flickin mainitseman etnografian kohdalla, mutta Suomessa näkökulma aineistojen sekundäärianalyysiin on lähtökohtaisesti positiivinen. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto toimii Suomessa Core Trust Seal -sertifioituna data-arkistona, joka jaa myös laadullista aineistoa jatkokäyttöä varten. Kaikkiaan vuonna 2022 hakemuksia laadullisten aineistojen jatkokäytöstä vastaanotettiin 1608, joka on hieman yli neljäsosa kaikista hakemuksista. Tutkimuskäyttöön vastaanotettiin 98 hakemusta ja korkeakoulujen opinnäytteisiin, kuten kandidatuksiin ja pro graduihin 393 hakemusta. Laadullisten aineistojen jatkokäyttö on moninkertaistunut viimeisten viiden vuoden aikana, mikä kuvaa positiivista suhtautumista laadullisten aineistojen jatkokäyttöön ihmistieteissä. (Tietoaarkisto 2023.)

Nykyään, kun laadulliset menetelmät ovat saavuttaneet pitävän aseman ihmistieteissä, uudehkon metodologisen trendin muodostavat niin sanotut mixed methods -tutkimukset, joissa määrällisten ja laadullisten analyysien nähdään täydentävän toinen toistaan. Flickin (2018, 9) mukaan se osaltaan osoittaa kvalitatiivisen tutkimuksen arvostuksen kasvua. Uutena haasteena laadullisen tutkimuksen kentällä sen sijaan voidaan nähdä uudet aineistotyytit, kuten internet- ja sosiaalisen median aineistot.

3.2 Valmis haastatteluaineisto

Edellisen luvun lopussa kerroin jo hieman laadullisten aineistojen jatkokäytöstä. Minulla oli hyvä kokemus valmiin aineiston käytöstä kandidaatintutkielmassani, joten päädyin samaan ratkaisuun tässä tutkielmassa. Valmiin aineiston käytössä on ajankäyttöön liittyvien hyötyjen lisäksi myös tutkimusetiikkaan liittyviä etuja. En joudu käsittelemään tutkittavien henkilötietoja enkä näin ollen ylläpitämään henkilötietorekisteriä. Haastattelulitteraatit sisältävät kuitenkin jonkin verran suoria ja epäsuoria tunnisteita, joten tässä työssä julkaistavia sitaatteja valitessani tulen käyttämään erityistä harkintaa tutkittavien suojelemiseksi. Olen antanut haastatelluille peitenimet, joita käytän valitsemieni sitaattien yhteydessä haastateltujen anonymiteetin turvaamiseksi. Säilytän sähköistä tutkimusaineistoa turvallisesti muistitikulla kotonani sekä salasanalla suojattuna tietokoneellani. Hävitän aineiston heti tutkielmani valmistuttua. (Billups 2021, 32–34, 166–167; Tietoarkisto, 2021a.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2022, 145–146) mukaan aineiston tarkka kuvailu lisää laadullisen tutkimuksen läpinäkyvyyttä. FlexLife-hankkeessa (2014–2018) tarkasteltiin työn ajallisia joustoja, työuraa, perheen perustamisen ajankohtaa sekä perheen siirtymiä yleisemmin erilaisten tilastoaineistojen sekä hankkeessa kerätyn teemahaastatteluaineiston avulla. Hanketta rahoitti Suomen Akatemia ja sen johtajana toimi Jouko Nätti. (Tampereen yliopisto 2020.)

Hankkeessa tuotettu puolistrukturoitu haastatteluaineisto on kerätty alkukesästä vuonna 2015 ja se sisältää 20 naisen ja yhden miehen litteroidut haastattelut. Haastatellut ovat 34–55-vuotiaita asiantuntijatyötä tekeviä henkilöitä. He kuuluvat samaan ammattiliittoon ja ovat valikoituneet tutkimukseen osallistuttuaan toiseen tutkimukseen, jossa ilmaisivat kiinnostuksensa haastatteluun osallistumiseen. Haastatellut työskentelevät eri työnantajasektoreilla ja erityyppisissä työsuhteissa. Haastattelukysymykset käsitelivät erityisesti työskentelyä, ajankäyttöä ja kiirettä niin töissä kuin vapaa-ajalla. (Koivunen 2016, 272). Rajasin tässä tutkielmassa tarkastelun kohteeksi sellaiset haastatellut, joiden perheeseen kuului alaikäisiä lapsia. Tällä rajauksella analyysiin valikoitui kahdeksan osallistujaa, joiden lapset olivat haastatteluhetkellä 1–17-vuotiaita. Päädyin tiputtamaan joukosta vielä yhden haastattelun pois, jotta sain rajattua analyysini näkökulman erityisesti äiteihin. Analyysiin valikoituneet seitsemän haastateltua työskentelevät eri aloilla. Suurin osa asuu yhdessä kumppaninsa kanssa.

Haastattelut lähtevät liikkeelle lyhyestä esittäytymisestä ja haastatellun nykyisen elämäntilanteen sekä siihen johtaneiden tapahtumien läpikäymisestä. Haastatellut kuvailevat koulutustaan, perhetilannettaan sekä uransa eri vaiheita. Seuraavaksi haastateltuja pyydetään kuvailemaan tavallista työpäivää. Työn osalta käsitellään erityisesti omia vaikutusmahdollisuuksia sekä työn ajallista ja paikallista joustavuutta. Lisäksi haastattelija pyytää kertomaan ajallisista haasteista työhön liittyen. Työhön liittyvien kysymysten jälkeen haastattelu laajenee käsittelemään elämää ja arkea kokonaisuutena. Kysymykset sivuavat muun muassa työnjakoa ja ajankäyttöä perheessä, lastenhoitojärjestelyjä, kotitöitä, erilaisia sopimisen tapoja sekä arjen rutiineja. Pääosin haastatellut ovat erittäin avoimia ja vastaavat kysymyksiin monisanaisesti.

Haastatellut ovat itse ilmaisseet halunsa osallistua haastatteluun, mikä voi johtaa melko homogeeniseen otokseen sekä painottaa osallistujia, jotka ovat itse kiinnostuneita tutkimuksen aihealueesta. Aineisto on alun perin kerätty eri tutkimuskysymyksiä mielessä pitäen, joten myös se voi vaikuttaa tämän sekundäärianalyysin tuloksiin. Koska en ole itse ollut läsnä haastattelutilanteessa, vaan olen saanut aineiston käyttöni ainoastaan litteroidussa muodossa, en voi ottaa analyysissä huomioon haastattelutilannetta, sen tunnelmaa tai sanatonta viestintää. Tästä huolimatta aineisto vastaa hyvin tutkimuskysymyksiini. Lähtökohtaisesti laadullisessa tutkimuksessa haastatellut eivät tuota valmiita vastauksia tutkimuskysymyksiin, vaan tutkija tuottaa tulokset vasta aineistoa analysoidessaan (Hyvärinen 2017).

3.3 Teemoittelu ja tutkimuskysymykset

Tutustuin aineistoon lukemalla sen ensin kauttaaltaan läpi, jotta pystyin valitsemaan tutkielmaani parhaiten palvelevan rajauksen. Varsinaisen analyysivaiheen aloitin lukemalla analysoitavaksi valitut haastattelut vielä huolellisesti läpi. Samalla korostin kustakin haastattelusta eri värillä kaikki graduni aiheeseen liittyvät kohdat teemoittelua varten. Teemoittelun tarkoituksena on pyrkiä löytämään kaikki tutkimuskysymysten kannalta relevantti tieto (Eskola & Suoranta 1998, 176; Hirsjärvi & Hurme 2022, 173). Värikoodauksen ansiosta pystyin palaamaan alkuperäiseen haastatteluun myös analyysin myöhemmissä vaiheissa, kun tiesin mistä haastattelusta yksittäiset aineisto-otteet olivat peräisin. Annoin haastateltaville tässä vaiheessa peitenimet, joita käytän tutkielmassa julkaistavien sitaattien yhteydessä. Näin ollen lukijan on helppo löytää samasta haastattelusta esiin nostetut otteet.

Värikoodauksen jälkeen aloitin teemoittelun kopiaamalla aineisto-otteita erilliseen tiedostoon karkeiden teemojen alle. Muodostin uusia teemoja tarpeen mukaan. Teemoittelun avulla pääsin tutustumaan aineistoon syvemmin ja se järjestyi aihepiireittäin helpottaen myöhempiä analyysivaiheita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105; Hirsjärvi & Hurme 2022, 147). Teemoittelussa muodostuneet aihealueet olivat: 1) työn sisällölliset piirteet, 2) työn joustot, 3) lastenhoito, 4) rooliristiriidat, 5) kiire, 6) sukupuolten välinen työnjako 7) rutiinit ja 8) kotityöt.

Samalla, kun valmis aineisto säästää resursseja ja mahdollistaa laajemman aineiston analysoinnin, se myös asettaa rajoituksia (Billups 2021, 36, 168). Kun kerää itse aineiston, voi lähteä liikkeelle tutkimuskysymysten määrittelystä, mutta valmiin aineiston kanssa työskennellä toimivammaksi menetelmäksi osoittautui aineistoon tutustuminen avoimin mielin. Aineiston lukeminen kokonaisuutena useaan otteeseen oli erityisen tärkeää siksi, etten ollut mukana aineiston muodostuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2022, 143).

Teemoittelun jälkeen oli aika tarkentaa tutkimuskysymykset varsinaista analyysia varten. Ensimmäiseksi päätin tarkastella, **miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen**. Tämä kysymys nousi mielenkiintoni kohteeksi jo teoreettista viitekehystä kootessani, sillä asiantuntijatyötä määritellään todella monin eri tavoin ja halusin nostaa esiin haastateltujen näkemyksiä siitä, millaista asiantuntijatyö on heidän kohdallaan.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla halusin paneutua haastatteluiden sisältöön vielä syvemmin arjen tutkimuksen näkökulmasta. Toinen tutkimuskysymykseni asettui lopulta muotoon: **millaiseksi haastateltujen arki kuvastuu Felskin (2000) määrittelemien arjen ulottuvuuksien läpi tarkasteltuna?**

3.4 Laadullinen sisällönanalyysi ajattelun tukena

Haastatteluaineistossa on aina kaksi tasoa: mitä sanotaan ja miten sanotaan. Tässä tutkielmassa päätin analysoida sitä, mitä haastatellut kertovat arjestaan. Sopiva analyysimenetelmä tulee aina valita tutkimuksen näkökulmaa tukeväksi (Billups 2021, 17; Flick 2018, 5–6). Erilaisin metodologisista valinnoista aineistoa voisi lähestyä myös kielellisesti esimerkiksi diskurssianalyysin

kautta puhekäytänteitä ja puhetapoja tarkastellen. Kuten monet muutkin laadulliset tutkimusmenetelmät, sisällönanalyysi on työkalu, jota voi käyttää oman ajattelun tukena. Ihmisten kokemuksiä tutkittaessa tulkinta ja ymmärtäminen ovat tärkeimmät tutkimusmenetelmät. Laadullinen analyysi vaatii luovuutta ja soveltamisen taitoa, sillä tarkkoja ohjeita tai kahta täysin identtistä tutkimusasetelmaa ei ole olemassa. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18, 49–51; Billups 2021, 173.)

Tulkinnan ja oman ajattelun tukena päätin siis käyttää laadullista sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin avulla puheenvuorojen analysointi oli organisoitua ja tutkimuskysymyksiin vastaaminen mahdollista. Haastateltujen puheenvuorojen asettaminen erilaisiin ryhmiin auttoi näkemään yhteyksiä havaintojeni välillä ja abstrahoimaan haastateltujen konkreettisia puheaiheita ja esimerkkejä käsitteellisemmälle tasolle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–122.) Analyysiluvuissa kuvailen aineistoa uudelleenjärjestettynä, mutta esitän myös omia näkökulmiani haastateltujen kertomaan. Teemojen yksityiskohtaisen ja neutraalin kuvailun sijaan olen prosessoinut aineistoa suhteessa muuhun tutkimukseen ja esitän analyysiluvuissa oman tulkintani aineistosta suhteessa jo olemassa olevaan tietoon tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 150–151.)

Vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla luvussa neljä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään ottamaan huomioon kaikki tutkimuskysymyksen kannalta relevantti sisältö ilman etukäteen tehtyjä rajoituksia. Seuraavaksi aineisto järjestetään sisällön perusteella tutkijan muodostamiin käsitteellisempiin teemoihin. Näitä teemoja yhdistelemällä luodaan yhä abstraktimpia kategorioita, jotka auttavat tutkittavan ilmiön jäsentämisessä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–122).

Aineiston lukemisen ja teemoittelun yhteydessä huomasin ajatuksia herättäviä puheenvuoroja, jotka kytkeytyivät lukemaani teoriaan arjen ulottuvuuksiin liittyen (Jokinen 2005; Felski 2000). Päädyin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Sitä käyttäessä teoreettinen viitekehys otetaan mukaan luokittelun loppupuolella, mutta sen ei tarvitse rajoittaa analyysin löydöksiä. Tarkoitus ei ole tarkastella minkään tietyn teorian toimivuutta, vaan aineistoa lähestytään aineistolähtöisesti ja teoriaa voi hyödyntää sisällönanalyysiluokkien nimeämisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110, 113.)

4 Asiantuntijatyö osana perheen ja työn yhteensovittamista

Tässä luvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen? Analyysin tarkoituksena on avata haastateltujen näkemyksiä työstään ja sen kuormittavuudesta. Intensiivinen asiantuntijatyö haastaa arjen sujumista kuormittavuudellaan, mutta toisaalta mahdollistaa paljon esimerkiksi joustavien työaikojen kautta.

Aiemmin tekemäni aineiston teemoittelu helpotti sisällönanalyysin teknistä toteutusta. Lähestyin tutkimuskysymystä aineistolähtöisesti ja tutkimuskysymykseen liittyvät sitaattit löytyivät pitkälti teemoista 1) työn sisällölliset piirteet, 2) työn joustot ja 5) kiire. Pelkistyksiä luokitellessani huomasin saturaation kasvavan viidennestä haastattelusta eteenpäin, mikä antoi hyvän kuvan aineiston kattavuudesta muotoilemani tutkimuskysymyksen osalta (Eskola & Suoranta 1998, 62–63). Analyysini perusteella haastateltujen työ vaikutti perhearkeen monin eri tavoin. Esittelen tulokseni muodostamieni keskeisten teemojen mukaan jaoteltuna: 1) asiantuntijatyön sisällölliset piirteet, 2) työn ajat ja paikat sekä 3) työn ja perheen ristivedossa. Esitän analyysini tueksi sitaatteja aineistosta. Sitaatin jälkeen avaan sen sisältöä ja merkitystä tarkemmin, sitoen pohdintani myös aiempaan tutkimukseen. Esittämäni sitaattit ovat kirjoitusasultaan siistittyjä ja nimet keksittyjä nimiä.

4.1 Vastuullinen ja itseohjautuva asiantuntija

Ensimmäiseen muodostamaani teemaan 1) asiantuntijatyön sisällölliset piirteet keräsin haastateltujen ilmaisut, jotka kuvasivat asiantuntijatyölle ominaisia piirteitä. Ilmaisut liittyivät esimerkiksi työtehtäviin, vaikutusmahdollisuuksiin, vastuuseen ja yhteistyöhön. Alla oleva taulukko kuvaa työskentelytapani ilmaisujen jäsenyksessä. Hyödynsin tätä taulukkomuotoa myös muiden teemojen kohdalla. Taulukko on esimerkinomainen, eikä sisällä kaikkia teemaan liittyviä ilmaisuja.

Pelkistetty ilmaisu	→	Teema
Yllättävät työtehtävät	Ennakoimattomuus	Asiantuntijatyön erityispiirteet
Vaihtelevuus päivissä		
Vaihtelevuus päivien välillä		
Riittävän laadun määrittäminen	Vaikutusmahdollisuudet	
Vapaus suunnitella omat tehtävät		
Suuri työmäärä ei mahdollista laadukasta työtä		
Yhteistyö sidosryhmien kanssa	Yhteistyö	
Erilaiset tyylit tehdä työtä		
Epäselvät toimeksiannot turhauttavat		
Ei sijaisia	Vastuu	
Oman työn yhteys muiden tekemiseen		
Hallitsematon määrä tehtävää - priorisointi		
Määräaikaisuus rahoituksen takia	Työn prekaarisuus	
Työn koostuminen eri rahoitusten alaisista tehtävistä		
Stressi työpaikan vaihtuvuudesta		

Ensimmäisen teeman muodostusta helpottanut sisällönanalyysitaulukko.

Haastateltujen työtehtävät olivat usein vaikeasti ennakoitavia ja haastateltu oli itse vastuussa omista tehtävistään ja työtavoistaan. Vaativat työtehtävät veivät toisinaan fokuksa perhearjesta, jolloin rajanveto työn ja perheen välille niin ajatuksellisesti kuin aikataulullisesti näyttäytyi haastatteluissa haastavana. Yleisesti ottaen haastatellut olivat kuitenkin tyytyväisiä työtehtäviensä sisältöön ja kokivat ne mielekkäiksi ja vaihteleviksi. Tämä vastaa myös aiemmin esittämineeni luonnehdintaa asiantuntijatyöstä (Toivanen ym. 2016; Anttila ym. 2007). Alla Oonan sitaatti kuvaa hyvin asiantuntijatyön luonnetta.

K: Minkälaisia kokemuksia sulla on omista vaikutusmahdollisuuksista töiden suunnitteluun tai siihen missä järjestyksessä teet työsi?

Oona: Erittäin suuret. Siis käytännössä saattaa olla tilanne että mulla on vaan toimeksianto että tee tämä tutkimus, eli käytännössä mä itse vedän sen projektin, mä suunnittelen sen et missä järjestyksessä ja millä tavalla se tehdään, missä aikataulussa, ja sit mä ikään kun ehdotan sitä aikataulua jonka mä oon luonu ja sitte se vahvistetaan yhteisesti et okei joo, tehdään tällä. Mul on erittäin suuret vaikutusmahdollisuudet ja vapaudet tehdä mun työtä sil taval ku mä haluan ja mä myös käytän [nauraa] sitä että mä jopa vähän vartioin sitä et jos joku tulee mulle sanoon jotakin ni mä oon sillee et tsot tsot, että mä haluan kyllä itse tässä nyt päättää miten minä tämän teen.

Aineistossa asiantuntijatyö näyttäytyy siis vahvasti itseohjautuvuuden ja vastuun kautta. Yllä Oona kuvaa vaikutusmahdollisuuksiensa olevan työssään laajat, mikä toistuu monessa muusakin haastattelussa. Esihenkilöt eivät välttämättä edes tarkkaan tiedä, mitä haastatellut työpäivän aikana tekevät. Työpäivät vaihtelevat paljon sisältäen toisinaan myös matkustusta. Etukäteen ennakoimattomia työtehtäviä annetaan haastatelluille päivittäin, joten priorisoimisen ja aikatauluttamisen taidot ovat eduksi työssä. Myös tämä seikka on määritelty asiantuntijatyötä kuvaavaksi aiemmassa tutkimuksessa (Toivanen ym. 2016, 35). Mielenkiintoa lisääviksi piirteiksi haastatellut nostavat vaikutusmahdollisuudet päivien kulkuun sekä vapauden suunnitella omat työtehtävänsä.

K: Koetko että työkuorma on hyvin hallittava?

Jonna: Joo. Kyl mä sen sanoisin, ja tietenkin se on, johtuu siitä että on oppinu sanoo ei tietyille asioille. Meil on just tämmönen kuvio tässä et on erilaisissa rooleissa ihmisiä niin sitten mä en oo, suostunu oleen sit se kaatoluokka.. koska töitä kyllä olis.

Vaativat ja mielenkiintoiset työtehtävät yhdistettynä vastuuseen hoitaa tehtävät ajallaan näyttävät haastatteluissa myös kuormitustekijöinä. Yllä Jonna kuvaa, kuinka lähinnä omalla rajauksella voi vaikuttaa työkuormaan. Useat haastatelluista kuvaavat samankaltaisen rajanvetotyön tärkeyttä, sillä tehtävää riittäisi loputtomiin. Jokinen (2004, 286–287) on kuvannut työelämän muuttuneen kotityömäiseksi ja naistapaiseksi. Asiantuntijatyö sisältää paljon nopeita ja irrallisia tehtäviä samaan tapaan kuin kotityöt. Jokisen mukaan ihannetyöntekijä kuvastuu neuvottelukykyiseksi, miellyttäväksi ja joustavaksi. Naiset siis näyttäytyvät luonnostaan parempina hoitamaan yllättävät ja pienet työtehtävät, jolloin naisasiantuntijoista saattaa huomaamatta muodostua Jonnan kuvaama ”kaatoluokka”. Yleisesti niin töissä kuin kotona voi olla vallalla ajatus, että naiset hoitavat kaikki vastaantulevat ylimääräiset työtehtävät kyselemättä sen kummemmin. Varsinkin, jos ylimääräiset tehtävät tulevat ylemmältä taholta määrättyinä, voi niistä olla haastavaa kieltäytyä. Kuten Jonna kuvaa, taito vetää raja oman jaksamisen mukaan on kuitenkin tärkeää, ettei kuormitus työssä kasva liian suureksi.

Laajat vaikutusmahdollisuudet lisäävät vastapainona vastuuta niin omista kuin tiimin työtehtävistä. Työn ollessa itseohjautuvaa, on työntekijän omalla vastuulla huolehtia, että tehtävät tulevat tehdyksi ajallaan. Haastatellut kuvaavat, kuinka liian tiukat aikataulut voivat estää työn tekemisen heidän omien laatuvaatimusten mukaan, mikä aiheuttaa turhautumista ja venyneitä työpäiviä. Haastatellut näyttävät kokevan itsestään selvänä, että työtä olisi hyvä pystyä teke-

mään tilanteen vaatiessa myös sairaana, lasten sairastaessa tai ylityönä. Haastatellut huomauttavat omien tehtävien olevan usein osa suurempaa kokonaisuutta, jolloin oma osuus on saatava valmiiksi aikarajaan mennessä, ettei viivästyä muiden työtä tai projektin valmistumista ajallaan. Tämä kuvaus vastaa hyvin projektityyppistä työtä, jota työssäolotutkimuksen mukaan tehdään toimihenkilötasolla paljon (Sutela ym. 2019, 165–167). Asiantuntijatyössä ei useinkaan ole sijaismahdollisuutta sairastumisen tai muun poissaolon varalle, minkä myös haastatellut tuovat esiin.

K: Mitenkäs sitten oma esimies että vaikuttaako vai ohjaako esimies sun ajankäyttöä, ja jos vaikuttaa ni miten?

Susanna: Vaikuttaa (esimies) silleen et sielt saattaa tulla semmosii viime hetken, aika viime tipassa. Meil on selkeesti erilainen tapa tehdä töitä, mä teen mieluummin silleen että mä teen hyvissä ajoin ennen deadlinea ja koitan suunnitella koska se helpottaa mun omaa stressinsietoa. Sit hän taas on ehkä semmonen joka tekee siin aina viime tipassa ja sitte sielt saattaa tulla joku et hei tää pitäis hoitaa nyt et voitsä tehdä, et silleen ehkä enempi.

Asiantuntijatyötä tehdään sekä yhdessä muiden kanssa että yksin. Haastatteluista esiin nousseet haasteet liittyvät usein työajan sidosteisuuteen eli siihen, miten oma tekeminen ja aikataulut riippuvat muiden toiminnasta. Sisäinen yhteistyö tiimin kesken voi edistää työntekoa tai haastaa sitä. Haastatellut kuvaavat, kuinka erilaiset tyyliä tehdä työtä voivat aiheuttaa kuormituksen tunnetta, kuten yllä olevassa sitaatissa Susanna kuvaa. Toiset tekevät osuutensa hyvissä ajoin ja toiset viime hetkellä. Tällaisissa tilanteissa voi syntyä vaatimus työskennellä yli normaalien toimistotyöaika-ajan, jotta kokonaisuus valmistuu ajallaan. Tämä ei kuitenkaan ole kaikille haastatelluille mahdollista perheen asettamien aikataulurajoitteiden vuoksi. Toisaalta myöskään lapsettomilta ei voi vaatia jatkuvaa käytettävissä oloa. Haastateltavien työpaikoissa ei ole aktiivisessa käytössä yhteisiä kalentereita, joiden avulla voisi rajoittaa omaa työaikaa tai etsiä muille sopivia kokousajankohtia. Tämä seikka on todennäköisesti muuttunut hieman teknologia-aloikassa koronavuosien ansiosta. Seuraavassa alaluvussa tarkemmin esittelemäni liukuva työaika ei kuitenkaan vastaa tarkoitustaan, jos kokouksia sovitaan aikaiseen aamuun tai myöhään iltapäivään (Toivanen ym. 2016, 12–13, 40–43).

Myös johtamistyyli vaikuttaa haastateltujen kokemukseen työn sujuvuudesta. Epäselvät ja ennakkoimattomat työtehtävät tiukalla aikarajalla toistuvat aineistossa turhautumisen aiheena. Aineistosta kuvastuu johtamishaasteita esimerkiksi sen suhteen, että johtajat eivät ole selvillä työntekijöiden tehtävien määrästä. Kiireen helpottamisen keinona useat haastatellut nimeävät jälleen omien rajojen tuomisen esiin selkeämmin. Haastatellut ilmaisevat ongelmaksi myös sen,

että oman työn kannalta turhaksi koetut kokoukset vievät arvokasta työaika. Organisaatiotason muutokset eivät tietenkään aina ole mahdollisia, mutta tutkimusten mukaan osa työntekijöiden haasteista voitaisiin ratkaista myös organisaatiotasolla, jolloin ratkaisut hyödyttäisivät useampia työntekijöitä (Turpeinen & Toivanen 2008, 56–60).

Haastateltujen kertomien seikkojen valossa asiantuntijatyö määrittyi intensiiviseksi, sisällöltään haastavaksi, mutta myös antoisaksi työksi, jonka saavuttamiseksi on nähty paljon vaivaa. Haastatellut ovat ylpeitä omasta asemastaan ja työntekijän identiteetistään. Haastatellut eivät tee työtä ainoastaan taloudellisista syistä vaan mielellään ja omasta tahdostaan, sillä he kokevat työn tuovan merkitystä omaan elämään. Tämän saman havainnon tein myös kandidaatintutkielmassani, vaikka siinä tarkastelin vuorotyöntekijöinä työskenteleviä yksinhuoltajia (Räsänen 2020).

Haastatellut kuvastuvat aineiston perusteella vastuullisiksi ja itseohjautuviksi, jopa siinä määrin, että individualistinen itsensä kehittäminen nähdään lähestulkoon ainoana ja parhaana kehitysmahdollisuutena työelämässä. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka erilaiset rakenteelliset haasteet kuten organisaatiokulttuuri tai toimimattomat johtamistyylit otetaan usein annettuna, varsinkin jos muutosehdotuksiin suhtaudutaan organisaatiossa negatiivisesti. Haastatellut näkevät annettuihin raameihin sopeutumisen realistisempuna kehitysmahdollisuutena kuin raamien muuttamisen Jokisen (2005, 47) kuvaaman arjen vastarinnan kautta. Tämä havainto paikantuu myös sukupuolitapaisuuteen ja odotukseen naisesta sopeutuvaisena työntekijänä. Ehkä äidit kokevat asemansa organisaatiossa muita heikommaksi ja heihin asetettujen odotusten olevan muita korkeammalla, kuten Correllin, Benardin ja Paikin (2007) tutkimuksessa todetaan.

Haastatellut, jotka kertovat työskentelevänsä määräaikaisissa työsuhteissa, ymmärtävät alansa epävakaa rahoitusmallin. Määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevät haastatellut kertovat huolesta työpaikkojen nopeaan vaihtuvuuteen liittyen sekä kuormittavuudesta, kun työtehtävä sisälsi veloitteita useista eri rahoituksien alaisista osahankkeista. Prekaarin eli epävarman aseman kuormittavuutta esiintyy siis myös korkeakoulutettujen kohdalla, kuten myös Vallas ja Christin (2018) sekä Pyöriä ja Ojala (2017) ovat todenneet.

4.2 Työnteon ajat ja paikat

Toinen sisällönanalyysissä tunnistamani keskeinen teema sisälsi asiantuntijatyön ajalliset ja tilalliset piirteet. Suurimmaksi osaksi aineistossa työn teon aikaan ja paikkaan liittyvät joustot tuovat kaivattua vastapainoa edeltävässä luvussa kuvaillulle työn sisällölliselle vaativuudelle. Joustavuus luo haastatelluille mahdollisuuksia sujuvoittaa perhearkea, mutta myös haastaa työntekijän rajanvetokykyä, sillä työt siirtyvät helposti vapaa-ajalle ja toimistolta kotiin.

K: Ja sanoit aikasemmin et teil on kellokortti millä seurataan työaika?

Oona: Joo. Kellokortilla leimataan ja (katotaan) siitä sitte, se kirjaa nää saapumiset ja lähtemiset ja laskee päivän pituuden ja pitää työaikasaldoo (sillä lailla että) meil voi kerryttää 30 tuntia työaika et ikään ku on sitä saldoa, ja siit voi pitää sitten vapaapäiviä mutta sitä on rajotettu jotenkin niin että voi vaan yhden vapaapäivän kerran jossakin ajassa pitää ja sitä ei saa yhdistää joihinkin lomiin tai jotenki sillee vähän hassusti, aika jäykkää ja vanhanaikaista. Sit taas toiseen suuntaan, mul on (vielä), nimenomaan siis mä käytän sitä toista suuntaan eli olen joutanut niin päin että mul on työaikasaldo miinuksella, eli olen joutunut lähtemään aikasemmin hakemaan lapsii päiväkodista tai tulemaan myöhemmin töihin kun mitä olen ajatellut ja mä oon joutanu sit siel toises päässä. Meil on sillee et kymmenen tuntii miinusta siin työaikasaldossa saa olla, mut mulla on itse asiassa ollu erillislupa että mul on ollu jopa 20 tuntia että mä oon tästä esimieheni kanssa neuvotellu ja hän on ymmärtänyt hyvin tämän yksinhuoltajan, kahden pienen lapsen äidin tilanteen niin mä oon saanu sit tälläsi vähän laajempia joustoja ku mitä meillä nyt ihan virallisesti on kirjattu.

Joustavuus työajoissa on monen asiantuntijaorganisaation tarjoama etu Suomessa (Nätti & Anttila 2012, 155). Haastateltujen työorganisaatiosta riippuen työaika saattoi olla täysin vapaata tai asteittain enemmän valvottua. Haastateltavat kuvaavat, kuinka täysin vapaa liukuma mahdollistaa kokonaisten vapaapäivien pitämisen liukuman puitteissa. Aineiston organisaatioissa yleinen tapa on myös rajoittaa päivittäistä liukumaa muutaman tunnin sisään niin aamulla kuin iltapäivällä. Lisäksi osassa organisaatioista asetettiin rajat sille, kuinka paljon saa olla niin sanottua miinusta tai plussaa, eli tehdyn työajan suhdetta työsopimuksessa sovittuun päivittäiseen työaikaan. Kuten Oona yllä kuvaa, organisaatio voi myös joustaa näistä etukäteen määritellyistä raameista, mikä kuvaa todellista joustavuutta.

On myös mahdollista, etteivät paperilla hyvältä vaikuttavat joustot toteudu käytännössä ollenkaan. Haastatellut kuvaavat tilanteita, joissa kokousten sopiminen liukuma-aikoihin estää liukuvan työajan hyödyntämisen. Liukumat eivät auta myöskään silloin, kun työtä on niin paljon, ettei kertyneitä tunteja ehdi pitää vapaana. Eräs haastateltu koki tekevänsä osittaisella hoitova-

paallaan sisällöllisesti täysin saman määrän työtä kuin kokoaikaisena. Tällöin liukumat näyttyvät käytännössä ylitöiden korvaajana, mikä ei ole kannattavaa työntekijälle, sillä silloin ylityökorvaus jää saamatta. Paras lopputulos syntyykin silloin, kun sekä työntekijä että organisaatio joustavat (Nätti & Anttila 2012, 166, 170). Tämä kuvastuu myös haastateltujen tyytyväisyydessä tai tyytymättömyydessä työpaikkojaan kohtaan.

K: Minkälaisia henkilökohtaisia vaikutuksia tällä sun työajankäytöllä on sinun omaan jaksamiseesi tai sosiaalisiin suhteisiin?

Susanna: No tällä hetkellä työajankäyttö, siis jaksamiseen joo ehkä mut siihen nyt ei periaattees kyl mun mielest ehkä vaikuta se työaika varsinaisesti, vaan se on ehkä se työn sisältö muuten mikä vaikuttaa siihen työssä jaksamiseen. Sitte se mikä vaikuttaa aina et jos mä rupeen kokeen että mä esimerkiks odotan joltakin jotain, että mä saan jonkun asian tehtyä, niin se on semmonen mikä sit saattaa ruveta stressaan et jos deadline rupee lähestyyn, ja mä en tiedä et tuleeks sielt vai eiks sielt tuu materiaaleja ni se on semmone mikä stressaa mua et se vaikuttaa sit siihen työssä, työhyvinvointiin. Se et mä saan tehdä 80-prosentista ni se mun mielestä, jos ajattelee perhettä ja mun omia harrastuksia niin se mahdollistaa sen et on toi jousto. Se mahdollistaa sen et mä saan sen onnistumaan. Jos aina pitäis olla tiettyyn aikaan töissä ni sitte voi olla et mä en pystyis harrastamaankaan.

K: Elikkä ei vaikuta sillä tavalla negatiivisesti sosiaaliseen, suhteisiin ja vapaa-aikaan?

Susanna: Ei mut mä luulen et se mikä siin on se A ja O on se että mä teen sitä 80-prosentista et se mahdollistaa tavallaan sen et mä pystyn, ku mulla on myös sekin jousto et periaattees mä teen nelipäiväst työviikkoo mut mä pystyn fleksaan sen myös silleen että mä teen viis jos on tarve niin teen viispäivästä ja teen lyhyempää päivää. Ku se on sillee niin vapaata niin se mahdollistaa, et jos ois sataprosenttisesti ni sitte voi olla et sit se vaikuttais enempiä.

Perheellisten voi olla mahdollista hyödyntää joustavuutta myös määräaikaisella osa-aikaisuudella, kuten osittaisella hoitovapaalla, joka esimerkiksi Ruotsissa (Miettinen & Rotkirch 2012, 13; Helsingin Sanomat 13.1.2018) on todella suosittu ratkaisu pienten lasten perheissä. Aineistossa osittainen hoitovapaa esiintyy eri valossa riippuen siitä, miten se on organisaatiossa toteutettu. Jos työajan lyhennys todella onnistui, järjestely koettiin toimivaksi ja perheen arjen kannalta jopa välttämättömäksi tavaksi toimia, kuten yllä olevassa sitaatissa Susanna kuvaa. Työajan lyhentäminen vapauttaa konkreettisesti arjessa aikaa muihin toimintoihin.

K: Kuinka pitkiä työpäiviä sit yleensä teet?

Laura: No siis virallisesti ku mul on se lyhennetty tai osittaisen hoitovapaan työaika ni mul on 30 tuntii viikossa eli kuus tuntii päivässä, ni se on se mitä mä virallisesti teen. Sit tietysti kellokortille kertyy vähän ylitöitä ja sit mä teen kyl aika paljon kotona ilman et se näkyy sinänsä työajassa.

Lauran sitaatti yllä taas kuvaa toisenlaista kokemusta. Suuri työmäärä ei mahdollistakaan lyhyempiä päiviä, jolloin kiireen ja stressin hallitsemiseksi Laura joutui tekemään täysiä työpäiviä

sovitusta työajan lyhennyksestä huolimatta. Lisäksi Laura kuvaa tekevänsä ylimääräiset työt kotona, mikä kuvaa asiantuntijatyössä yleistä rajanvedon haastetta (Toivanen ym. 2016, 5). Aiemmin töistä lähteminen tai vajaan työviikon tekeminen voi olla ristiriidassa ideaaliohjetekijän odotusten kanssa (Farrugia 2019, 1087). Lisäksi lastenhoidon totutut kulttuuriset käytännöt voivat asettaa rajoja ajankäytölle. Eräässä haastattelussa kuvataan esimerkiksi sitä, kuinka viiteen saakka auki olevasta päiväkodista kaikki muutkin lapset haetaan viimeistään neljältä, eikä haastateltu siksi halunnut hyödyntää viimeistä hoitotuntia.

K: Vaikuttaako se miten paljon teidän elämään tämä iltatyö?

Oona: No kylhän se tietysti sulleen vaikuttaa, siis sil taval että mä ihan periaatteesta ajattelen et sellasta ei pitäis harrastaa, et sil ei oo kyl semmosii myönteisii vaikutusii muuta ku lyhyellä aikavälillä, eli se helpottaa aina sitä seuraavaa päivää tai sen viikon kiirettä ja stressiä, mut sehän syö pitkällä aikavälillä mun voimavaroja kyllä, kun mä en sitte oo sinä iltana rentoutunut enkä välttämättä ollenkaan mene aikasin nukkumaan enkä muutakaan. Mä ajattelen et semmonen lyhytaikasta apua siihen tilapäiseen kiireeseen töissä mut pitkällä aikavälillä se jopa heikentää jaksamista ja työkykyä ja hyvinvointii se että tekee iltasin ja viikonloppusin.

Yllä olevassa sitaatissa myös Oona kuvaa kotona illalla tekemänsä työn vaikutuksia jaksamiseen. Työkiireiden pakottamana yksinhuoltajana elävän Oonan on tuotava työt kotiin, vaikka hän tunnistaa vapaa-ajalla kotona tehdyn työn heikentävän omaa jaksamistaan. Erityisesti tilanteissa, joissa voimavarat eivät riitä kiireen haittavaikutusten tiedostamiseen, haastatellut pyrkivät kiireen hallinnan sijaan ainoastaan selviytymään kulloinkin käsillä olevasta hetkestä.

K: Aivan. Entä miten näe sun työpäiväsi aikataulut muodostuvat?

Mari: No ihan kattomalla kalenterista että mitäs sieltä löytyykään. Et mä tosiaan aika, no miten kähän ne muodostuu? No ne muodostuu niistä erilaisista jo valmiiks määritellyistä palavereista mihin mun kuuluu osallistua tai missä projekteissa mä oon mukana. Ja sitten niissä välissä on sitte se muu työaika mitä mä ehdin tehdä.

Kaikissa haastatteluissa työpaikan arkea kuvaillaan kiireiseksi. Erityisesti kiirettä aiheuttavat oman tiimin ulkopuolelta tulevat aikarajat työtehtäville. Jatkuvan priorisoinnin takia jotkin tehtävistä jäävät väistämättä viime tippaan, sillä itsenäinen työskentely väistyy lähes aina palaverien edessä. Haastatellut kuvaavat jatkuvan kiireen tunteen työssä heikentävän työn laatua ja vaikeuttavan työstä irtaantumista. Myös työn tauotus voi unohtua kiireessä tai tauot jätetään tarkoituksella pitämättä, jotta työt ehdittäisiin tehdä työpäivän aikana.

Moni haastateltu kuvaa työtään projektiluonteisuuden kautta. Erilaisia aikarajoja on paljon, eivätkä projekteista vastuussa olevat voi huomioida kaikkien työntekijöiden yksilöllisiä tuen tarpeita. Varsinkin, jos työhön kuuluu tehtäviä useasta eri projektista, sidosteisuus voi estää työaikajoustojen käyttämisen (Toivanen ym. 2016, 5–6, 12.). Kun tarkasteluun otetaan työn lisäksi mukaan muun elämän ajanhallinta, kiireen tunne haastateltujen kuvauksissa vahvistuu entisestään. Perheissä, joissa on pieniä lapsia, kotiarki ei välttämättä olekaan varsinaisesti työstä palautumiseen pyhitettyä aikaa, kuten työpaikoilla saatetaan ajatella.

K: Sitte voitais ottaa vähän myös työn ulkopuolista elämää mukaan. Kerrotko ihan aluks että koetko että sulla on ylipäättään kiirettä elämässä?

Oona: On. On kiirettä elämässä ja on ollu hirveesti kiirettä elämässä. Mul on just noi pienet lapset, ja mä oon itse asias aika paljon ihan henkilökohtasesti työstänyt sitä ajatusta siitä kiireestä sil taval että ku tietyl taval mä ajattelen et se on semmone state of mind että koko ajan on niin paljon tekemistä ettei ehdi tehdä, niin mä oon työstänyt sitä jotenki paljon omas mielessä sillee että mä oon pyrkiny rauhottaan ja lisäämään sellast omaa läsnäoloa. Nimenomaan siis töissä mutta myös kotona, sil taval että ikään kun keskittymällä vaan siihen tähän hetkeen ja niihin mahdollisuuksiin mitä just täs hetkessä on toimia ja tehdä, koska paljon siit kiireen kokemuksesta tulee just siitä kun katsoo eteenpäin mitä kaikkee tulis saada tehdyksi, ja toisaalta kun katsoo taaksepäin [naurahtaa] myös että mitä on tehny tai mitä on jääny tekemättä, niin paljon niistä tulee siihen kiireen kokemukseen. Mä yritän tätä tehdä sekä kotona että työpaikalla et olla siin hetkessä ja katsoo että mikä nyt tänään ja just tällä hetkellä on se asia mis mä voin olla mukana ja mitä mä voin edistää ja se on aika paljon onnistunu rauhottaan sitä kiireen kokemusta, vaik mä kyl koen että elän totta kai niit ruuhkavuosii tässä.

Vaikka aineistossa haastatellut esittävät organisaatiotason ratkaisuna kiireeseen muun muassa turhien palaverien välttämistä, tärkeämmäksi ja realistisemmaksi keinoksi useampi haastateltu nostaa henkilökohtaisen suoriutumisen, oman asenteen ja kehittymisen työntekijänä. Kiireen hallintakeinoiksi aineistossa kuvataan useita yksilön psykologista tulkintaa vaativia keinoja, kuten omien rajojen tunnistaminen, tietoinen läsnäolo ja asenne työtä kohtaan. Myös hyvät ajanhallintataidot ja työpäivien suunnittelu etukäteen vähentävät haastateltujen kiireen tunnetta. Yllä Oonan sitaatissa nähdään aavistus myös rooliristiriidasta äitiyden ja työntekijyyden välillä. Aineistossa kiire ja kiireen hallinta nähdään ensisijaisesti osaksi työntekijän identiteettiä, vaikka siihen liittyvät haasteet muodostuisivat työn ja muun elämän yhteensovittamisesta eivätkä suoranaisesti työstä. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi lapsen hoitoajat ja oma harrastus.

Haastateltujen elämässä kiire kuvastuu itsestään selväksi osaksi niin kutsuttuja ruuhkavuosia, joihin myös Oona yllä viittaa. Kiireestä tulee vain selviytyä, sillä ruuhkavuodet nähdään ohimenevänä ajanjaksona, jolloin perhearki erityisesti haastaa työntekijän identiteettiä. Kuten johdannossa viittasin, ruuhkavuosista selviytymisen keinoista yksilön ajanhallinnan rooli korostuu

julkisessa keskustelussa (YLE 26.1.2019). Kiire aiheena sisältyi useampaan analyysini teemoista, joten jatkan sen käsittelyä myös seuraavissa luvuissa. Seuraavaksi käsittelen asiantuntijatyön tilallisia piirteitä.

K: Mitenkäs nää etätyöpäivät kotona niin onko siellä sitte joitakin mitkä sitte vaikeuttais työntekoo? Miten..

Mari: No ei siellä, siellä ei kyllä oo. Että se onnistuu kyl ihan ku pystyy suoraan alottamaan työt kun, saa lapset päiväkotiin niin tai jos et vie niin voi alottaa vielä aikasemminkin niin, se on kyllä ihan helppoa et mulla ei oo siinä mitään ongelmia kyllä. En tykkäis tehdä pelkästään etätöitä että kaipaen kyllä sitä sosiaalista toimistookin mutta et tosiaan tämmönen yks tai kaks päivää viikossa menee oikein mainiosti.

Työaikojen lisäksi haastatelluilla on myös työnteon paikan suhteen vaihtoehtoja. Osa haastateltujen työtehtävistä sisältää matkustusta, mikä sopii toisille perheille ja toisille taas ei. Erityisesti rajoite matkustusta sisältävän työn vastaanottamisesta koskee niitä vanhempia, joilla on suppea tukiverkosto ja jotka ovat perheessään päävastuussa lastenhoidosta. Matkustaminen oli eräällä haastateltavalla jäänyt kokonaan pois työnkuvasta äitiysloman jälkeen. Haastatellut kuvaavat kotona tehtävän etätyön säästävän aikaa ja tarjoavan mahdollisuuden parempaan keskittymiseen itsenäistä työtä tehdessä. Etätyön koettiin kuitenkin myös heikentävän yhteisöllisyyttä ja tiedonkulkua työpaikalla.

Tietyt työtehtävät vaativat fyysistä läsnäoloa, vaikka koronapandemia on viime vuosina laajentanut etätyökäytäntöjä (Sutela & Pärnänen 2021, 25, 36; Karjalainen 2021). Käyttämäni aineisto on kerätty ennen pandemiaa ja joissain haastateltujen organisaatioissa etätyötä rajoitettiin ilman eksplisiittisesti perusteltuja syitä. Esimerkki rajaavasta käytännöstä on etätyökielto kesäaikaan. Erilaiset rajoitukset voivat vaikeuttaa työn ja vapaa-ajan välistä rajanvetoa. Haastatellut kuvaavat tekevänsä töitä kotona lasten nukkumaanmenon jälkeen, vaikka työaika ei tällöin voi enää kirjata järjestelmään. Tässä alaluvussa esitettiin haasteisiin ratkaisuna voisivat olla esimerkiksi tiimikohtaiset pelisäännöt, joissa otetaan huomioon kaikkien realistiset joustomahdollisuudet. Tärkeintä työpaikoilla olisi huomioida, ettei kiireen ja muiden haasteiden kanssa kamppailu ole ainoastaan yksilötason haaste, vaan olisi hyvä selvittää myös organisaatiotason mahdollisuuksia joustavuuteen työajoissa ja työn tekemisen paikoissa.

4.3 Työn ja perheen ristivedossa

Tässä luvussa esittelen viimeisen teeman liittyen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Se sisältää haastateltujen ilmaisuja liittyen rajanvetotyöhön työn ja perheen sfäärien välillä. Meillä kaikilla on käytössämme vain rajallinen määrä resursseja kuten aikaa ja voimavaroja, jotka on jaettava elämän eri osa-alueiden kesken. Edeltävissä alaluvuissa kuvasin asiantuntijatyötä ja sen käytäntöjä, eli keskityin lähinnä työn osa-alueeseen haastateltujen elämässä. Tässä luvussa tarkastelen tarkemmin sitä, kuinka perhe ja työ limittyvät ja vaativat haastatelluilta priorisointia näiden välillä. Haastatellut kuvastuvat Farrugian (2019, 1099) esittelemän määritelmän mukaan keskiluokkaiseen työeetokseen vastaaviksi, tehokkaiksi ja itsekriittisiksi työntekijöiksi, mutta myös äideiksi. Tutkimusten mukaan on mahdollista, että äiteihin kohdistetaan työelämässä suurempia vaatimuksia kuin muihin työntekijöihin (Correll ym. 2007). Nämä seikat voivat selittää haastateltujen erityistä sitoutumista työhön, pyrkimystä suoriutua työstään erinomaisesti sekä taipumusta vastata haasteisiin individualistisen kehittymisen kautta, mihin viittasin myös jo aiemmassa alaluvussa kiireen osalta.

Edeltävässä alaluvussa esiteltyt työn joustot ovat lähtökohtaisesti positiivinen asia arjen sujuvuuden kannalta. Aineistosta kuvastuu kuitenkin myös työn joustavuuden varjopuoli eli työn ja muun elämän rajan hämärtyminen. Koronapandemian myötä kasvaneen etätyön määrän kautta rajanvetotyön haaste on laajentunut entisestään (Karjalainen 2021, 553–554). Liukuvat työajat ja itseohjautuvuus mahdollistavat haastatelluille sen, että työtä tehdään myös iltaisin ja viikonloppuisin. Haastatellut kertovat, että työtä tehdään myös lasten sairastaessa, jos tilanne sitä vaatii. Vaikka haastatellut arvottavat vastauksissaan periaatteellisesti perheen työtä tärkeämmäksi, eletyssä arjessa tilanne voi kääntyä päinvastaiseksi.

K: Mitenkäs näet kiireen? Onko sulla ylipäätään kiirettä elämässä, ihan voi ajatella työn ulkopuolellaki?

Elli: On. Must mul on koko ajan semmonen, et mä en oo.. mä en oo täällä kotioloissa riittävästi ja mä en oo työoloissa riittävästi. Semmonen jatkuva.. riittämättömyys puolin ja toisin.

K: Onko ollu jotaki erityisen kiperää tilannetta lastenhoitojärjestelyissä? Tuleeko mieleen jotakin?

Elli: (--) Nii, varmaan, joskus mä oon sit ottanu myös lapsen töihin mukaan. Se on sit ollu päivän siellä töissä pyörimässä, ku on ollu mikä on pitäny hoitaa [nauraa], mut ne on ollu aika äärimmäisiä juttuja.

Lähtökohtaisesti haastatteluissa erityisen kuormittavina näyttäytyvät tilanteet, joissa kodin ja työn sfäärit sekoittuvat konkreettisesti. Sen on mahdollistanut erityisesti teknologian kehittyminen, mikä mahdollistaa jatkuvan tavoitettavissa olon sekä läsnäolon useassa paikassa yhtä aikaa. Lapset saattoivat soittaa haastatelluille kesken tärkeän työtapaamisen tai vastaavasti tiimi saattoi tarvita tukea työskennellessään viikonloppuna. Haastatellut pyrkivät vapaa-ajalla työtä tehdessään olemaan läsnä lasten kanssa ja vastaavasti työssä ollessaan he kokivat tärkeänä olla lasten tavoitettavissa. Tuloksena näyttää olevan riittämättömyyden tunne molemmilla elämän osa-alueilla. Riskinä on näin ollen ylikuormittuminen ilman, että kumpikaan elämän osa-alue tulisi hoidettua omia laatutavoitteita vastaavalla tavalla, kuten yllä Elli kuvaa.

Haastatellut pyrkivät tekemään rajanvetoa työn ja kodin sfäärien välille teknologian ja ajanhallinnan avulla. Paras vaihtoehto usean haastateltavan mukaan on, ettei työvälineitä tuoda kotiin ollenkaan. Se ei kuitenkaan ollut realistinen vaihtoehto niille haastatelluille, jotka kokivat tarvetta olla tavoitettavissa myös työajan ulkopuolella. Kiireiset ja ennakoimattomat työtehtävät päätettiin ottaa mukaan kotiin myös tilanteessa, jossa lapset oli haettava hoidosta tiettyyn kelloaikaan mennessä.

Aiemmin mainittujen työaikaliukumien rajaaminen voi olla työnantajan pyrkimys tukea työstä palautumista. Useampi haastateltu kuitenkin kertoo tekevänsä työtä liukuma-aikojen ulkopuolella. Iltatöitä aineistossa perusteltiin esimerkiksi siten, että se helpottaa seuraavaa työpäivää. Lähtökohtaisesti voisi ajatella, että seuraavaan työpäivään tulisi kuitenkin olla aikaa orientoitua varsinaisen työajan puitteissa.

K: Tuleeko itsellesi mieleen jotain mitä haluaisit vielä lisätä näihin teemoihin liittyen?

Jonna: (--) niin mun mies tietää kolme viikkoo etukäteen työvuorot. Ne voi olla ihan mitä vaan. Se on yötä aamua päivää ja se voi olla 16-tuntista työpäivää tai voi olla 4-tuntista työpäivää. Se on ihan mitä vaan ihan milloin vaan, niin se tuo omat haasteensa siihen elämiseen.

K: Eli se vaikeuttaa vähän ettei pysty sitten, ihan sillä tavalla suunnittelemaan (--) eteenpäin

Jonna: Joo ja sit täytyy ite huomioida se, että oma työ täytyy olla kaheksasta neljään. Mä en voi ottaa vuorotyötä vastaan. Jonkun verran mul oli iltatöitä silloin kun oli vaan yks lapsi. Se oli eskari-ikäinen, ja ne oli niin et mä tietenkin, ne oli myös tämmösiä tilaisuuksia joita mä itse järjestin mut ne oli iltaisin ja niit oli ehkä, ei ees joka kuukausi. Ja sitten siel meni aina kymmeneen illalla niin sitten, piti aina vaan kun se kalenteriin tuli niin pyytää joku mummo hakeen päiväkodista ja hoitaan koko illaks. Ei voi yhtään luottaa siihen että se mies onkin kotona. Se on oiva tutkimuksen kohde [naurahtaa] tämmönen, epäsäännöllinen vuorotyö et ku semmostakin kuitenkin on. Se on varmaan oikein kukkanen tämmöissä asioissa. Ei voi yhtään suunnitella elämää.

Aineistossa toistuvana ratkaisuna työn ja perheen välisiin ajanhallintahaasteisiin kuvataan toimiva tukiverkosto tai ostettu lastenhoitoapu. Useimmat haastatellut kertovat, että kriittisessä työtilanteessa lastenhoito on ”aina järjestynyt jotenkin”. Kuten sivulla 40 olevassa sitaatissa Elli kertoo, äärikeinona lapsi voidaan ottaa myös mukaan työpaikalle. Lastenhoitoon liittyvien aikarajojen jakaminen kumppanin tai lasten isovanhempien kanssa mahdollistaa haastateltujen naisten työhön sitoutumisen ja mahdolliset matkustuspäivät. Tähän liittyen haastateltujen kumppanin työtilanne liittyy haastateltavan kokemukseen arjesta mielenkiintoisella tavalla. Haastateltujen on helpompaa järjestää työssä joustaminen, jos myös perheen toinen vanhempi tekee joustavaa työtä. Yllä Jonna kuvaa, kuinka kumppanin epäsäännöllinen vuorotyö vastavasti estää tulevien viikkojen ajankäytön tarkan suunnittelun.

Olen tässä luvussa vastannut ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen. Analyysi tukee näkemystä siitä, ettei ihmisten arkea voi tutkia yksi osa-alue kerrallaan (Toivanen & Turpeinen 2008; Savolainen ym. 2004). Haastateltujen, eli asiantuntijatyötä tekevien äitien, arjessa työt ja perhe-elämä ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Rajanveto työn ja perheen välille kuvastuu hankalaksi ja toisinaan jopa mahdottomaksi, kun samalla pyritään vastaamaan intensiivisen vanhemmuuden ja keskiluokkaisen työeetoksen sosiaalisiin normeihin (Farrugia 2019, 1099; Rotkirch ym. 2017).

Toisaalta työ ja perhe voivat myös tukea toisiaan tiettyjen ehtojen toteutuessa. Näin on, kun eri roolien välillä on selkeä siirtymä eikä kumpikaan elämänalue vie kohtuuttomasti voimavaroja, vaan niiden erityyppiset piirteet tukevat jaksamista toisella elämän osa-alueella (Toivanen & Turpeinen 2008, 96–97; Tammelin & Mustosmäki 2017). Tulkintani on, että keskittymällä organisaatiotasoon ja tunnistamalla perheelliset samanarvoisiksi työntekijöiksi kuin muutkin, voitaisiin saavuttaa hyötyjä niin organisaatio- kuin yksilötasollakin. Vuoden 2022 perhevapaa-uudistuksen astuttua voimaan on toivottavaa, että perhevapaita käytettäisiin vanhempien kesken tasa-arvoisemmin. Sen myötä on mielestäni mahdollista, että yhä useammat organisaatiot näkisivät perhemyönteisyyden ja joustavan työskentelykulttuurin kilpailuetuna.

5 Arjen ulottuvuudet

Tässä luvussa vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni, eli millaiseksi haastateltujen arki kuvastuu Felskin (2000) määrittelemien arjen ulottuvuuksien läpi tarkasteltuna. Tämän kysymyksen avulla pystyin tarkastelemaan haastateltujen arkea laajana kokonaisuutena. Lähestyin aineistoa siis uudelleen, hyödyntäen teoriaohjaavaa lähestymistapaa. Olin huomannut jo aiemmin yhteneväisyyksiä aineiston ja Felskin (2000) määrittelemien ja Jokisen (2005) täydentämien arjen ulottuvuuksien välillä. Koin, että arjen ulottuvuuksia hyödyntämällä aineistosta voisi saada esiin jotain erityisen kiinnostavaa. Valmiiden käsitteiden kautta aineiston sisältöä oli helpompi jäsentää yhä tarkemmin ensimmäisen aineistolähtöisen tarkastelun jälkeen. Arjen tutkimus tarjosi myös kaipaamani erityisen näkökulman työn ja perheen yhteensovittamisen paljon tutkitulle tutkimuskentälle.

Tässä analyysivaiheessa kävin aineiston uudelleen läpi etsien sisältöjä, jotka heijastavat seuraavia Felskin (2000) ja Jokisen (2005) määrittelemiä arjen ulottuvuuksia käytännön tasolla: 1) ajallisuus, 2) kodintuntu, 3) modaalisuus, 4) sukupuoliapaisuus ja 5) rytmien ristiriita. Arjen ulottuvuudet soveltuivat hyvin analyysin pohjaksi. Olen jakanut tässä luvussa esittelemäni analyysihavainnot alalukuihin kunkin ulottuvuuden mukaan, mutta osoitan myös ulottuvuuksien keskinäisiä riippuvuuksia.

5.1 Ajallisuus

Felskin määrittelemistä arjen ulottuvuuksista ensimmäinen on *repetition*, jota kuvaa suomeksi termi ajallisuus. Ajallisuuden käsite pitää sisällään rutiinimaiset, tietyllä syklillä toistuvat toimet. Toiston myötä toiminta muuttuu rutiiniksi, mikä säästää yksilön voimavaroja. Rutiinitoimet ovat sellaisia, ettei niitä tarvitse miettiä päivittäin. Näin voidaan vähentää erilaisten pienten päätösten tekemistä päivittäin. Rutiinien tiedostaminen ja toiminnan muuttaminen on mahdollista, mutta myös haastavaa. (Felski 2000, 81–84.)

Hahmotamme elämäämme vahvasti ajallisuuden kautta, nähden tietyt ajat päivästä, viikosta tai vuodesta niin sanotusti oikeana aikana tietyille arkisille toimille. Tutkielman kokonaisuuden

kannalta tärkeimpänä havaintona tässä ulottuvuudessa erottuu rutiinien näyttäytyminen yksilöllisinä valintoina, vaikka ne usein ovat vahvasti vallitsevien normien mukaan muovaantuneita ja niiden avulla pyritään sopeutumaan ympäristöön. (Felski 2000, 81–84.)

Arki vastaan viikonloppu

K: Onko teillä paljon semmosta aikaa, että ootte koko perheenä yhdessä?

Laura: On meillä, siis meil on ihan tietosesti, et meidän perheet aikuiset ei hirveesti harrasta mitään. Kyl me ollaan sit se aika mikä ollaan, ni ollaan kyl kaikki kotona, ja ihan tietosesti.

K: Mitä asioita te silloin teette?

Laura: Riippuu onks arki vai viikonloppu tietysti. Arkena se nyt ei oo kauheesti muuta, ku että jompikumpi laittaa ruokaa ja katotaan et koululaisen läksyt on tehty ja nii edespäin ja lapset kattoo Pikku Kakkosen [naurahtaan] ja siinä se sit onkin menny. Meidän lapset menee viel aika aikasin nukkumaan, että ilta on äkkiä hujahtanu. Viikonloppuna tietysti sit voidaan olla pihalla tai tehdä pihahommii tai käydä jossakin, jos on jotaki asioita ni sellast.

Yllä olevasta sitaatista voidaan havaita selkeä ajallinen sykli, joka jäsentää haastatellun perheen arkea. Haastateltu kuvaa arjen sijoittuvan vain arkipäiviin maanantaista perjantaihin. Arki nähdään niin sanotusti viikonlopun vastaparina, kuten puhekielessä yleisesti on tapana. Samankaltaisia tuloksia tekivät myös Miettinen ja Rotkirch (2012, 64–65) sekä Helenius (2020, 50) tutkimuksissaan. Helenius arvelee, että suorituskeskeisessä yhteiskunnassa haastateltu saattaa ohittaa elämäntahdiltaan rauhallisemmat viikonloput välttämällä näin vaikutelmaa passiivisuudesta ja joutilaisuudesta, mikä tukee jälleen ajatusta kulttuurin määrittelemien ajankäytön ihanteiden tavoittelusta (Shir-Wise 2019). Yksilön tapa erottaa arkipäivät viikonloppusta vahvistaa myös näkemystä yhteiskunnallisista rytmeistä, joihin sopeutuminen helpottaa toimimista yhteiskunnassa. Tähän teemaan palaan tarkemmin luvussa 5.5. Vapaa-ajan käytössä työpäivien päätteeksi ja työstä vapaiden päivien välillä on haastateltujen kertoman mukaan selkeä laatuero.

On mielenkiintoista tarkastella, miten haastatellut kertovat elämästään eri rooliensa näkökulmista. Edellisessä analyysiluvussa työstä kertoessaan haastateltujen arki kuvautuu varsin erilaiseksi kuin nyt työn ulkopuolista aikaa tarkastellessani. Vaikka rajanveto työn ja perheen välille voi olla haastavaa ajanhallinnan kannalta, työ- ja perheaika erottuvat toisistaan vahvasti erilaisten toimien ja rutiinien kautta. Asiantuntijatyötä tehdään usein virastoaikoina, minkä johdosta haastateltujen perheissä jo alle kouluikäiset lapset sosialisoidaan länsimaisen yhteiskunnan viikkorakenteeseen. On hyvä edelleen muistaa käsitteellinen ero puhekielen ja tutkimuksen välillä. Tutkimuksen näkökulmasta arki ei rajaudu tiettyihin päiviin tai paikkoihin, vaan on

läsnä kaikkialla ympärillämme. Näin ollen myös loma-ajat ja viikonloput kuvastavat elettyä arkea, eikä niitä voi jättää tarkastelun ulkopuolelle. (Felski 2000, 85.)

Lasten rutiinit

K: Mitenkäs teidän perheessä, onko teillä arkipäivissä tiettyjä rutiineja, joita toistatte päivittäin?

Mari: Ne liittyy näihin lasten arkijuttuihin, ne menee hyvin klassisesti, että aamulla herätys, aamupala, aamutoimet, päiväkotiin. Sitte me tullaan töistä, haetaan lapset tai jompikumpi hakee lapset, mennään kotiin, syödään iltapala tai iltaruoka. Sitte on jotaki leikkejä, meillä on kotiaskareita. Sitten tulee iltapala, iltatoimet ja lapset nukkumaan. Se on hyvin tällänen, toistuu joka ikinen päivä.

Rutiinit ovat selkein ajallisuuden ulottuvuuden ilmentymä. Nukkuminen, töihin lähtö ja tiskaaminen ovat esimerkkejä toistuvista arkisista tehtävistä. (Felski 2000, 81.) Yksi kokonaisuus aineistossa ajallisuuteen liittyen on aikuisten arjen muotoutuminen lasten rutiinien ympärille. Läpi aineiston voi todeta, että haastatellut pitävät lasten vuorokausirytmisiä todella tärkeänä. Aineiston vanhemmista osa suhtautuu esimerkiksi lasten nukkumaanmenoaikoihin varsin tiukasti, kun taas osa rennommin. Kaikki haastatellut kuvaavat lasten rutiineja vastaten ulkoa määritettyyn ajatukseen hyvästä vanhemmuudesta, jonka mukaan muun muassa nukkumaanmenon tulisi tapahtua tiettyyn aikaan (Turpeinen & Toivanen 2008, 112–114). Haastateltujen kuvaillessa arkisia rytmejään tulee esiin, että myös muille arjen toimille, kuten syömiselle, tiedostetaan olevan niin sanotusti sopivat ajat. Felski (2000, 84) määrittelee, että ajallisuuden ulottuvuuden avulla pyritään sopeutumaan ympäristöön, mikä tarkoittaa myös yhteiskunnan normeihin vastaamista. Palaan tähän seikkaan vielä tarkemmin aineiston keskiluokkaisuuden näkökulmasta modaalisuuden ulottuvuuden yhteydessä luvussa 5.3.

K: Jos ajattelet sinun perheen arkipäiviä niin onko teillä lasten kanssa tietyt rutiinit jotka toistuu päivittäin?

Oona: On joo. Ne on tietyt heräämisen ja yhteisten ruokailujen ja usein myös harrastuksiin liittyviä rutiineja.

K: Minkälaiset tilanteet aiheuttavat näitten rutiinien rikkoutumisen?

Oona: Usein ne on sellasii tilanteita jossa esimerkiksi työhön liittyen joutuu venymään, eli esimerkiksi tulee joku työkokous tai illalla tehtäviä työtehtäviä, niin näihin liittyen sit ne tavallisesti rutiinit rikkoutuu just sinä iltana.

Aineistosta käy ilmi, että rutiineja tunnistetaan erityisesti ennakoimattomien tilanteiden kautta. Arkiset tavat ja ajatusmallit tulevatkin näkyviksi erityisesti silloin, kun jokin horjuttaa totuttuja

rutiineja (Jokinen 2005, 7–11.) Yllä olevassa sitaatissa Oona kuvailee, kuinka yllättävät työtehtävät haastavat perheen rutiineja. Oonan kuvaamissa tilanteissa työ hivuttautuu perheajaksi miellettyyn ilta-aikaan, joten ylityöt haastavat työn ja perheen välistä rajanvetoa. Oona asuu lastensa kanssa ilman kumppania, mikä korostaa arjen järjestämisen haasteita. Peilaten vuonna 2020 kirjoittamaani kandidaatin tutkielmaan, rutiineihin liittyvät haasteet moninkertaistuvat yksinhuoltajavanhemmilla, jotka tekevät vuorotyötä (Räsänen 2020).

Työstä vapaa aika

K: Ja sitten voitais vähän ajatella myös tai keskustella elämästä yleensä elikä myös työn ulkopuolista elämää niin ihan yleisesti että koetko et onko sulla kiirettä elämässäsi?

Mari: Kyllä mulla on kiirettä nyt tosiaan että oma perhetilanne on sellanen että on pienet lapset kotona ja kaikenlaista tekemistä koko ajan niin kyllä on suhteellisen kiireinen. Ei liian kiireinen mutta on kuitenkin.

K: Miten sä määrittelisit kiireen? Mitä se sun mielestä on?

Mari: Kiire on sitä että tavallaan joutuu.. no en mä tiiä. Se kiire on sitä että omaa tämmöst henkilökohtasta vapaa-aikaa on vähemmän että mulla ei oo sille tällä hetkellä ihan hirveesti aikaa. Että enemmän sitten menee just tämmöseen arki, sekä työn että sitte tämmösten arkisten asioiden hoitamiseen.

Ajankäyttöä tutkittaessa rajausta työ- ja vapaa-aikaan on todettu riittämättömäksi (Miettinen & Rotkirch 2012, 16). Haastatellut käyttävät työstä vapaata aikaa niin kotitöihin, siirtymisiin, omiin aktiviteetteihin, lasten aktiviteetteihin kuin sosiaaliin tapahtumiin. Näiden toimintojen pakollisuuden aste vaihtelee. Ajankäyttötutkimuksissa käytetyn määritelmän mukaan vapaa-aika on ainoastaan sellaista aikaa, kun yksilö voi toimia täysin oman halunsa mukaisesti ilman velvoitteita. (Oinas 2010, 18–19, 25–31.) Aineistosta käy ilmi, että niin sanottua täysin omaa vapaa-aikaa haastatelluilla naisilla ei juurikaan ole tai sitä ei tunnisteta.

K: Sitten, puhutaan vähän arkielämästä ja siihen aikaan liittyvästä, sopimisesta siinä. Miten, jos ajattelet kulunutta viikkoa, millaista arkesi on ollut? Onko se ollu ihan tavallinen viikko vai jotenkin poikkeava?

Jonna: No ihan tavallinen, viikko. Joka ilta oli taas viime viikolla joku kokous. Nyt sattui vaan oleen tämmönen kokousviikko, ennen kesälomia ja, [naurahtaa] aika joo, yhet kummipojan syntymäpäivät ja yhet salibändikauden päättäjäiset ja saunaillat ja, siihen liittyvät ja, mitähän me sunnuntaina ees tehtiin mut et koko, se on nyt se että harvemmin sitä illalla, yhtenä iltana taidettiin kuitenkin olla kotona. Maanantaina ei, joo. Maanantaina ei ollu mitään. Käytiin vaan kävelyllä ja muuta. (--)

Osa haastatelluista kuitenkin pitää jaksamisen kannalta erittäin tärkeänä omaa henkilökohtaista vapaa-aikaa, kuten viikoittaista urheiluryhmää tai Jonna yllä luottamustoimiaan, joihin liittyy

paljon kokouksia. Haastatellut esittävät paljon perusteluita ajankäytölleen arjessa, mikä kuvaa priorisointia ja tietoista ajankäytön suunnittelua mahdollisimman tehokkaan lopputuloksen aikaansaamiseksi. Shir-Wisen (2019) näkemys ajankäytöstä itseilmaisun keinona kuvaa haastateltujen arkea hyvin. Omia harrastuksia perustellaan palautumisella, johon osa haastatelluista haluaa tietoisesti panostaa. Lasten tarpeet ja etu laitetaan kuitenkin usean haastatellun perheessä vanhempien tarpeiden edelle, vaikka vanhempien parempi palautuminen arjen keskellä voisi mahdollistaa myös parempaa jaksamista lasten kanssa vietettyyn aikaan. Perheavot ja omillaan pärjäämisen odotus ovat suomalaisessa yhteiskunnassa vahvat, mikä voi osaltaan olla syynä sille, etteivät kaikki haastatellut hyödynnä esimerkiksi lastenvahtipalveluja kiireen helpottamiseksi (Turpeinen & Toivanen 2008, 112–116).

Kiire

K: Sit mul ois vähän kysymyksiä vielä muustaki kun työstä, ihan yleisesti tämmösestä elämänrytmistä ja perheen arkielämästä. Tuntuuks noin ylipäänsä et sun elämässä on kiire?

Sonja: Tällä hetkellä ei varmaan nyt niin, mutta kyllä mä vähän pelonsekaisin tuntein odotan tätä syksyä. Että kun isompi menee eskariin ja pienempi menee hoitoon. Me asutaan kuitenkin haja-asutusalueella, että meillä on nyt tällä hetkellä yks auto vaan. Sitten se sumpliminen että kaikki pääsee oikeeseen aikaan töihin, ja sit vielä harrastuksiin ja muihin. En mä aikasemmin kokenu et mul ois joku ylenpalttinen kiire ollut koko ajan elämässä, ja että en tällä hetkellä. Nyt on ihan semmonen.

Sonja kuvaa yllä olevassa sitaatissa hyvin aineiston naisten kokemaa aikapainetta, korostamatta kuitenkaan tilanteen kriittisyyttä. Kiire syntyy haastateltujen perheissä usein tarkoista aikatauluista työpäivän tai lapsen koulupäivän alkamisen ja päättymisen aikaan. Haastatellut mainitsevat kiirettä helpottaviksi seikoiksi liukuvat työajat, asuinpaikan lähellä työpaikkaa, etätyön mahdollisuuden sekä selkeän työnjaon vanhempien välillä. Työnjaosta neuvotellessa rutiinien merkitys nousee aineistossa tärkeäksi ajanhallinnan näkökulmasta, sillä kerralla tietyn rutiinin sopiminen vie vähemmän voimavaroja kuin jokaisen menon tai toiminnon pohtiminen erikseen.

K: Onko lapsilla muuten harrastuksia jotka vaatii aikataulusuunnittelua vai onko..

Mari: On [naurahtaa]. Okei no se ehkä tietysti on että onnistuttiin tälle työlle laittamaan vähän huono ajankohta liikuntaharrastukselle mut pitää sitte sitä vaihtaa ens syksyys ehkä se liian aikainen. Että siihen meillä on ollu molemmilla vähän haastetta ehtiä viemään sitte lasta mutta (eipä siinä). näin se..

K: Ratkaistavissa oleva.

Mari: Joo ratkaistavissa oleva ongelma kyllä.

Pohdintani aineistoa lukiessa kohdistuu myös siihen, kuinka usein kiireen tunne liittyy asioihin, joiden suorittamisen kannalta tarkalla kellonajalla ei ole merkitystä tai jotka eivät ole pakollisia vaan haastatellut ovat itse valinneet käyttää aikaa niihin, kuten paljon aikaa vievät harrastukset. Aineisto koostuu korkeakoulutetuista naisista ja sen myötä aineisto näyttäytyy melko keskiluokkaisena, mitä avaan tarkemmin luvussa 5.3. Eräs haastateltu kertoo kiireestä sen suhteen, ehtiikö asua kesäisin riittävästi myös perheen kakkoskodissa merenrantakaupungissa. Tämä ajatus tukee tulkintaani kiireestä jopa tavoiteltavana hyvän elämän merkinä keskiluokkaisissa perheissä (Shir-Wise 2019).

Eräs ajallisuuden ulottuvuuteen liittyvä haaste muodostuu käsitteiden määrittelyn monitulkintaisuudesta niin tutkimuksessa kuin käytännössäkin. Miten määrittelemme työajan, vapaa-ajan tai perheajan? Jos kotitöitä tehdään etätyöpäivänä kokousta kuunnellen yhdessä perheen kanssa, voi olla kuormittavaa toimia yhtäaikaisesti useassa identiteetissä.

5.2 Kodintuntu

K: Onko se elämäntahti semmoista kiireistä, että tuntuu että ei kerkee?

Jonna: No on joo nyt varsinkin ku poika on alkanu harrastaan enemmän niin, paljon on sitten semmosta mut sit mä yritän olla niin, et mä en viuhdo siel eestaas vaan me tehdään sit. Sitten ei mennä sinne olohuoneeseen koska siihen menee aikaa ja siihen ei oo aikaa, vaan että tehdään vaan ne välttämättömimmät mut sit silleesti, vähän leppoistaen et ei ne lapset nyt huomaa että toi on ihan kiireissään tossa [naurahtaa]. Ja että mennään minimillä siellä kotona, ja otetaan vaikka se ruoka mukaan jos tuntuu siltä ja lapset voi syödä autossa. Niitten mielest se on tosi hienoo, kun sitten ollaan ajoissa siel harjoituksissa, ja sitten siellä taas on sitten aikaa. Sehän on ihan loppoaikaa. Sitten yritetään sitä hyödyntää, niin että tehään jotain mukavaa sitten sen toisen lapsen kanssa tai jotain. Mut et vähän erilaista, oon yrittäny niin että ei näy se että on vähän kiire. Tultiin taas puoli yheksän kotiin ja, ei tässä nyt sohvalle ehdi jos aikoo iltapalat ja suihkut ja nukkumaankin ehtiä. Sit vaan, se on vaan siirtyny sieltä olohuoneesta muualle se aika.

K: Sillä kiireellä ei sinänsä oo semmosia negatiivisia vaikutuksia perhesuhteisiin?

Jonna: Niin ja sitten se, tietenkin se mihin se vaikuttaa on se et ei ehdi siivoon tai järjesteleen tai muuta mut eipä se nyt sit sotkeudukaan ku ei siel koskaan kukaan oo välttämättä. Tai voi mennä päiviä että siel ei oo kukaan, elämässä siellä kämpässä niin että se tulis. Täytyy vaan suunnitella hyvin.

K: Koet että, kiireessä on joitakin positiivisia vaikutuksia?

Jonna: No oppii ainakin suunnittelee ja lapset on joustavia. Ne voi ottaa mukaan ihan mihin vaan. Ne on kaikis kokouksissa sujuvasti mukana, varsinkin tää nuorempi. Isompi nyt jo pärjää jonkun aikaa yksinkin. Sekin tietenkin helpottaa että lapset vähän kasvaa.

Kodintunnon ulottuvuuteen kuuluvista seikoista konkreettisin on tilallisuus (Felski 2000, 87–88). Fyysinen ympäristö vaikuttaa vahvasti arjen sujuvuuteen, sillä esimerkiksi lyhyet välimatkat eri toimintojen välillä tukevat haastateltujen ajanhallintaa konkreettisesti säästämällä kulkemiseen käytettyä aikaa. Edeltävässä luvussa Sonja (sivulla 47) kuvasi, kuinka haja-asutusalueella asuminen tuo haasteita arjen aikatauluttamiseen. Yllä olevassa sitaatissa Jonna kuvaa, ettei perhe ehdi katsoa televisiota tai ”olla olohuoneessa” vaan arki on varsin monipaikkaista. Eri-laisia toimintoja, kuten yhteistä ruokailua kotona ei koeta Jonnan perheessä tärkeäksi, vaan lapset ovat oppineet syömään matkalla harrastuksiin. Analysoimissani haastatteluissa on hieman eroavaisuutta sen suhteen, mitä elämässä priorisoidaan ja kuinka aktiivinen arki tuntuu vielä hallittavalta. Toiset haastatelluista kaipaavat kotiin rauhoittumista ja yhteistä perheaikaa enemmän kuin toiset.

Yllä Jonna kuvaa myös pyrkivänsä ”leppoistamaan” arkisia askareita, etteivät lapset huomaa aikuisten kiirettä. Muutkin haastatellut haluavat luoda lapsilleen arkeen tunnetta vakaudesta ja turvallisuudesta, jotka Felski (2000, 85) myös määrittelee osaksi kodintunnon ulottuvuutta.

Olemisen helppous

K: Minkälainen tuntemus sit tämmösestä elämäntahdistä on muuten?

Laura: Sekin vähän vaihtelee siis, tavallaan en mä muuten koe että jotenki ois, niin ku mä sanoin et mun mielest meil on aika semmonen perustylsä arki [naurahten].

Kodintunnon ulottuvuuteen liittyy olennaisesti ajatus olemisen helppoudesta, jonka puolesta haastatellutkin puhuvat. Arkielämä määritellään toiminnaksi, jota ei tehdä täysin tietoisesti vaan rutiinien ja totuttujen tapojen rytmittämänä (Jokinen 2004, 285). Edellisessä ajallisuuden ulottuvuuteen liittyvässä alaluvussa kuvatut rutiinit tukevat tunnetta arjen sujuvuudesta, jona mielestäni olemisen helppous eli kodintuntu konkreettisena esiintyy haastatteluissa. Joustavat työajat ja mahdollinen osa-aikaisuus mahdollistavat haastatelluille sujuvan arjen ja tunteen vallinnan mahdollisuudesta ajanhallintaan liittyen.

Olemisen helppous näyttäytyy aineistossa kykynä hallita arkea. Haastatelluilla on selkeä kokonaiskuva siitä, mitä milloinkin tapahtuu, missä ja miksi. Kun haastatellut kuvaavat arkea ”perustylsäksi”, se kuvaa sopivaa tasapainoa arjen toimintojen ja käytettävissä olevan ajan suhteen. Haastateltujen arki sujuu, kun suuria muutoksia ajankäytössä ei ole hetkeen ollut eikä tulossa.

Ylenpalttinen kiire ja ennakoimattomuus vähentävät kodintuntua. Toisaalta ilmaisun ”perustylsästä” arjesta voi tulkita myös niin, että haastatellut kokevat ulkoista painetta siitä, mitä kaikkea arjen pitäisi sisältää ollakseen keskiluokkaisten normien mukaista (Shir-Wise 2019).

K: Teidän perheen arkea, millaisilla sanoilla kuvailisit sitä?

Jonna: No, toisaalta on vauhdikasta ja tää pojan harrastus on tuollaista et pitää lähteä autolla, mutta paljon siis, me ei koskaan mennä kauppaan, et me nyt tästä lähetään ostoksille. Ei mulla semmoseen oo aikaa. Mä tilaan kaiken netistä ja, ruoat mä ostan ABC:n Salelta ohi ajaessa, ja näin. Nyt mä oon tietoisesti vähentäny semmosta, mihin se olis helppo käyttää se aika. Et lähetään koko perheen kans vähän Prismaan. Ei siin oo mitään järkee. Ei ne lapset siitä nauti eikä ne sitä kaipaa. Kerran vuodessa voidaan lähteä ostaa pojalle uusia kenkiä. Muuten mä tilaan netistä ja ne yleensä on ihan käyny. Semmonen et lähetään kaupungille shoppailee niin, sitä tapahtuu kerran vuodessa [naurahtaa]. Ei muuten. Semmonen, tai se että usein sit ei lähetä autolla. Ollaan siinä omalla kylällä ja siinä sitten tapahtuu jotain niin mä en koe että se on, et se ois, se on niinku harrastus. Se ei oo, kiireistä, tai semmosta. Se ei oo, kiireistä tekemistä vaan se on semmosta, harrastusta. Olemista. Elämistä.

K: Minkälainen sulla on yleiskuva tämmösessä elämän aikatauluttamisessa tällä hetkellä? Onko se helppoa tai..?

Oona: On se. Mul on semmonen mielikuva et se on aika helppoo. Mä muutenkin koen et mul on aika hyvä elämänhallinta täl hetkellä tai sillee että aika hyvin se oma arki rullaa ja sujuu nää työt ja saan apuja semmosiin kohtiin joihin apua tarviin, ja sitte taas pystyn järjestelemään niit sillee et kaikki hoituu. Must tuntuu että täl hetkellä aika hyvin on kaikki hallussa ja aikataulut on semmosii hyviä ja toimivia, ja pystyn luomaan ja suunnittelemaan semmosia aikatauluja jotka aika hyvin pitää.

Tulkitsen olemisen helppoudeksi myös haastateltujen kuvauksen siitä, että he kokevat itse tietoisesti valinneensa arjen toiminnot ja perheen harrastukset. Haastatellut tekevät tietoista priorisointia ajankäyttöön liittyen. Arjen aikatauluneuvottelujen sujuminen ja tieto siitä, että haastateltu saa apua sitä tarvittaessa näyttävät luovan elämään olemisen helppoutta. Haastateltujen arki vaikuttaa todella aktiiviselta, mutta kun eri toimet koettiin omiksi valinnoiksi, toimintojen suuri määrä näyttäytyikin kuormituksen sijaan aikaansaamisen ideaalin toteuttamisena ja ylpeyden aiheena (Shir-Wise 2019; Farrugia 2019, 1099).

Arjen järjestäminen onnistuu monen haastatellun perheessä erityisen hyvin joustavan asiantuntijatyön sekä vanhempien kesken jaetun vastuun ansiosta, sillä elämää on helpompi järjestää joustavien työaikojen puitteissa yhdessä kumppanin kanssa kuin organisaation sanelemina aikoina ainoana vanhempana. Tämä ero esiintyy aineistossa voimakkaana. Korkeakoulutus näyttäytyy haastatteluissa erilaisina taitoina, kuten arjen reflektointina, hyvinä organisointi- ja

priorisointitaitoina. Myöskään talouteen liittyvät asiat eivät näytä määrittelevän haastateltujen arkea. Haastateltujen joustava työ ja oman elinympäristön normien tunteminen mahdollistavat kotoisuuden kaikissa elämän menoissa. Haastatellut pitävät välttämättömänä ja itsestään selvästi arkeen kuuluvana neuvotella työnjaosta kumppaninsa kanssa. Nämä havainnot korostavat eroa kandidaatin tutkielmassa tarkastelemiini vuorotyötä tekevien yksinhuoltajien arkeen, jota leimasi ulkoisesti määrättyjen aikataulujen tuomat haasteet sekä huoli toimeentulosta (Räsänen 2020).

K: Mitenkäs kun teillä on koko perheen kanssa yhteistä aikaa niin mitä te silloin yleensä teette?

Mari: Yleensä ulkoillaan tai leikitään tai mennään jossain käymään tai kyläillään. Että semmosta perus perhearkee.

K: Onko tällästä aikaa sun mielestä tarpeeks vai?

Mari: Kyllä sitä ihan hyvin on että just tää tarkoittaa sitä että se oma henkilökohtanen vapaa-aika on vähempää mutta sitte lapsille yritetään järjestää että olis sitte tätä yhteistä aikaa heidän kanssaan.

Perheaika, eli tietoisesti perheen kesken vietetty aika, lomittuu useaan arjen ulottuvuuteen. Kodintuntuun liittyen tulkitsen perheajan olevan suomalaisessa yhteiskunnassa tietynlainen ideaali, jota kohti pyritään. Perheajan puutetta haastatellut selittävät erilaisin tavoin, kuten ruuhkavuosilla elämäntilanteena tai perheen aikataulujen yhteensovittamisen ongelmana. Perheaika nojaa vahvasti tilallisuuteen, sillä sitä vietetään fyysisesti lähellä toisiaan samojen toimintojen äärellä. Yllä Mari kuvaa muissakin haastatteluissa toistuvaa ajankäytön priorisoinnin tarvetta kertomalla, että perheajan vuoksi on vähennetty aikuisten omia harrastuksia. Haastatteluista käy konkreettisesti ilmi, kuinka perheen ja työn yhteensovittaminen itse asiassa tarkoittaa kahden aikuisen töiden, lasten hoito- ja koulupäivien, kaikkien perheenjäsenten harrastusten, kotitöiden ja sosiaalisten menojen yhteensovittamista. Tämä havainto tukee näkemystä siitä, että työn ja perheen yhteensovittamista tulee tarkastella riittävän laajasta näkökulmasta (Salmi 2004, 27–28).

Jonna kuvasi sitaatissa sivulla 48, kuinka perheen yhteinen aika on siirtynyt olohuoneesta muualle ja lapset saattavat ruokailla automatkalla harrastuksiin. Taitava arjen koordinointi vaatiikin luovuutta, jonka avulla voidaan täyttää perheajan ihanteeseen liittyviä odotuksia. Jokinen (2005, 27) mainitseekin, että arkisten rytmien toimimaan saaminen on mahdollista kekseliäisyyden kautta. Toisissa haastateltujen perheissä rauhoittuminen kotiin television ääreen nähdään arvokkaana perheajan muotona, mikä korostaa perheiden yksilöllisiä eroja arkisissa

ratkaisuissa ja priorisoinnissa. Haastatteluissa ei erikseen käsitellä parisuhdeaikaa, mikä saattaa kuvata kahdenkeskisen ajan vähyyttä.

Ennen etätyön yleistymistä koti nähtiin selkeämmin perheen yksityiseksi alueeksi ja työstä irtaantuminen oli helpompaa. Työelämän muutokset ravistelevat kotiin sijoittuvan arjen rutiineja ja kodin merkitystä fyysisenä tilana. (Karjalainen 2021, 553–554.) Haastatellut kuvaavat, kuinka työntekijän ja vanhemman roolien päällekkäisyys ja sekoittuminen ajallisesti sekä tilallisesti vahvistavat riittämättömyyden tunnetta niin työssä kuin vanhempana. Tämä taas heikentää kodintuntua ja olemisen helppoutta omassa arjessa.

5.3 Modaalisuus

Modaalisuus kuvaa Felskin (2000, 89–93) mukaan sitä, millaista arki on. Tähän liittyvät kulttuuri- ja luokkaerot, asenteet ja tavat. Käyttämäni aineiston haastatellut voi koulutuksen ja työmarkkina-aseman perusteella sijoittaa yhteiskunnallisesti keskiluokkaan kuuluviksi. Luokka-asema vaikuttaa esimerkiksi yksilön arvoihin, asenteisiin ja normeihin (Farrugia 2019, 1095–1096; Shir-Wise 2019). Modaalisuus on tarkastelemistani arjen ulottuvuuksista eniten sidoksissa muihin ulottuvuuksiin. Myös aiemmin kuvailemani sitaattit sisältävät piirteitä, joita voi tarkastella modaalisuuden kautta.

Nyky-yhteiskunnassa kiire nähdään ihailtavaksi ja tavoiteltavaksi elämän piirteeksi. Niin kotona kuin työssä kiireen nähdään kuvastavan aktiivisuutta ja tehokkuutta. Aineistossa kiire näyttäytyy jopa statussymbolina intensiiviselle työnteolle ja vanhemmuudelle. Haastatellut korostavat elämänsä kiireisyyttä, mitä voidaan pitää myös itseilmaisun keinona. (Shir-Wise 2019.) Havaintoni kuvastavat keskiluokkaista työeetosta, johon nähdään liittyvän intohimo työtä kohtaan, itsensä kehittäminen ja itseohjautuvuus. Monet aineistossa esiin nousseista ideaalityöntekijän piirteistä liittyvät sosiaaliseen luokkaan ja edellyttävät erilaisia resursseja, kuten korkeaa koulutusta ja etätyöhön soveltuvaa kotia. (Farrugia 2019, 1087–1091.)

Keskiluokkainen arki

K: Mitäs te teette silloin kun ootte koko perheenä yhdessä niin mitenkä vietätte sitä vapaa-aikaa?

Oona: Me vietetään siis ihan, aika paljon me vaan siis oleskellaan kotona mutta me myös puuhaillaan kotona, siis on siivoomista, ruuanlaitto, leipomista. Sitte ku mä oon ite aika aktiivinen tyyppi niin me harrastetaan sillee et me käydään uimassa, me ulkoillaan aika paljon, siis käydään jossain luonnossa, [vesistön] rannassa tai jossakin semmoses paikassa. Ja meil on säännöllisiä juttuja, lapset harrastaa tiettyjä harrastuksia ja niitten lisäksi sit vielä käydään yhdessä uimassa ja aika usein viikottain kirjastossa esimerkiksi ja tämmöistä.

Haastateltujen kuvaukset arjen toiminnoista vastaavat yleisesti keskiluokkaiseen elämään ja arvoihin liitettyihin odotuksiin vapaa-ajan viettotavoista (Shir-Wise 2019). Lasten harrastukset ja yhdessä vietetty perheaika näyttäytyvät aineistossa selvästi merkityksellisinä seikkoina. Aktiivisessa arjessa perheajaksi muuntautuvat myös yleensä pakollisina nähdyt toimet, kuten siirtymät tai kotityöt.

K: Puhuit aikasemmin että lapsilla on harrastuksia. Vaikuttaako ne harrastukset miten paljon, yleisesti elämään tai aikataulusuunnitteluun?

Oona: No kyl se vaikuttaa, ei nyt tietenkään niin paljon kun olen kuullu noitten jalkapallovanhempien mut mun molemmat tytöt pelaa koripalloa ja heil on jo kolme kertaa viikossa harjoitukset ja kylhän se on tosi semmosta kahlitsevaa tietyl tavall et siin vanhempi on sitte vahvasti mukana ja niihin liittyy kaikkii pelejä viikonloppusin ja sil tavalla. Me ollaan tosin jaettu sitä aika paljon tän lasten isän kanssa näit kuljettamisia ja aika vähän toistaseks mun on tarvinnu niihin osallistua. Sit siin on viel toinen sellanen et me ollaan erityisen tarkkaan katottu sitä että meidän tytöt harrastaa yhtä aikaa et me viedään molemmat yhtä aikaa harrastukseen. Ei niin et toisella olis toiseen aikaan ja toisella toiseen aikaan että silloin tää paletti menis aivan mahdottomaks jos olis niin.

Länsimaisissa kulttuureissa keskiluokkaisten perheiden lasten harrastuneisuus on nykyään todella intensiivistä, eli paljon resursseja kuten aikaa ja rahaa vievää. Lasten harrastusten nähdään kasvattavan tulevan koulutus- ja työuran kannalta tärkeää kulttuurista pääomaa (Rivera 2012, 1009–1010). Suomessakin harrastuksiin käytetty aika on kasvanut viime vuosikymmeninä (Tilastokeskus 2022). Lasten ohjattujen harrastusten merkitys on suuri myös tutkielmani aineistossa. Haastatellut haluavat panostaa myös omiin harrastuksiinsa mahdollisuuksien mukaan.

Kiireisen arjen normi

Heleniuksen (2020) väitöskirjassaan tekemiin havaintoihin viitaten, kiire voidaan nähdä merkkinä tavoitteiden saavuttamisesta ja niitä kohti pyrkimisestä. Haastatellut tunnistavat elävänsä ruuhkavuosia, joihin kiireen nähdään kuuluvan oletusarvona. Tasapainoilu intensiivisen työn ja aktiivisen kotielämän välillä kuvastuu aineistossa haasteeksi, johon haastatellut suhtautuvat innokkaasti. Kiire voi siis olla peräisin niin työpaikan käytännöistä, ympäristön haasteista, perhetilanteesta, lasten hoitojärjestelyistä, vapaa-ajan aktiviteeteista kuin yksilön omista

ajanhallintataidoista. Tämän monitahoisuuden myötä kiireelle ei voi löytää haastatteluista yhtä lähdettä, mikä edelleen johtaa yhteiskunnallisellakin tasolla jaettuun näkemykseen ruuhkavuosista yleisesti kiireisenä elämänvaiheena.

K: Mutta et näe kiirettä semmosena pahana asiana vai?

Oona: Mä nään sen sellasena että.. Mä nään sen semmosena asiana että kiire syntyy siitä että mä myöskin yritän tavotella semmosia asioita johon mulla oikeesti ei sillä hetkellä oo resursseja tai aikaa. Nään kiireen siin mieles ikävänä asiana, jopa vastenmielisenä asiana et mä en halua elää kiireessä enkä olla kiireinen, vaan haluan elää rauhallisessa tahdissa ja olla semmonen rauhallisesti tekevä. Se on mulle semmonen tietyl lail arvo tai jopa arvovalinta siihen että mä haluan tehdä asioita omassa rauhallisessa tahdissani, en niin sanotussa kiireessä. Ja se kiire jollaki tavalla, mä ajattelen sitäkin et tulee osittain ulkoopäin, näist muista aikataulupaineista mut osittain mä myös luon sitä itse tavottelemalla tiettyjä asioita. Mä en tiä osaanks mä nyt ehkä selittääkään sitä ollenkaan mut mä kyl suhtaudun siihen kiireeseen sillei kielteisesti, että mun mielestä se on huono asia ja mä haluan sitä kaikin keinoin elämässäni vähentää sitä kiireen tuntua sekä työssä että kotona.

Tiedostamattoman kiireen normin vastapainona aineistossa on nähtävissä myös tietoista pyrkimystä kiirettä aiheuttavien tekijöiden tunnistamiseen ja kiireen vähentämiseen. Arjen tutkimuksen kriittisen tradition (Jokinen 2005, 23; Salmi 2004, 20) mukaan arjen rutiinien tiedostaminen mahdollistaa rutiinien, tapojen ja asenteiden muovaamisen erilaisiksi. Tämän prosessin kautta myös vallitsevat yhteiskunnalliset normit muuttuvat ajan myötä. Eräs nykyajan trendeistä onkin niin kutsuttu downshiftaus, johon kuuluu työhön käytettävän ajan vähentäminen ja siten ajankäyttöön liittyvän valinnanvapauden lisääminen (Tilastokeskus 2022). Yllä olevassa sitaatissa Oona kuvaa kodintunnun ulottuvuuteen liittyvää turvan ja tyytyväisyyden kaipuuta, johon downshiftaus voisi olla ratkaisu. Kiinnostava kysymys on, miksi vain harvat Suomessa kuitenkaan lopulta lyhentävät työaikaa (Helsingin Sanomat 13.1.2018).

Ostopalvelut

Kiireisen arjen näkemistä keskiluokkaisen ajankäytön ihanteeseen vastaamisena tukee myös se seikka, etteivät haastatellut etsi juurikaan ratkaisuja kiireeseensä. Haastateltujen perheillä olisi todennäköisesti taloudellisia mahdollisuuksia hankkia mainittua enemmänkin ostopalveluita. Vain harva haastateltu mainitsee käyttäneensä ostettuja lastenvahtipalveluita ja nekin perustellaan erityisinä hätätapauksina. Haastatellut näkevät sukulaisten hyödyntämisen lapsenvahtina luontevampana kuin ostopalvelut.

K: Saatteko sitte tai ootteko tarvinnu apua jostain ulkopuolelta, ootteko ostanu jotain palveluja?

Laura: Oli meillä aikasemmin, meil kävi siivooja silloin ku oli pienemmät lapset, mut ei oo lastenhoitoapua esimerkiks ei oo itse asiassa et ollaan aina isovanhempien tai muitten tuttujen avulla. Ja sit se on itse asias, mä aina unohdan, siis mä kauppaostos- siis ruokaostokset mä tilaan, käytän netissä sitä kauppakassipalvelua joka tuo ovelle et se on ihan rutiini, et muuten meil ei kyl kans arki toimis jos pitäis viel ruokakaupas käydä [naurahtaa].

Haastateltujen käyttämiä palveluita ovat ruokakauppojen tarjoamat keräily- ja kotiinkuljetuspalvelut, siivouspalvelut ja hätätapauksissa käytetyt lastenhoitopalvelut. Ostopalveluiden käytössä ilmeni aineistossa suuria eroja haastateltujen välillä. Vuonna 2008 tehdyssä tutkimuksessa on todettu kotitalouden ostopalveluiden käytön hieman lisääntyneen aiemmasta ja asenteiden muuttuneen myönteisemmiksi. Erääksi syyksi muutokseen mainitaan veroetu eli kotitalousvähennys. (Ristimäki ym. 2008, 29–32.) Tilastokeskuksen (2023b) mukaan erityisen paljon kasvua ostopalveluiden käytössä aikavälillä 1990–2016 on ylemmillä toimihenkilöillä.

Läpi aineiston analyysin haastateltujen toiminnan ja arkiset valinnat voi nähdä keskiluokkaisen aseman uusintamisena ja keskiluokkaan kuulumisen tiedostamattomana osoittamisena (Lefebvre & Rabinovitch 2000, 32). Arkisten tapojen tarkastelu tästä näkökulmasta on mahdollista, sillä arkiset tavat tuovat näkyviin toimintamme merkityksiä joka päivä. (Felski 2000, 89–91.)

5.4 Sukupuolitapaisuus

Haastateltujen perheissä kotityöt hoidetaan eri tavoin. Kaikkia haastateltuja naisia kuitenkin yhdistää se, että he kertovat olevansa päävastuussa kodin töistä, korostaen kuitenkin samalla tavoitetta jakaa kotityöt tasa-arvoisesti. Suurimmassa osassa haastateltuja kotitöiden jakoa kuvastaa totuttu heterotapaisuus. Termillä kuvataan sitä, kuinka miehen ja naisen nähdään olevan hyviä erityyppisissä tehtävissä ja täydentävän näin toisiaan (Jokinen 2004, 288.)

K: Entä sitten tämmöset kotityöt yleensä? Mainitsit että aika paljon oot niistä vastuussa niin onko ne, tuntuuko että ne on jaettu sillä tavalla, kuitenkin tasaisesti vai..?

Jonna: Joo. Se, tosiaan, no meillä käy siivooja, ja silloin kun mun mies oli lomautettu osittain, et se 75-prosenttista työviikkoa teki, niin mä en imuroinu varmaan kolmeen kuukauteen, tai koko siinä ko-, et kyl se niinku tommost arjen hommat. Eihän se moppaa, mutta kyl se nyt matot voi ravistaa ja imuroida. Tämmönen perusjuttu ja ruokaa se tekee. Kyl ne tässä ensin pikku hiljaa (kato), kulma kerrallaan oon saanu sen, tähänkin hommaan mukaan [naurahtaa]. Se tietenkin tuntuu et itellä et se kokonaisvastuu niistä sisällä tehtävistä töistä mut sit taas pihahommia niin, emmä koskaan (hae) puita. Pitää muistaa että on niitä muitakin kotitöitä ku siivous, ja tiskaus ja ruoanlaitto.

Käyttämäni aineisto toistaa Jokisen (2004, 286) vuosia aiemmin tekemää havaintoa siitä, että tasa-arvokeskustelu kotitöiden näkökulmasta tunnustetaan perheissä hyvin, mutta sukupuoliroolit ovat perheiden arjessa silti tiiviisti läsnä. Tämän aineiston haastatellut tunnustavat ja perustelevat roolijaon perinteisyyttä paikoin jopa puolustelevaan sävyyn. Haastatellut perustelevat heterotapaisuuden uusintamista esimerkiksi kumppanin työkiireillä sekä omalla halullaan pitää perheen kotiasiain hallinnassa.

K: Tähän haastattelun loppuun voisin vielä kysyä nopeasti tuohon kotitöistä elikä millä tavoin kotityöt on jaettu teidän perheessä.

Mari: Meil on ehkä sillä tavalla ihan onnekas tilanne että meillä käy siivooja, et se helpottaa meidän arkee huomattavasti. Että meillä käy joka viikko tää peru-, et koti pysyy sillä tavalla siistinä. Mutta ei me nyt oikeestaan olla kauheesti mitään tämmöstä erityistä sovittu että oikeestaan, no ite arvioisin että mä ehkä pikkasen enemmän siivoon ja mä pesen kyl pyykkiä mut mies laittaa ruokaa. Et meil menee se silleen. Ja sit ehkä tekee tämmösiä klassisempia niin sanottuja miesten töitä elikä jotain korjailee juttuja. Ne on sit ehkä sen vastuulla.

K: Elikä vähän on silleen tehty, jakoa..

Mari: Joo.

K: ..siinä että mitenkä.

Mari: Ja sekin ehkä nyt menee silleen että kumpi on nyt luontevampaa toiselle että kyl mäkin ruokaa laitan mutta ehkä sit tämmöstä ehkä arkiruokaa ja mies tekee sit enemmän tämmösiä isompia kokkailuja..

Mielenkiintoinen kysymys kuitenkin on, onko naisten tahto olla vastuussa arjen organisoinnista todella vapaaehtoinen. Yllä Mari perustelee jakoa sillä, että toisen on luontevampaa hoitaa tiettyjä asioita. Lähtökohtaisesti voi kuitenkin olettaa kotitöihin ja arjen toimiin kuuluvan paljon tehtäviä, jotka eivät ole erityisen mieleisiä kenellekään tai erityisiä taitoja vaativia, joten tärkeää olisi jakaa myös nämä tehtävät tasapuolisesti.

K: elikkä millä tavoin ne on teillä jaettu nää kotityöt?

Susanna: Jaa miten sen nyt sanois. Meil on silleen että meillä lapset osallistuu jonkin verran, niil on pieniä tehtäviä, ja nyt sitte viime aikoina tietenki ku mun mies ei oo ollu kotona, niin aika paljon jää mun niskoille, mut sit kyl hän hoitaa omansa kun hän on paikan päällä. Mut hän teki sitte ehkä tämmösiä, hoiti renkaidenvaihdot ja tämmöset näin.

K: Nii että jotkut tehtävät on nimetty jollekin.

Susanna: Ei nekään itse asias oo nimetty koska nekin on sillee et se on menny vähän vuodesta toiseen niin välillä me on vaihdettu niit yhdessä ja välillä hän on vaihtanu lasten kanssa ja välillä.. et ei niit oo silleen. Veneiden huolto on semmonen minkä mun mies hoitaa ite mut se on tavallaan hänen harrastuksensakin.

Jokinen (2005, 56, 59) kuvaa, kuinka sosialisoinnin myötä hoiva näyttäytyy naistapaisena ja voimaa vaativat työt miestapaisina. Eivät siksi, että sukupuolien välillä olisi luonnostaan taipumusta erilaisiin kotitöihin, vaan koska tähän työnjakoon on totuttu ennen naisten siirtymistä työelämään. Naisen päävastuulla kodista on pitkät historialliset juuret, joita tasa-arvoisemmalla työnjaolla ja perhepolitiikalla on jo pitkään pyritty tasa-arvoistamaan. Ennen naisten siirtymistä työelämään naisten vastuullinen rooli kotona on ollut perusteltu, sillä sukupuolittunut työnjako miehestä elättäjänä ja naisesta kodinhoitajana on ollut selkeä. Naisten työllistyminen kodin ulkopuolelle ei ole kuitenkaan tasa-arvoistanut käytäntöjä kotona samaan tahtiin. (Hochschild & Machung 2012.) Haastatteluissa on havaittavissa ajatus siitä, että mies lähinnä avustaa kotitöissä, painottaen aikansa perinteisesti maskuliinisina nähtäviin askareisiin, kuten korjaus- ja pihatyöt tai polttopuiden haku. Kuten Susanna kuvaa, osa miehen harrastuksistakin lasketaan kotitöiden hoitamiseksi. Haastatellut osoittavat kiitollisuutta saamastaan avusta, vaikka samalla kertovat kotitöiden jakautuvan tasaisesti. Kiitollisuuden taloudesta on kirjoittanut myös Jokinen (2004, 289–291).

Huomionarvoista on myös se, että haastatellut naiset vastaavat haastattelijan kysymyksiin usein perheensä edustajana, eivätkä omasta henkilökohtaisesta näkökulmastaan. Tämä heijastaa aiempia tutkimustuloksia siitä, että nainen on vastuussa perheen arjen organisoinnista ja suunnittelusta eli metatyöstä (Hochschild & Machung 2012). Pohdin, voiko perheen arkeen liittyvä metatyö ja päävastuu kotitöistä jäädä naisen vastuulle edelleen 2020-luvulla myös siksi, että näin on perheessä toimittu vanhempainvapaan aikana. Suomessa naiset pitävät pääosan perhevapaista (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022). Naisen palatessa työelämään, kotiarki ei tasa-arvoistukaan samanaikaisesti vaan perhe pitääytyä totutuissa tavoissa. Naisella on vanhempainvapaalta jo kaikki kodin toimet hallussa ja siirtymän aikaan hän hoitaa kaiken rutiinilla. Näin voi jälleen vaikuttaa luontaiselta, ettei vastuita jaeta uudelleen ja sukupuolitapainen työnjako uusintaa itseään. (Jokinen 2004, 293, 296.)

Neuvottelu

K: Miten teillä on kotityöt jaettu perheessä?

Mari: Ne on jaettu, mutta mun mielestä aika puoliksi sille et on tietyt, minä huolehdin pyykinpesusta ja mies huolehtii astianpesukoneesta ja..

K: (-) selkeesti, selkeet tehtävänjaot sitte?

Mari: No joo, kyllä me nyt molemmat tehään kaikkee mut tietyt asiat sujuu toiselta paremmin, ja lapset laitetaan nukkumaan vuoroiloin, se me ollaan ihan sovittu et jos ei oo

mitään et toinen olis illalla joskus pois ni meil on ihan et toinen huolehtii joka toinen ilta ja sit toinen saa tehdä illalla sillä hetkellä mitä haluaa, lukee rauhas tai muuta.

Läpi aineiston arjen sujuvuudesta puhuttaessa haastatellut korostavat perheen aikuisten välisen neuvottelun tärkeyttä, sillä haastatellut tiedostavat kotitöiden kuormittavuuden. Haastatellut kertovat, että heidän perheissään kotityöt pyritään jakamaan tasapuolisesti, niistä keskustellaan ja työnjako tehdään tietoisesti. Kotitöiden tasaisella jaolla pyritään tukemaan molempien vanhempien jaksamista ja mahdollistamaan vanhemmuus molemmille tasapuolisesti.

K: Mitenkäs usein te käytte tällöisiä neuvotteluja vai onko se ihan epäsäännöllistä?

Susanna: [--] Vähän riippuu tietysti siitä aikajänteestäkin, mut mun miehelläkin saattaa tulla (sitä aikaa) (-), et se saattaa olla että se lähtö on huomenna tai ylihuomenna ni ei silloin niistä kauheesti.. Ei sitä voi varata sinne et me keskustellaan vasta sit sen viikon kuluttu [naurahtaa] et lähtö onkin jo huomenna et ne pitää hoitaa sit saman tien.

Aineistossa esiintyy neuvottelun suhteen erilaisia käytäntöjä, mikä korostaa perheiden yksilöllisiä tarpeita ja tapoja. Toisille haastatelluista riittää, että seuraavan päivän askareet käydään läpi edellisenä iltana. Toiset taas tekevät tarkkoja, pitkän aikavälin suunnitelmia välttääkseen turhaa stressiä. Yhdistävä tekijä kuitenkin on, että selkeästi sovitulla työnjaon rutiineilla haastatellut kokevat arjen sujuvan vaivattomammin. Tällöin kiireen tunne vähenee ja kokemus tasa-arvoisuudesta kasvaa.

Tasa-arvoinen arki

Molempien vanhempien ollessa työelämässä voi elämässä tulla eteen tilanteita, joissa toisen täytyy joustaa kotona ja toisen työssä enemmän. Joidenkin haastateltujen kumppanien epäsäännöllinen, paljon aikaa vievä tai ennakoimaton työ saattoi estää haastateltua tarttumasta uusiin työmahdollisuuksiin. Olisikin mielenkiintoista tietää, miten perheissä on sovittu vanhempien työpaikoista. Useimpien haastateltujen perheissä naisen työ on se, joka joustaa esimerkiksi lasten sairastuessa, kun taas miehen työ asettuu tärkeysjärjestyksessä perheen edelle. Miehen tehdessä todella sitovaa tai ennakoimatonta työtä, vastuu kodista valuu haastateltujen perheissä käytännön pakosta naiselle. Myös muissa tutkimuksissa on tarkasteltu tilapäisen hoitovapaan jakautumista suomalaisissa perheissä. Erityisesti pienten lasten äidit jäävät kotiin isiä useammin. Syyksi tälle esitetään esimerkiksi työpaikan sukupuolittuneet käytännöt, moraaliset normit sekä toimivien käytäntöjen kehittyminen erityisesti naisvaltaisilla aloilla. (Toivanen ym. 2009, 16, 23–24.)

K: Saatteko hyvin soviteltua yhteen aikatauluja?

Elli: Siis tämmösenä ku ollaan molemmat paikalla ni joo, mut sit tietysti mun mies aika paljon tekee päivän tai kahden työmatkoja, ihan siis kotimaassa tällä hetkellä onneks mut kuitenkin et ne on sit sellasii lukkoon lyötyjä et niis on muut osapuolet jo päättäny sen ni se on sit aina vähän semmonen et mistä ei voi joustaa ja ne sit tuo tietysti välillä vähän.

K: Niin eli silloin ku on täällä ni pystyy hyvin sovittamaan?

Elli: On on, silloin on siis joo, et ne on enemmän nää työmatkapäivät sit sellasia et se on sit pelkästään mun varassa ja mulle jos tulee jotain yllättävää ni sit ollaan isovanhempien varassa tai jotain [naurahtaa] vastaavaa.

Ainoastaan yhdessä haastattelussa tuotiin ilmi, että molempien vanhempien oli mahdollista panostaa uraansa omalla vuorollaan pikkulapsiarjesta huolimatta. Haastateltavat kuvaavat turhauttaviksi tilanteita, joissa heidän on työnsä puolesta helpompaa joustaa yllättävissä tilanteissa kuin kumppanin. Tällöin haastatellut kokevat neuvottelemisen turhana ja järjestävät asiat mieluummin niin, että ovat itse päävastuussa kodista ja kumppani toimii avustavassa roolissa.

K: Onko ollu jotain elämänvaihetta missä on enemmän käyty tämmöstä keskustelua?

Laura: No ei välttämättä. Mun mielest me ollaan aika hyvin.. ja ne on ollu ihan siis semmosii tietosii, ei niist oo tarvinnu kauheesti neuvotella. Siinä vaiheessa ku mies väitteli, ni se oli sit sen jälkeen selvä et jos mä haluan johonkin panostaa ni hän huolehtii, vuorostaan joustaa, ja siitäkin on jo vuosia. Ja sit taas on ollu itsestään selvää, mä haluan tehdä sitä lyhennettyä työaika. Se toimii paremmin näin mut jos mä haluaisin yhtäkkiä, kokisin jotenki et mä haluan tehdä sitä täyttä aikaa ni kyl me saatais se sovittua. Ne on ollu aika itsestään selviä ne, tai se mikä mies on ollu lasten kans kotona kumppanin kans hoitovapaalla, se oli ihan itsestään selvää, ei se..

Kaikista haastatteluista ei selviä, miten perhevapaat on jaettu lasten ollessa aivan pieniä, mutta yllä Lauran sitaatissa kuvastuu neuvottelun merkitys sekä tasa-arvo parisuhteessa sen suhteen, että mies on myös valmis ottamaan hetkellisesti suurempaa vastuuta kotona. Yleisesti haastateltujen puheessa käy ilmi, että tasa-arvoisuuden reflektoinnista on tullut naisille tapa. Suuri osa tästä reflektoinnista tehtiin kuitenkin jaolla miesten ja naisten tehtäviin, mikä voi hidastaa muutosta kohti käytännön tasolla tasa-arvoista kotitöiden jakoa. (Jokinen 2004, 295.)

5.5 Yhteiskunnan ja yksilön rytmit

Viimeinen arjen ulottuvuus sijoittuu ensimmäisen ulottuvuuden eli ajallisuuden vierelle. Myös tässä ulottuvuudessa ja sen merkityksessä arkiseen elämään on havaittavissa selkeä ero tämän aineiston ja kandidaatintutkielmani välillä. Kandissani päivähoidon aikataulut ja koulujen

loma-ajat aiheuttivat suurta huolta, sillä haastateltujen vuorotyö ei joustanut perheen tarpeiden mukaan. (Räsänen 2020.) Yhteiskuntatasolla lähes kaikki instituutiot toimivat arki-viikonloppu- sekä toimistotyöaikarytmillä. Lapset ovat koulussa arkipäivisin ja viikonloppuhoitoa varten tarvitaan vuoropäiväkoti, jotka erityisesti pienillä paikkakunnilla voivat olla harvassa.

K: Onko teillä sitten tiettyjä rutiineja jotka toistuu päivittäin? Onko se usein sit tommoista vaihtelevaa vai..?

Jonna: No vaihtelevaa on, mutta on meillä nyt on alkanu oleen, tietenkin kun poika on sen verta iso että se, se halua mennä ajoissa nukkuu ja se nukahtaa nopsasti ja on, väsyny. Huomaa. Niin, että yritetään olla. Ennen mä olin tosi tiukka siitä et puoli yheksän ei enää mitään tehdä. Sitten ei enää katota huomisia vaatteita tai mitään sellaista et kaikki on tehtynä. Nyt se on vähän lipsunu. Usein me nyt sitten yheksältä kokoonnutaan hetkeks viel olkkariin ja just voidaan istua siinä sohvalla sitten se vartti. Tämmösiä mut että hyvin vähän, on. Kun mun mies on tosiaan vuorotöissä niin hän esimerkiksi ei meil oo kello viiden ruokailua, koska mun mies on yleensä päässy kahdelta töistä, menny viiteen sinne aamulla niin se syö silloin kyllä. Ja poika on usein tullu silloin jo koulusta niin hän syö sit sen kaa, ja sit kun me tullaan, tai jos mies hakee tytön hoidosta niin mä, sillai puoli neljän aikaan niin sit me syödään sitten sen kaa kahestaan (--) vähän, mut mä oon ottanu sen niin että, koska se nyt on (se että), ei se voi odottaa et se söis jonkun välipalan. Se on ollu yheksän tuntia töissä ja sitten et sit yhdessä. Se nyt on sitten on näin mutta sitten niitä tehään sitten viikonloppuna. Ja sit meil on usein myös arki silloin viikonlo-, tai arkena se viikonloppu. Sit saattaa olla et, siel on gourmet-ruoat odottamassa kun mä meen kotiin töistä. Et siel on koko päivä kokkailtu ja laitettu, koska sit tietää et viikonloppun on vaikka töissä.

Jonnan perheessä mies tekee epäsäännöllistä vuorotyötä, mutta koska arjen pyörittämisen päävastuu on joustavaa työtä tekevällä Jonnalla, miehen työ ei aiheuta samanlaista stressiä kuin kandidutkielmani perheissä. Haastatellut erottavat kuvauksissaan arjen rytmit ja tavat viikonloppusta, kuten Jonna yllä. Varsinaiseksi arjeksi haastatellut kuvaavat päiviä, joihin liittyy työnteko, lasten päivähoito ja koulunkäynti, eli yleisesti ottaen päivät maanantaista perjantaihin. Työstä vapaan ajan eli yleensä viikonloppun haastatellut mieltävät palautumisen, sosiaalisen toiminnan ja tietyllä tavalla laadukkaamman arjen ajaksi (Shir-Wise 2019). Tätä kuvaa hyvin yllä Jonnan mainitsema gourmet-ruoka, jos miehen vapaapäivä onkin arkipäivä.

K: Kuinka usein tätä viikonlopputyötä suunnilleen tulee?

Mari: Kerran kuukaudessa. Mä yritän ite sitä, olis varmaan enemmänkin mutta mä yritän pitää sitä nyt minimissä kun on kotona pienet lapset että ei ihan, tavallaan yritän kattoo vähän sitä että..

K: Tarkennan-

Mari: ..olisin myöskin kotona.

Asiantuntijatyötä tehdään usein arkipäivisin ja päiväsaikaan, mutta haastatellut kertovat myös poikkeuksista tähän rytmiin. Viikonloput nähdään laadullisesti erilaisena aikana kuin arkipäivät

ja näin ollen päivien ajankäyttöön kohdistuu erilaisia odotuksia. Viikonloput voivat olla muulle perheelle töistä, koulusta ja hoidosta vapaata aikaa, joten viikonloppuna tehdyn työn nähdään olevan ristiriidassa perheajaksi tarkoitettujen päivien kanssa. Aiemmissakin tutkimuksissa on todettu työajan rytmityksen vaikuttavan siihen, miten työn ja muun elämän yhteensovittaminen onnistuu (Nätti & Anttila 2012, 162).

K: Entäs jääkö sitten mahdollisten tämmösten intensiivijaksojen, tämmösten kiirejaksojen jälkeen riittävästi palautumisaikaa?

Susanna: Ei.

K: Johtuuko se työnantajasta vai muista tekijöistä?

Susanna: No se johtuu varmaan osittain ehkä täst jotenki tämmösest yleisest, et tällä hetkellä ainakin must tuntuu et meil on ollu täs jo pidemmän aikaa ihan tosi tosi paljon töitä. Sit vaan kesälomalla ku kaikki hiljenee jos hiljenee. Kyl sitä mennään yhestä deadlinesta seuraavaan et vähän kädestä suuhun. Et ei se välttämättä mun työnantajasta vaan tämmösest yleisest yhteiskunnallisesta ilmapiiristä ja siitä että meillä on viimesen kahen vuoden aikana rahotus tippunu melkein 30 prossaa, ja nyt on sit haettu hankerahoja ja nyt pitäis sitte ruveta tekemään. Ehkä se liittyy enempi semmosiin rakenteellisiin.

K: Jos mietit tätä kulunutta viikkoa ja minkälaista teidän perheen arki on ollu, onks se ollu ihan tavallinen viikko vai jotenki poikkeava?

Laura: Nyt on kyl, siis nyt tää menny viikko?

K: Menny viikko.

Laura: Viime viikko. No nyt on kyllä siis, tää kevät on tosi kiireinen että jos tulee, on kevätjuhlaa ja muuta tämmöst ylimäärästä, ja mulla tosiaan töissä on ollu poikkeuksellisen kiireviikko niin kyl se näkyy, ja sitte mies on ollu työmatkoilla viime viikolla kaks päivää niin sekin tuo aina oman lisänsä.

Viikkotason lisäksi haastateltujen arkea syklittävät läpi vuoden erilaiset menot, kuten syklisyys töissä, koulujen juhlat, loma-ajat ja juhlapäivät. Susanna kuvaa hyvin sitä, kuinka työn intensiivisyys ei välttämättä mahdollista palautumista työpäivien aikana. Laura yllä kuvaa, kuinka arjen ajanhallinta ehkä kestäisi yhden ylimääräisen menon, mutta kun samaan aikaan on kiirettä töissä, kevätjuhla valmisteltavana ja mies poissa kotoa, kuormittuneisuus lisääntyy ja näkyy arjen kiireenä.

K: Onko, nyt ku lapset on vähän isompia, onko nyt ollut tarvetta lapsenhoitoon?

Elli: Kesällä on pitäny mieltii sitä, et miten.. ku lapsilla on niin pitkä kesäloma ja.. itsellä ei oo, niin sit me ollaan vuoro-, tavallaan, et meil ei oo ollu.. viime kesä ensimmäinen kesä et meil oli kaks viikkoo yhteist kesälomaa, koko tänä aikana ku meil on ollu lapsia paitsi sillon tietysti ku mä oon ollu äitiyslomalla. Sit on pitäny keksii niitä järjestelyjä, että kuka on ton nuorimmaisen kanssa, ku me ollaan töissä.

Elli nostaa haasteeksi koulun loma-ajat. Alimmilla luokilla olevat lapset voivat olla vielä liian pieniä ollakseen yksin kotona lyhyiden koulupäivien jälkeen tai loma-aikoina. Yhteiskunnallisen järjestelmän puuttuminen koetaan haastateltujen perheissä paikoin haastavaksi. Toisinaan perheen aikuiset eivät esimerkiksi voi pitää lomaa ollenkaan yhtä aikaa selvitäkseen koulun loma-ajan lastenhoidosta.

K: Eli yleensä on aina sitten kaheksan tunnin, työpäivä?

Jonna: Joo. Ja kun on se päiväkotikäinen johon jompikumpi, pitää aina mun tehdä, joko nouto tai haku niin se ei kauheesti siitä pääse, piteneenkään ees silloin kun on ollu niin kiirettä et ei oo päivän aikana tehny yhtään niitä töitä mitä, me aamul on pohtinu tekeväsä niin ei niitä vaan voi jäädä tekeen. Ne on ne työt sit ku joustaa.

K: Entäs minkäslaisia henkilökohtaisia vaikutuksia tällä sun työajankäytöllä on sinun itseesi, jaksamiseesi tai sosiaalisiin suhteisiin?

Mari: Kyllä sillä on että nyt varsinkin kun on kotona pienet lapset niin ihan eri tavalla joutuu miettimään omaa ajankäyttöä. Et vaikka iltasin tai iltapäivisin niin tulee kova kiire tonne, hakemaan päiväkodista. Että jos ei mies pystykään kanssa hakemaan että ku täs on tavallaan nykyään joutuu miettimään ihan eri tavalla tän oman ajankäytön. Et nää etätyöpäivät helpottaa hirveesti asiaa kun pystyy olemaan lähempänä kotia ja säästää aikaa sitte ihan konkreettisesti näitten matkojen suhteen. Että kyllä se ja eri tavalla, niin ku just tää perhetilanne on tällä hetkellä semmonen että senki takia tykkään siitä jos pystyisin mahdollisimman hyvin priorisoimaan omaa ajankäyttöä. Ja niin kun varmaan mun vastauksista kuulee niin mä vastustan tällöisiä turhia isoja kokousteluja. [nauraa]

Kun otetaan huomioon joustavaa työaikaa rajoittavat tekijät työpaikalla ja lisäksi lasten hoitopäivän aikataulu, osa haastatelluista näyttää olevan tilanteessa, jossa joustoa työajassa ei käytännössä ole ollenkaan. Niillä haastatelluilla, jotka voivat jakaa lasten hoitoon kuljettamisen ja sieltä hakemisen kumppanin kanssa, tilanne on helpompi. Jos yhteiskunnan ja yksilön rytmit ovat ristiriidassa, perheen ajanhallinta hankaloituu. Kiire ei aina johdu siitä, että yrittäisi tehdä liian monta asiaa liian lyhyessä ajassa. Perheiden kiire voi johtua myös siitä, että joutuu toimimaan omaksi kokemaansa rytmiä vastaan (Jokinen 2004, 296–297).

6 Johtopäätökset

Olen tarkastellut tässä tutkielmassa asiantuntijatyötä tekevien naisten arkea työn ja perheen yhteensovittamisen näkökulmasta. Vastasin kahteen tutkimuskysymykseen: 1) miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen? ja 2) millaiseksi haastateltujen arki kuvastuu Felskin (2000) määrittelemien arjen ulottuvuuksien läpi tarkasteltuna? Tässä luvussa tiivistän tutkielmani empiirisen analyysin tuloksia. Viimeiseksi kuvaan vielä pohdintaani aineiston rajoitteisiin, työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimuskenttään ja jatkotutkimusideoihin liittyen.

Olen tutkielmassani tuottanut arvokasta lisätietoa asiantuntijatyötä tekevien äitien arjesta. Tutkielma vahvistaa näkemystä siitä, että työn ja perheen yhteensovittamisen eri tasojen tavoittamiseksi arjen tutkimus teoreettisena viitekehyksenä on toimiva ratkaisu. Käyttöön saamani FlexLife-hankkeessa kerätty haastatteluaineisto oli näkökulmaani sopiva, sisältörikas ja määrältään laaja.

6.1 Yhteenveto

Tutkielman alussa esittelin aiempaa tutkimusta ja teorioita liittyen perhetutkimukseen, työelämän tutkimukseen sekä arjen tutkimukseen. Aloitin esittelemällä tapoja määritellä perhe, naisten työelämään siirtymisen lähihistoriaa sekä sen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Esitin perusteluksi aineiston rajaamiselle äiteihin naisen erityisen aseman yhteiskunnassa, perinteisesti kodista vastuullisena ja nykyään myös työmarkkinavelvollisena. Tämä historiallinen muutos sekä niin perhe-elämään kuin uraan kohdistuvat yhä intensiivisemmät odotukset voivat kuormittaa arkea.

Etsiessäni aiempaa tutkimusta asiantuntijatyöstä, huomasin käsitteen olevan moninainen ja tilannesidonnainen. Sen sijaan, että olisin ottanut asiantuntijatyön käsitteen annettuna, päätin asettaa ensimmäiseksi tutkimuskysymyksekseni, miten haastateltujen kuvailemat asiantuntijatyön piirteet heijastuvat työn ja perheen yhteensovittamiseen. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuloksena muodostin kolme teemaa kuvaamaan haastateltujen näkemyksiä asiantuntijatyön ja perheen yhteensovittamisesta: 1) vastuullinen ja itseohjautuva asiantuntija, 2) työnteon ajat ja paikat ja 3) työn ja perheen ristivedossa.

Tärkeimpänä havaintona nostan esiin asiantuntijatyön ajallisen ja tilallisen joustavuuden. Asiantuntijatyö on haastateltujen mukaan intensiivistä ja usein kiireistä, mutta sen joustavuus tukee työn ja muun elämän yhteensovittamista. Haastatellut nostavat esiin myös haasteita työn ja muun elämän yhteensovittamisessa, johon ratkaisuehdotuksena he näkevät pääosin individualistisen itsensä kehittämisen. Haastattelujen perusteella katsetta tulisi mielestäni kohdistaa vahvemmin organisaatiotason ilmiöihin, kuten työyhteisötason sääntöjen, johtamistyylien, joustokäytäntöjen ja keskustelukulttuurin kehittämiseen.

Seuraavaksi päätin lähestyä aineistoa teoriaohjaavasti. Käsitteelliseksi kehykseksi valitsin Eeva Jokisen (2005) täydentämän ja Rita Felskin (2000) alun perin jäsentämän käsitteistön arjen ulottuvuuksista. Aineiston alustavan tarkastelun myötä päätin muodostaa toisen tutkimuskysymykseni seuraavasti: millaiseksi haastateltujen arki kuvastuu Felskin (2000) määrittelemien arjen ulottuvuuksien läpi tarkasteltuna? Lähestyin aineistoa siis uudelleen pitäen mielessä viisi arjen ulottuvuutta, jotka olivat 1) ajallisuus, 2) kodintuntu, 3) modaalisuus, 4) sukupuolitapaisuus ja 5) yhteiskunnan ja yksilön rytmit. Teoriaohjaavasti muodostettujen teemojen käyttäminen analyysin tukena auttoi kiinnittämään katseen haastateltujen kuvauksiin arjesta, jota on lähtökohtaisesti vaikea tavoittaa ja määritellä (Jokinen 2005, 9–10).

Arjen ulottuvuuksien kautta jäsenettynä haastateltujen arjessa korostuvat tietyt seikat, joista keskeisimmät nostan tässä esiin. Analyysini kohteena oli homogeeninen joukko asiantuntijatyötä tekeviä naisia, joilla oli alaikäisiä lapsia. Tästä homogeenisyydestä huolimatta haastateltujen eletyt arjet eroavat toisistaan huomattavasti. Samoja teemoja löytyy kaikista haastatteluista, mutta jokaisen haastatellun perhe on yksilöllinen ja tehnyt omanlaisiaan ratkaisuja.

Pienten lasten perheissä haastatellut kuvaavat lasten rutiinien rytmittävän arkea. Rutiinien merkitys näyttäytyy suurena, mikä selittyy osin pienten lasten hoivan tarpeella. Pienten lasten äitien haastatteluissa ulkoiset odotukset hyvästä vanhemmuudesta ja keskiluokalle tyypillisestä eli kiireisestä ja tehokkaasta arjesta korostuvat. Haastatellut kuvaavat rooliristiriitaa työ- ja äiti-identiteetin välillä ja kokevat riittämättömyyttä. Kaikki haastatellut tunnistavat rutiineja lähinnä tilanteista, joissa rutiini jostain syystä rikkoontuu. Jos haastatellut kokevat jonkin tavan arjessaan normien vastaiseksi, se pyrittiin joko muuttamaan tietoisesti tai sitä jopa korostettiin ja puolusteltiin, jolloin toteutettiin niin sanottua arjen vastarintaa (Jokinen 2005, 47).

Kodintunnon ulottuvuutta oli vaikein tavoittaa aineistosta. Haastatellut kuvaavat arkeaan varsin monipaikkaiseksi. Konkreettisen tilallisuuden lisäksi kodintuntu sisältää tunteiden ja ajatusten tason siitä, että omassa arjessa on helppoa olla. Kodintuntu kuvastuu haastateltujen puheessa kokemukseksi siitä, että arki on sellaista, millaiseksi haastatellut ovat sen itse rakentaneet. Haastatellut tarkastelevat omaa arkeaan varsin kriittisesti ja tarpeen tullen tekevät muutoksia lisätäkseen kodintuntua. Arkea aktiivisesti refleктоimalla haastatellut pyrkivät toteuttamaan niin sanottua ideaaliarkea, joka on muotoutunut niin sisäisistä toiveista kuin ulkoisista normeista. Tavoite viettää aikaa yhdessä perheenä on haastateltujen kiireisessä arjessa prioriteetti, jota kohti he pyrkivät.

Kolmannen ulottuvuuden eli modaalisuuden läpi tarkasteltuna aineiston keskiluokkaisuus korostui merkittävästi. Haastatellut kuvaavat omaa arkeaan kiireiseksi, aktiiviseksi ja hyvin organisoiduksi. Arki toimii haastateltujen itseilmaisun keinona ja he ovat arjen pyörittämisestä ylpeitä. Mahdollisiin haasteisiin haastatellut suhtautuvat itseään kehittäen. Kiireen nähdään kuuluvan niin työelämään kuin sen ulkopuolelle, sillä se on merkki keskiluokkaisen arjen normiin vastaamisesta (Shir-Wise 2019; Farrugia 2019, 1087–1091, 1099). Erilaiset haastateltujen kuvaamat valinnat, kuten osittainen työaika ja suuri määrä harrastuksia, osoittavat perheiden olevan taloudellisesti vähintään hyvin toimeentulevia.

Haastatellut kertovat kannattavansa sukupuolten välistä tasa-arvoa, mutta kotitöiden jako perustuu heistä useilla heterotapaisuuteen (Jokinen 2004, 287). Haastatellut kuvaavat olevansa vastuussa kodin metatyöstä ja suuresta osasta kotitöitä, kun taas kumppanit hoitavat kodin korjaus- ja pihatöitä. Haastatellut perustelevat päätöstään niin miehen kiireisellä työllä kuin sillä, että osaavat itse hoitaa kotiarjen pyörittämisen miestä paremmin. Kotitöiden jakoa reflektoidaan haastateltujen perheissä aktiivisesti.

Viimeinen arjen ulottuvuus käsitteli perheiden arkea suhteessa yhteiskunnan pakkorytmeihin. Haastatellut tekevät eroa työpäivien eli ”arjen” ja työstä vapaiden päivien välille. Viikonloput määrittävät aineistossa perheajaksi, minkä vuoksi haastatellut kokivat syyllisyyttä viikonloppuna tai iltaisin tehdystä työstä. Haasteita perheiden arkeen toivat koulujen loma-ajat ja kiireiset ajanjaksot töissä, erityisesti jos arkea haastavia tekijöitä esiintyi yhtä aikaa elämän eri osa-alueilla.

6.2 Pohdintaa

Olen tässä tutkielmassa kuvannut kahden tutkimuskysymyksen kautta kattavasti sitä, millaiseksi työn ja perheen yhteensovittaminen arjen tasolla määrittyy haastateltujen perheissä. Arjen ulottuvuudet (Felski 2000; Jokinen 2005) toimivat analyysini tukipilareina ja auttoivat aineiston jäsentämisessä. Olen esittänyt omaa tulkintaani jo analyysilukujen yhteydessä, mutta haluan tarkentaa pohdintaani vielä aineiston rajoituksiin sekä työn ja perheen yhteensovittamisen monitasoisuuteen liittyen. Esitän myös ideoita jatkotutkimusta varten liittyen niihin tärkeisiin ja mielenkiintoisiin aiheisiin, joihin ei tämän tutkielman puitteissa ollut mahdollista tarttua.

Valmiin aineiston käyttö oli mielestäni toimiva valinta. Käyttöön saamani haastatteluaineisto oli sisältörikas, eikä yhtä laajan aineiston kerääminen graduprosessin puitteissa olisi ollut minulle mahdollista. Laadullisten aineistojen jatkokäyttö sosiaalitieteissä on kasvanut vuosi vuodelta ja on Suomessa vakiintunut käytäntö (Tietoarkisto 2023). Tuloksia tarkastellessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että aineisto on kerätty jo vuonna 2015. Erityisesti koronapandemia on vaikuttanut tapoihin tehdä työtä laajentuneiden joustokäytäntöjen myötä (Sutela & Pärnänen 2021, 25, 36; Karjalainen 2021). Keräämällä uuden aineiston voisi saada tuoreemman kuvan asiantuntijatyötä tekevien naisten arjesta, esimerkiksi koronapandemian mukanaan tuomien tai sen myötä yleistyneiden teknologiaratkaisujen näkökulmasta. Mahdollista on, että rajanveto työn ja muun elämän välille on yhä haastavampaa etätyön yleistyttyä 2020-luvulla.

Päätökseni analysoida vain naishaastateltuja määrittä näkökulmani rajautumista. Suurin osa haastatelluista eli ydinperheasetelmassa ja heterosuhteessa, eli analysoitu aineisto on varsin homogeeninen. Tämä mahdollisti keskittymisen tarkasti rajattuun osaan laajasta ja moninaisesta ilmiöstä. Niin sanotun tuplataakan ilmiö ja ristiriitaiset rooliodotukset (Helenius 2020; Luoto ym. 2012; Hochschild & Machung 2012; Anttila ym. 2007) liitetään vahvemmin naisiin kuin miehiin, mikä mahdollisesti heijastui myös haastateltujen naisten kokemukseen arjen kiireellisyydestä. Niin sanotut ruuhkavuodet näkyvät aineiston perusteella erityisesti perheen äidin kiireenä. Monessa haastattelussa mies nähtiin kotona auttavassa roolissa haastateltujen kuvatessa olevansa vastuussa kodin arkeen liittyvissä toiminna. Ruuhkavuosiin nähdään aineistossa kuuluvan vähäinen oma aika, jonka sijaan haastatellut priorisoivat kodin sekä työpaikan tarpeet.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi aineistoa määritti selkeästi keskiluokkaisuus, minkä olen tuonut esiin analyysissa. Osa haastatelluista oli vähentänyt työaikaan osittaisen hoitovapaan turvin mahdollistaakseen sujuvamman kotiarjen. Kiirettä lyhyempi työaika ei niinkään vähentänyt, vaan se mahdollisti perheen äidin panostuksen kotiarkeen. Kontrasti kandidaatintutkielmani aineistoon (Räsänen 2020) on huomattava ja perheiden varallisuuserot näyttäytyvät merkittävinä näiden kahden aineiston vertailussa. Yhteiskunnallinen asema määrittää arjen kokemusta ja laatua aineiston perusteella vahvasti. Tämä havainto tukee ajatusta siitä, että arjen tutkiminen luokkaerot huomioiden on välttämätöntä, jotta voidaan muodostaa kattava kokonaiskuva monesta erilaisesta arjesta Suomessa.

Kuten jo teoreettisessa viitekehyksessä totean, arjen rutiineissa toistetaan ja uusinnetaan yhteiskunnallisia rakenteita (Lefebvre & Rabinovitch 2000, 35–36; Jokinen 2005, 31–33). Arjen tapoja uusintamalla aineistossa vastataan tiettyyn keskiluokkaisen arjen ideaaliin. Kiirettä kestetään läpi mediastakin tuttujen ruuhkavuosien, sillä niiden nähdään olevan ohimenevä vaihe elämässä. Keskiluokkaiseen arkeen nähdään aineistossa kuuluvan tarkkaa ajankäytön suunnittelua, neuvottelua työnjaosta perheen aikuisten välillä, työn ja perheen priorisoinnin välillä kamppailua, aktiivista ja kehittävää vapaa-aikaa sekä kaikesta kiireestä huolimatta perheen kanssa yhdessä vietettyä laatuaikaa. Haastatellut kuvailevat työtään mielenkiintoiseksi ja haastavaksi, eli sekä perhe-elämä että työelämä ovat varsin intensiivisiä. Vastatessa tehokkaan ajankäytön ihanteeseen, olisi hyvä muistaa arjessa myös mielenkiintoisten ja itselle tärkeiksi koettujen tehtävien lisäävän arjen kokonaiskuormitusta.

Työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimuskenttä on laaja ja monitasoinen, joten tutkimusnäkökulmia on tarjolla lähes loputtomasti (Salmi 2004, 9). Gradun mittapuissa aiheen tiukka rajaus oli välttämätöntä. Käyttöön saamani aineisto olisi mahdollistanut tutkielman painottamisen monelle eri tutkimuskentälle, joista osaa olenkin työssäni sivunnut. Kokonaisuutena arjen tutkimus kuitenkin tarjosi tutkielmalle riittävän teoriapohjan, vaikka esimerkiksi sukupuolentutkimusta tai luokkatutkimusta olisi voinut painottaa arjen sijaan. Toisinaan tutkimusta tehdessä haasteena voi olla lähdekirjallisuuden löytäminen, mutta tämän tutkielman kohdalla haasteeksi muodostui päinvastoin juuri relevanteimman materiaalin löytäminen valtavasta määrästä kirjallisuutta.

Kuten edellä kuvasin, tähän aineistoon voisi tarttua monesta muustakin näkökulmasta ja erilaisin rajauksin. Ottamalla teoreettiseksi viitekehyyksi luokkatutkimuksen, työhyvinvointiteoriaa, sukupuolentutkimusta tai tarkastelemalla perheiden ajankäyttöä tätä tutkielmaa tarkemmalla tasolla, aineistosta voisi tehdä uusia, mielenkiintoisia havaintoja. Keräämällä uuden samankaltaisen aineiston voisi taas tarkastella koronapandemian asiantuntijatyössä aikaansaamaa muutosta. Myös viime vuonna (2022) voimaan astunut perhevapaaudistus voi muuttaa sukupuolittuneita tapoja perheissä. Erilaisten perheiden huomioiminen tutkimuksessa on myös tärkeää. Tässä tutkielmassa, osittain aineiston rajoittamana, lasten näkökulma perheiden arkeen jää täysin huomioimatta, joten myös siitä saisi mielenkiintoisen näkökulman jatkotutkimukseen.

Lähteet

- Aaltola, Juhani (2018) *Filosofia, tiede, ymmärtäminen*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Anttila, Timo, Nätti, Jouko & Väisänen, Mia (2007) *Työ, perhe ja aikapulan hallinta*. *Janus* 15:3, 245–260.
- Beck, Ulrich (1986) *Risikogesellschaft: Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Käytetty englanninkielistä käännöstä: *Risk Society: Towards a New Modernity* (1992). Kääntäjä Mark Ritter. Sage Publications.
- Billups, Felice (2021) *Qualitative Data Collection Tools: Design, Development, and Applications*. Lontoo: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781071878699>
- Bourdieu, Pierre (1980) *Le sens pratique*. Käytetty englanninkielistä käännöstä: *The Logic of Practice*. (1990). Kääntäjä Richard Nice. Cambridge: Polity Press.
- Butler, Judith (1999) *Gender trouble feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Chung, Heejung, van der Lippe, Tanja (2020) *Flexible Working, Work–Life Balance, and Gender Equality: Introduction*. *Social Indicators Research* 151, 365–381. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-2025-x>
- Correll, Shelley, Benard, Stephen & Paik, In (2007) *Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty?* *American Journal of Sociology* 112:5. 1297–1339.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Farrugia, David (2019) *Class and the post-Fordist work ethic: Subjects of passion and subjects of achievement in the work society*. *The Sociological Review* 67:5. 1086–1101. <https://doi.org/10.1177/0038026118825234>.
- Felski, Rita (2000) *Doing Time: Feminist Theory and Postmodern Culture*. New York: New York University Press.
- Flick, Uwe (2018) *Doing Qualitative Data Collection – Charting the Routes*. Teoksessa Uwe Flick (toim.) *The SAGE Handbook of Qualitative Data Collection*. Lontoo: SAGE Publications Ltd. 3–15. <https://doi.org/10.4135/9781526416070>
- Helenius, Pia (2020) *Ura, lapset ja tavoiteltava perhekulttuuri. Työn ja perheen jännitteitä koulutettujen naisten puheessa*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

- Helsingin Sanomat (6.1.2021) Ministeriön asettama tutkijaryhmä esittää hallitukselle kotihoitontuen poistamista, jotta lisää naisia saataisiin töihin. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007722493.html>. Viitattu 9.4.2021.
- Helsingin Sanomat (13.1.2018) Ruotsissa osa-aikatyö on itsestään-selvyys, Suomessa pelätään ”laiskan ja hankalan mainetta” – Tukholmalais-perheessä sekä äiti että isä lyhentävät työpäiviään. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005523214.html>. Viitattu 13.2.2023.
- Hirsjärvi, Sirkka, ja Hurme, Helena (2022) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hochschild, Arlie & Machung, Anne (2012) *The Second Shift : Working Families and the Revolution at Home*. Päivitetty painos. New York: Penguin Books.
- Holstein, James & Gubrium, Jaber (1995) *The Active Interview*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hyvärinen, Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.
- Jallinoja, Riitta (2009) Perhe yhdessä vapaa-aikana. Teoksessa Mirja Liikanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus. 49–77.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino. 285–304.
- Jokinen, Kimmo (2014) Perhekäytäntöjen sosiologiaa. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus. 167–191.
- Karjalainen, Mira (2021) Työn rajojen hämärtyminen koronapandemian aikana: etätyö ja sukupuoli. *Työelämän tutkimus* 19:4. 546–569.
- Kempe, Jouni, Kivimäki, Riikka & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2008) Työn ja perheen yhteensovittamisen kehittäminen työpaikoilla: enemmän joustoa yrityksiin. Tampereen yliopisto.
- Kivimäki, Riikka (2009) *Vanhemmuus työpaikoilla*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koivunen, Tuija (2016) Täyttä päivää työttömänä. Työn ja ei-työn rajalla. *Aikuiskasvatus* 36:4. 270–278.
- Lefebvre, Henri & Rabinovitch, Sacha (2000) *Everyday Life in the Modern World: Second Revised Edition*. Lontoo: Bloomsbury Publishing Plc.

- Lounassalo, Jarmo (2001) Pienten lasten päivähoidon kehitys ja perhepolitiikka. Teoksessa Helenius, Karila, Munter, Mäntynen & Siren-Tiusanen (toim.) Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY. 218–253.
- Luoto, Riitta, Kauppinen, Kaisa & Luotonen, Aino (2012) Perhevapaalta takaisin työelämään. Työterveyslaitos, Tutkimusraportti 42. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 42/2012. Helsinki: Väestöliitto
- Morgan, David (2011) Rethinking Family Practices. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nähti, Jouko & Anttila, Timo (2012) Joustava työaika, organisaation menestys ja henkilöstön hyvinvointi. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) Työhyvinvointi ja organisaation menestys. Helsinki: Gaudeamus.
- Oinas, Tomi (2010) Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- O’Neil, Beate (2017) Why well-being in the workplace matters. Strategic HR Review 16:1, 7–12. doi: 10.1108/SHR-11-2016-0102.
- Peteri, Virve (2006). Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2017) Työn prekarisaatio. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) Työelämän myytit ja todellisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Rantakari, Joni, Toivola, Joonas & Lahtela, Johanna (2023) Syntyvyys laski ennätyskellisen alas – kokonaishedelmällisyysluku mittaushistorian matalin. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/uutinen/syntyvyys-laski-ennatyskellisen-alas-kokonaishedelmallisyysluku-mittaushistorian-matalin>. Viitattu 8.2.2023.
- Ristimäki, Tia, Meriläinen, Henna, Kylä-Setälä, Eeva & Holmberg, Milla (2008) Kotitalouspalvelut osana työn ja perheen yhteensovittamista. Tuloksia PALAPELI-perheiden arkea helpottavien palveluiden kehittämishankkeesta. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E31. Helsinki: Väestöliitto.
- Rotkirch, Anna, Tammissalo, Kristiina, Miettinen, Anneli, ja Berg, Venla (2017) Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Katsauksia. E. 51/2017. Helsinki: Väestöliitto.
- Rivera, Lauren (2012) Hiring as Cultural Matching: The Case of Elite Professional Service Firms. American Sociological Review 77:6. 999–1022.
- Räsänen, Henna (2020) Työn merkitys yksinhuoltajille. Sisällönanalyysi työssäkäyvien yksinhuoltajien arjesta. Kandidaatintutkielma, Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Salmi, Minna (2004) Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika. Helsinki: Stakes. 11–28.
- Savolainen, Jarna, Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2004) Elämän kirjoja työpäikoille. Käsikirja työn ja perheen yhteensovittajille. Helsinki: Stakes.
- Shir-Wise, Michelle (2019). Disciplined freedom: The productive self and conspicuous busy-ness in “free” time. *Time & Society* 28:4. 1668–1694. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1177/0961463X18769786>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3932-5>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020) Siviilisäädyn muutokset. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2020/ssaaty_2020_2021-06-18_tie_001_fi.html. Viitattu 8.2.2023.
- Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna (2021) Koronakriisin vaikutus palkansaajien työoloihin. Työpaperi 1/2021. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, Hanna, Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianne (2019) Digiajan työelämä - Työolo-tutkimuksen tuloksia 1977–2018. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tammelin, Mia & Mustosmäki, Armi (2017) Työn ja perheen yhteensovittaminen. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) Työelämän myytit ja todellisuus. Helsinki: Gaudeamus. 113–129.
- Tampereen yliopisto (2020) FLEXLIFE - Työn ajalliset joustot, myöhempi työura ja perheen arki (2014–2018). <https://research.tuni.fi/wrc/flexlife/> . Viitattu 10.12.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022) Perhevapaiden käyttö ja kustannukset. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/perhevapaiden-kaytto-ja-kustannukset>. Viitattu 8.2.2023.
- Tietoarkisto (2023) Vuosikertomus 2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/asiakirjat/#toiminta-ja-vuosikertomukset> (tulossa, tutkielman lähteenä käytetty organisaation sisäisiä tilastoja).
- Tietoarkisto (2021a) Tunnisteellisuus ja anonymisointi. Aineistonhallinnan käsikirja. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>. Viitattu 4.8.2021.
- Tilastokeskus (2023a) Perheet perhetyypin mukaan 1992–2021. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__perh/stat-fin_perh_pxt_12c2.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 15.2.2023.

- Tilastokeskus (2023b) Kotitalouksien kulutusmenot sosioekonomisen aseman mukaan. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__ktutk/stat-fin_ktutk_pxt_002.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 14.2.2023.
- Tilastokeskus (2022) Naisten ja miesten kokonaistyöaika ensimmäistä kertaa samalla tasolla 2020–2021. <https://stat.fi/julkaisu/cku2d1we88fu70b506ua4x5tp>. Viitattu 10.2.2023.
- Tilastokeskus (2020a) Perheen määritelmä. <https://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html#tab1>. Viitattu 4.1.2021.
- Toivanen, Minna, Yli-Kaitala, Kirsi, Viljanen, Olli, Väänänen, Ari, Turpeinen, Merja, Janhonen, Minna & Koskinen, Aki (2016) AikaJärjestys asiantuntijatyössä. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Toivanen, Minna, Väänänen, Ari, Pentti, Jaana, Kivimäki, Mika & Vahtera, Jussi (2009) Kuka jää kotiin hoitamaan sairasta lasta? Palkallisen tilapäisen hoitovapaan käyttö julkisella sektorilla. Työelämän tutkimus 7:1. 16–30.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turpeinen, Merja & Toivanen, Minna (2008) Perhe työssä, työ perheessä. Helsinki: Monikkohanke.
- Ukskoski, Tuija (2018) Moraalikasvatus kodin ja koulun yhteistyönä. Teoksessa Sakari Saukkonen, & Pentti Moilanen (toim.) Vastuuseen kasvaminen ja kasvattaminen. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia, 76. 135–150.
- Vallas, Steven & Christin, Angèle (2018) Work and Identity in an Era of Precarious Employment: How Workers Respond to “Personal Branding” Discourse. *Work and Occupations* 45:1. 3–37.
- Yle (29.12.2020) Kuudessa Pohjois-Pohjanmaan ja kahdessa Kainuun kunnassa maksetaan vauvarahaa. <https://yle.fi/uutiset/3-11717110>. Viitattu 10.12.2021.
- Yle (26.1.2019) Näin selviät ruuhkavuosista – kahdeksan vinkkiä, miten selvitä perhe-elämän ja työarjen keskellä. <https://yle.fi/uutiset/3-10590581>. Viitattu 10.12.2021.